

MUKHTASAR

Namaz-e-Nabvi

Sallallaahu Alaihi wa Sallam

Takbeer-e-Tehrima se Salam tak

Author

Hafiz Zubair Ali Zai

Roman English Translitrator

Ismail khan

B.A(Lang) OU

Fehrist

❁ Huruf-e-Awwal.....	4
❁ Wazu ka Tariqah.....	5
❁ Saheeh Namaz-e-Nabvi(Takbeer-e-Tehrima se Salam tak)...	9
❁ Dua-e-Qunooth	26
❁ Namaz ke bad Azkar	27
❁ Namaz-e-Janaza padhne ka Saheeh Aur Mudallal Tariqah...	29

Bismillaahir Rehmaanir Raheem

Huruf-e-Awwal

Iqraar-e-Tawheed ke baad namaz Islam ka dusra aur Ahem rukun hai.

Kitaab o Sunnat me jahan is ki pabandi par zoor diya gaya hai wahan Rasool Allah ka farman ((صلوا كما رأيتموني أصلي))

((Sallu Kama Ra Aitumunee usallee)) iski adayegi me

'Tareeqa-e-Nabvi ﷺ" ko lazim qaraar deta hai

Zer-e-Nazar kitaab "mukhtasar saheeh Namaz-e-Nabvi ﷺ

isi Ahmiyat ke pesh-e-Nazar likhi gaye hai. Jis me

Ustaaz-e- Mohtaram

Hafiz Zubair Ali Zai hifzullah ne Saheeh aur Hasan lizaatah

Ahadees

ki ru se bade Ahsan Andaaz se Tariqaye Namaz ko bayan kiya hai.

Nez kaye ek maqaamaat par Aasar-e-Salaf Saaleheen se masayel ki wazahat is par suhagha hai.

Mazkura kitaab agarche mukhtasar hai magar jaamiyet wa Afaadiyet ke lihaaz se mumtaaz haisiyet ki hamil hai.

"Mukhtasar saheeh Namaz-e-Nabvi ﷺ" is se qabal mahnama "Al hadees" huzro me chap chuki hai laikin ahbaab ke israar par tarmeem wa izafe ke sath ab ise kitaabi shakal me shay'a kiya jaraha hai. Ustaaz-e-mohtaram mustaqbil qareeb me is Ma'ozu par ek tafseeli kitaab likhne ka irada rakhte hain. (INSHA ALLAH)

Dua hai ke Allah ta'ala unko apne hifz wa Amaan me rakhe aur sahet wa A'afiyat de take kaye aise iradoun ki takmeel hosake.
(Aameen)

HAFIZ NADEEM ZAHEER

Ma'awan Mudeer Mahnama "AL HADEES"

Huzro (24/9/2006)

Bismillaahir Rehmaanir Raheem

WAZU KA TARIQAH

وضو کا طریقہ

1. Wazu ke shuru me "BISMILLAAH" padhen.

۱: وضو کے شروع میں 'بِسْمِ اللّٰهِ' پڑھیں۔

Nabi ﷺ ne Farmaya: ((Laa Wazu A Limallam Yaz Kuris

Mallaahi A'laihi))

نبی ﷺ نے فرمایا: ((لَا وُضُوْءَ لِمَنْ لَّمْ يَذْكُرِ اسْمَ اللّٰهِ عَلَيْهِ))

Jo shaks wazu (ke shuru) me Allah ka naam nahi leta is

ka wazu nahi hai. ❀

جو شخص وضو (کے شروع) میں اللہ کا نام نہیں لیتا اس کا وضو نہیں ہے۔ ❀

Aap ﷺ ne Sahaba karaam رضی اللہ عنہم ko Hukum diya ((Tawazza

o Bislillaah)) wazu karo: Bismillaah ❀

2. Wazu (paak) pani se karen ❀

۲: وضو (پاک) پانی سے کریں۔ ❀ آپ ﷺ نے صحابہ کرام رضی اللہ عنہم کو حکم دیا: ((تَوَضَّؤْا بِسْمِ اللّٰهِ)) وضو کرو: بسم اللہ ❀

3. Rasool Allah ﷺ ne Farmaya : ((Lawlaa An Ashuqqa

A'laa Ummatee Aw A'lannaasi La A Martuhum Bissiyaaki

Ma'a Kulli Salaatin)) Agar mujhe meri ummat ke logoun

ki mashaqqat ka dar na hota to main unhen har namaz ke

sath Miswaak karne ka hukum deta ❀

Aap ﷺ ne raat ko uth kar miswaak ki aur wazu kiya ❀

۳: رسول اللہ ﷺ نے فرمایا: ((لَوْ لَا اَنْ اَشُقَّ عَلَى اُمَّتِيْ اَوْ عَلَى النَّاسِ لَا مَوْتُهُمْ بِالسَّوَالِكِ مَعَ كُلِّ صَلَاةٍ)) اگر مجھے میری امت

کے لوگوں کی مشقت کا ڈر نہ ہوتا تو میں انھیں ہر نماز کے ساتھ مسواک کرنے کا حکم دیتا۔ ❀ آپ ﷺ نے رات کو اٹھ کر مسواک کی اور وضو کیا ❀

1. Ibne Maja:397 wa sanadah hasan, wa Al Hakim fi Al Mustadrak 1/147

❀ ابن ماجہ: ۳۹۷ وسند حسن، والحاکم فی المستدرک ۱/۱۴۷

2. An Nasai 1/61 hadees 78 wa sanadah saheeh, wa Ibne Khuzaimah

fi saheeha 1/74 hadees 144, wa Ibne Habban fi saheeha (

Ahsaan:6510/6544) ❀ النسائی: ۶۵۱۰/۶۵۱۱ وسند صحیح، ابون خزيمة فی صحیحہ: ۱۴۴ ح ۱۴۳ وابن حبان فی صحیحہ (الاحسان: ۶۵۱۰/۶۵۱۱)

3. Irshad-e-bari ta'ala hai: ﴿Falam Tajidoo Maa An Fatayammamoo

Sa e'edan Taiyeban﴾ Pas Agar Tum Pani Na Pau To Paak Mitti Se

Taiyemum Karlo. (An Nisa : 43, AL Mayedah:6)

❀ ارشاد باری تعالیٰ ہے: ﴿فَلَمْ تَجِدُوْا مَاءً فَتَيَمَّمُوْا صَعِدًا طَيِّبًا﴾ پس اگر تم پانی نہ پاؤ تو پاک مٹی سے تیمم کرلو۔ (النساء: ۴۳، المائدہ: ۶)

Sayedena Abdallah bin Umar ؓ garam pani se wazu karte the.

(Musannif Ibne Abi Shaibah 1/25 hadees 256 wa sanadah saheeh)

[TANBEEH: Nabeez, Sharbat aur Doodh wagairah se wadu karna Jayez Nah]

سیدنا عبداللہ بن عمر ؓ گرم پانی سے وضو کرتے تھے۔ (مصنف ابن ابی شیبہ: ۲۵۶ ح ۲۵۶ وسند صحیح) اللہ اعلم بہ! اگر گرم پانی سے بھی وضو کرنا جائز ہے۔ [تنبیہ: غلیظ شراب اور دودھ وغیرہ سے وضو کرنا جائز نہیں ہے]

4. Al Bukhari :887 wa Muslim: 252 ❀ البخاری: ۸۸۷ و مسلم: ۲۵۲

5. Muslim:256 ❀ مسلم: ۲۵۲

4. Pehle apni dono hatheliyan teen dafa dhoyen. ❁

5. Phir teen dafa kulli karen aur naak me pani dalen. ❁

❁ پہلے اپنی دونوں ہتھیلیاں تین دفعہ دھوئیں۔ ❁ ۵: پھر تین دفعہ کلی کریں اور ناک میں پانی ڈالیں۔ ❁

6. Phir teen dafa apna chehra dhoyen. ❁ ۶: پھر تین دفعہ اپنا چہرہ دھوئیں۔ ❁

7. Phir teen dafa apne dono haath kohnioun tak

dhoyen. ❁ ۷: پھر تین دفعہ اپنے دونوں ہاتھ کہنیوں تک دھوئیں۔ ❁

8. Phir (pure) sar ka masah karen. ❁ ۸: پھر (پورے) سر کا مسح کریں۔ ❁

Apne dono haathoun se masah karen, sar ke shuru hisse se ibteda karke gardan ke pichle hisse tak le jayen aur wahan se wapas shuru wale hisse tak le ayen. ❁

اپنے دونوں ہاتھوں سے مسح کریں، سر کے شروع حصے سے ابتدا کر کے گردن کے پچھلے حصے تک لے جائیں اور وہاں سے واپس شروع والے حصے تک لے آئیں۔ ❁

Sar ka masah ek bar karen. ❁ ۸: سر کا مسح ایک بار کریں۔ ❁

1. Al Bukhari: 159 wa Muslim: 226

❁ البخاری: ۱۵۹ و مسلم: ۲۲۶

Maimoon tabaye rahimah Allah jab wazu karte to apni anghoti ko harkat dete the.

☆ مایمون تابعی رحمہ اللہ جب وضو کرتے تو اپنی انگلی کو حرکت دیتے تھے۔ (مسند ابن ابی شیبہ ج ۳ ص ۳۹۸ و سند صحیح)

(Musannif Ibne Abi Shaibah 1/39 hadees 425 wa sanadah saheeh) Istenja ke liye jate hue azkaar wali anghothi ka utarna sabit nahi hai, is ke bare me marvi hadees ibne jareej ki tadlees ki wajah se zayeeef hai. dekhiye Sunan Abu Dawood (19) Ba tehqeeqi

انتہاء کے لئے جاتے ہوئے اذکار والی انگلی کا اتارنا ثابت نہیں ہے، اس کے بارے میں مروی حدیث ابن جریج کی تدلیس کی وجہ سے ضعیف ہے۔ دیکھئے سنن ابی داؤد (۱۹) تحقیقی

2. Al Bukhari: 159, wa Muslim: 226

❁ البخاری: ۱۵۹ و مسلم: ۲۲۶

Behtar yehi hai ke ek hi chullu se kulli karen aur naak me pani dalen jaisa ke Saheeh Bukhari (191) wa Saheeh Muslim (235) se sabit hai.

Taham agar kulli alehdah aur Naak me pani alehdah dale to bhi jayez hai. (dekhiye At Tareeq Al Kabeer La Bin Abi Qaismah safa 588 hadees 1410 wa sanadah hasan)

بہتر یہی ہے کہ ایک ہی چلو سے کلی کریں اور ناک میں پانی ڈالیں جیسا کہ صحیح بخاری (۱۹۱) و صحیح مسلم (۲۳۵) سے ثابت ہے۔ تاہم اگر کلی علیحدہ اور ناک میں پانی علیحدہ ڈالیں تو بھی جائز ہے۔

3. Al Bukhari: 159, wa Muslim: 226

(دیکھئے التاریخ الکبیر لابن ابی شیبہ ص ۵۸۸ ج ۱ ص ۱۴۰ و سند حسن)

4. Al Bukhari: 159, wa Muslim: 226

❁ البخاری: ۱۵۹ و مسلم: ۲۲۶

5. Al Bukhari: 159, wa Muslim: 226

❁ البخاری: ۱۵۹ و مسلم: ۲۲۶

6. Al Bukhari: 185, wa Muslim: 235

7. Abu dawood 111 wa sanadah Saheeh Baaz riwayatoun me sar ka teen dafa masah ka zikar bhi aya hai. maslan dekhiye Sunan Abu Dawood: 107, 110 wahuwa hadees hasan

بعض روایتوں میں سر کے تین دفعہ مسح کا ذکر بھی آیا ہے۔ مثلاً دیکھئے سنن ابی داؤد: ۱۰۷، ۱۰۸ و ترمذی حدیث حسن

Phir dono kanoun ke andar aur baher ka ek dafa masah karen. ❁

❁ پھر دونوں کانوں کے اندر اور باہر کا ایک دفعہ مسح کریں۔

9. Phir apne dono paoun, takhnoun tak teen teen bar dhoyen. ❁

❁ ۹: پھر اپنے دونوں پاؤں، ٹخنوں تک تین تین بار دھوئیں۔

10. Wazu ke dawraan me (hathoun aur paoun ki) ungliyoun

ka qilaal karna chahiye. ❁

❁ ۱۰: وضو کے دوران میں (ہاتھوں اور پاؤں کی) انگلیوں کا خلال کرنا چاہئے۔

11. Dadhi ka qilaal bhi karna chahiye. ❁

❁ ۱۱: داڑھی کا خلال بھی کرنا چاہئے۔

TANBEEH: Wazu ke bad sharamgah par pani ke chite marna bhi sabit hai. (Sanan Abu Dawood:166 wahuwa

hadees hasan lizatah . Ye shak aur waswase ko zayel

karne ka behtareen hal hai. dekhiye Musannif Ibne Abi

Shaibah 1/167 تنبیہ: وضو کے بعد شرمگاہ پر پانی کے چھینٹے مارنا بھی ثابت ہے۔ (سنن ابی داؤد: ۱۶۶ اوسو

حدیث حسن لذاتہ) یہ شک اور وسوسے کو زائل کرنے کا بہترین حل ہے۔ دیکھئے مصنف ابن ابی شیبہ (۱/۱۶۷)

1. Syedena Abdallah bin Umar ؓ jab wadu karte to shahadat wali dono ungliyan apne kanoun me dalte (aur unke sath dono kanoun ke) andruni hissoun ka masah karte aur anghotoun ke sath baher wale hisse par masah karte the. Musannif Ibne Abi Shaibah 1/18 hadees173 wa sanadah saheeh TANBEEH: Sar aur kanoun ke maseh ke bad, ulthe hatoun ke sath gardan ke masah ka koi saboot nahi hai.

❁ سیدنا عبداللہ بن عمر ؓ جب وضو کرتے تو شہادت والی دونوں انگلیاں اپنے کانوں میں ڈالتے (اور ان کے ساتھ دونوں کانوں کے) اندرونی حصوں کا مسح کرتے اور انگوٹھوں کے ساتھ باہر والے حصے پر مسح کرتے تھے۔ (مصنف ابن ابی شیبہ ۱/۱۸ ح ۱۷۳ اوسندہ صحیح) تنبیہ: سر اور کانوں کے مسح کے بعد، الٹے ہاتھوں کے ساتھ گردن کے مسح کا کوئی ثبوت نہیں ہے۔

2. Al Bukhari:159, wa Muslim:226

❁ البخاری: ۱۵۹ و مسلم: ۲۲۶

Abu Dawood:142 wa sanadah hasan[At Tirmizi:39 wa qaal: "haza hadees hasan ghareeb"]

❁ ابوداؤد: ۱۴۲ و سندہ حسن [الترمذی: ۳۹ و قال: "هذه احديث حسن غريب"]

At Tirmizi:31 wa qaal: "haza hadees hasan saheeh" iski sanad

hasan hai.

❁ الترمذی: ۳۱ و قال: "هذه احديث حسن صحيح" اس کی سند حسن ہے۔

Saheeh Namaz-e-Nabvi

(Takbeer-e-Tehrima se Salam tak)

1. Rasool Allah ﷺ jab namaz ke liye khade hote to qibla (kaba) ki taraf rukh karte, Rafa'a yadain karte aur farmate:

:ALLAHU AKBAR ❁ رسول اللہ ﷺ جب نماز کے لئے کھڑے ہوتے تو قبلہ (کعبہ) کی طرف

رخ کرتے، رفع الیدین کرتے اور فرماتے: اللہ اکبر ❁ اور فرماتے: جب تو نماز کے لئے کھڑا ہو تو تکبیر کہہ

aur farmate: jab tu namaz ke liye khada ho to takbeer keh ❁

2. Aap ﷺ apne dono hath kandhoun tak uthate the. ❁

Ye bhi sabit hai ke Aap ﷺ apne dono hath kanoun tak uthate the. ❁ آپ ﷺ اپنے دونوں ہاتھ کندھوں تک اٹھاتے تھے ❁ یہ بھی ثابت ہے کہ آپ ﷺ اپنے دونوں ہاتھ کانوں تک اٹھاتے تھے ❁

Lihaza dono tarha jayez hai laikin ziyadah hadeesoun me kandhoun tak Rafa'a yadain karne ka saboot hai, yaad rahe ke Rafa'a yadain karte waqt hathoun ke sath kanoun ka pakadna ya chuna kisi daleel se sabit nahi hai. Mardoun ka hamesha kanoun tak aur Aurtoun ka kandhoun tak Rafa'a yadain karna kisi saheeh hadees se sabit nahi hai.

لہذا دونوں طرح جائز ہے لیکن زیادہ حدیثوں میں کندھوں تک رفع الیدین کرنے کا ثبوت ہے، یاد رہے کہ رفع الیدین کرتے وقت ہاتھوں کے ساتھ کانوں کا پکڑنا یا چھونا کسی دلیل سے ثابت نہیں ہے۔ مردوں کا ہمیشہ کانوں تک اور عورتوں کا کندھوں تک رفع الیدین کرنا کسی صحیح حدیث سے ثابت نہیں ہے۔

1. Ibne Maja: 803 wa sanada saheeh, wa sahhah At Tirmizi: 304, wa Ibne Habban, Al Ahsaan: 1862 wa Ibne Khuzaimah: 587

Iske rawi Abdul Hameed bin Jafar Jamhoor Mohaddiseen ke nazdeek saqqah wa saheeh al hadees hai, dekhiye nasb al raya (1/344) in par jarah mardood hai. Mohammed bin Umaru bin A'taa saqqah hai. (Taqrīb At Tehzeeb: 6187)

Mohammed bin Umaru bin A'taa ka Abu Hameed as Saadi aur Sahaba Kraam رضی اللہ عنہم کی majlis me shamil hona sabit hai, dekhiye saheeh Al Bukhari (828) lihaza ye riwayat mithsal hai. Al Bahar Azkhaar (2/168 ha 536) me iska ek shahed bhi hai jis ke bare me Ibne al Malqan ne kaha: "saheeh A'laa shart muslim" (Al Badar Al Muneer 3/456)

❁ ابن ماجہ: ۸۰۳ وسندہ صحیح، وصحہ الترمذی: ۳۰۴ وابن حبان، الا حسان: ۱۸۶۳ وابن خزیمہ: ۵۸۷

اس کے راوی عبد الحمید بن جعفر جمہور محدثین کے نزدیک ثقہ صحیح الحدیث ہیں، دیکھئے نصب الراية (۳۴۱) ان پر جرح مردود ہے۔ محمد بن عمرو بن عطاء ثقہ ہیں۔ (تقریب الہندیہ: ۶۱۸) محمد بن عمرو بن عطاء کا ابو حمید الساعدی اور صحابہ کرام رضی اللہ عنہم کی مجلس میں شامل ہونا ثابت ہے، دیکھئے صحیح البخاری (۸۲۸) لہذا یہ روایت متصل ہے۔ البحر الزخار (۲/۱۶۸ ha ۵۳۶) میں اس کا ایک شاہد بھی ہے جس کے بارے میں ابن الملقن نے کہا: "صحیح علی شرط مسلم" (البدرا لمیر ۳/۴۵۶)

2. Al Bukhari: 757, wa Muslim: 45/397

3. Al Bukhari: 736 wa Muslim: 390

4. Muslim: 26, 25/391

❁ مسلم: ۳۹۱/۲۵، ۲۶

❁ البخاری: ۷۳۶، ۷۳۷، ۷۳۸

❁ البخاری: ۷۵۷، ۷۵۸، ۷۵۹

3. Aap ﷺ (ungliyan) phaila kar Rafa'a yadain karte the. ❁

۳: آپ ﷺ (انگلیاں) پھیلا کر رفع یدین کرتے تھے۔ ❁

4. Aap ﷺ apna dayan hath apne bayen hath par, seene par rakhte the. ❁

۴: آپ ﷺ اپنا دایاں ہاتھ اپنے بائیں ہاتھ پر، سینے پر رکھتے تھے۔ ❁

Logoun ko (Rasool ﷺ ki taraf se) ye hukum diya jata tha ke namaz me dayan hath bayen zara'a par rakhen. ❁

لوگوں کو (رسول اللہ ﷺ کی طرف سے) یہ حکم دیا جاتا تھا کہ نماز میں دایاں ہاتھ بائیں ذراع پر رکھیں۔ ❁

Zara'a: Kohnei ke sire se darmiyani unghli ke sire tak hota hai.

ذراع: کہنی کے سرے سے درمیانی انگلی کے سرے تک ہوتا ہے۔ (القاموس الوجید ص ۵۶۸) (Al Qamoos Al Waheed saffa 568)

Sayedina Wayel bin hajar رضی اللہ عنہ ne farmaya ke phir Aap ﷺ ne apna dayan hath apne bayen hatheli, kalai, aur saa'ad par rakha. ❁

سیدنا وائل بن حجر رضی اللہ عنہ نے فرمایا کہ پھر آپ ﷺ نے اپنا دایاں ہاتھ اپنی بائیں ہتھیلی، کلائی اور ساعد پر رکھا۔ ❁

Saa'ad: Kohnei se hatheli tak ka hissa (hai) dekhiye Al Qamoos Al Waheed(saffa 769)

ساعد: کہنی سے ہتھیلی تک کا حصہ (ہے) دیکھئے القاموس الوجید (ص ۷۶۹)

Agar hath puri zara'a (hatheli,kalaye,aur hatheli se kohnei tak) par rakha jaye to khud ba khud naaf se upar aur seene par

ajata hai. اگر ہاتھ پوری ذراع (ہتھیلی، کلائی اور ہتھیلی سے کہنی تک) پر رکھا جائے تو خود بخود ناف سے اوپر اور سینے پر آ جاتا ہے۔

5. Rasool Allah ﷺ takbeer-e-(tehrima) aur qiraat ke

darmiyaan darj-e-Zail dua (sirann yani bagair jaher ke) padhte the.

۵: رسول اللہ ﷺ تکبیر (تحریمہ) اور قراءت کے درمیان درج ذیل دعا (سرّی یعنی بغیر جہر کے) پڑھتے تھے:

((Allahumma Baa'ed Bainee wa Baina Khataayaaya kamaa Baa'atta

Bainal Mashriqi Wal Maghribi, Allahumma Naqqinee minal Khataayaa

kamaa Yunaqqas Saubul Abyazu minad danasi,Allahummagh sil

Khataayaaya Bilmaaye Was Salji Wal Baradi)) ❁

((اللّٰهُمَّ بَاعِدْ بَيْنِي وَبَيْنَ خَطَايَايَ كَمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ، اَللّٰهُمَّ نَقِّنِي مِنَ الْخَطَايَا كَمَا يُنْقَى

التُّوبُ الْاَبْيَضُ مِنَ الدَّنَسِ، اَللّٰهُمَّ اغْسِلْ خَطَايَايَ بِالْمَاءِ وَالنَّجْلِ وَالْبَرَدِ)) ❁

1.Abu Dawood:753 wa sanadah saheeh,wa sahhah lbne Khuzemah:459 wa lbne Habban, Al Ahsaan

ابوداؤد:۷۵۳ وسند صحیح، وجہ ابن خزیمہ:۳۵۹ وابن حبان، الاحسان:۴۰۷ والاکم:۲۳۲۱ ووافق الذہبی: ۱۷۷۴،wa Al Hakim:1/234 wa wafiqah Az Zehbi.

2.Ahmed fi Musnadah 5/226 hadees 22313 wa sanadah hasan, wa anhu lbne Al Jauzi fi Al Tehqeeq:

۱/283 hadees 477 dusra nusqa: 1/337 hadees 434 احمد فی مسند: ۲۲۳۱۳ ح ۵/۲۲۶ حدیث ۲۲۳۱۳ حسن وسند ابن الجوزی فی التحقیق: ۱/۳۳۷ ح ۳۳۸/۱

3.Al Bukhari:740, wa Moutta Imaam Malik:1/159 hadees 377

البخاری:۷۴۰ وموطا امام مالک: ۱/۱۵۹ ح ۳۷۷

4.Abu Dawood:727 wa sanadah saheeh.An Nisai:890.wa sahhah lbne Khuzemah:480,wa lbne Habban

ابوداؤد:۷۲۷ وسند صحیح،النسائی:۸۹۰،وجہ ابن خزیمہ:۳۸۰ وابن حبان:۱۸۵۷ تنقیہ: مردوں کا ناف سے نیچے اور عرف غزول کا سینے پر ہاتھ باندھنا (یہ جھٹیل) کسی صحیح حدیث سے ثابت نہیں ہے۔ ۱۸۵۷

TANBEEH: Mardoun ka naaf se niche aur sirf Aurtoun ka seene par hath bandhna (ye taqsees) kisi

saheeh hadees se sabit nahi hai. 5. Al Bukhari:744, wa Muslim:147/598 البخاری:۷۴۴،مسلم:۱۴۷/۵۹۸

Darj-e-bala dua ka Tarjumah: "Aye Allah! Mere aur meri Qataun ke Darmiyan aisi duri Bana de Jaise ke

Mashriq wa Maghrib ke Darmiyan Doori hai,Aye Allah! Mujhe Qataun se is Tarha (Pak)Saaf Karde Jaisa

ke Safed kapda Mail se(Pak wa) saaf Hota hai, Aye Allah! meri Qataun ko Pani, Barf aur O'loun ke Sath

Dhodai (Maaf Karde)

Darj-e-zail dua bhi Aap ﷺ se sabit hai. : درج ذیل دعا بھی آپ ﷺ سے ثابت ہے:
 ((Subh haanaka Allaahumma wa Bihamdika Wa Tabaarakas muka Wa Ta'aalaa Jadduka Walaa ilaaha Ghairuk)) ❀

((سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ وَتَبَارَكَ اسْمُكَ وَتَعَالَى جَدُّكَ وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ)) ❀

Sabit shuda duaoun me se jo dua bhi padhli jaye, behtar hai.

6. Iske bad Aap ﷺ darj-e-zail dua padhte the. : اس کے بعد آپ ﷺ درج ذیل دعا پڑھتے تھے:
 A'oozu Billaahis Samee'el A'leemi Minash Shaitaanir Rajeemi
 Min Hamzihee Wa Nafkhihee Wa Nafsihee ❀

7. Aap ﷺ Bismillaahir Rehmaanir Raheem padhte the. ❀

Bismillaahir Rehmaanir Raheem Jehrann padhna bhi saheeh hai
aur Sirann bhi saheeh hai, kasrat-e-dalayel ki Ru se Aam taur
par sirann padhna behtar hai. ❀

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ جہرا پڑھنا بھی صحیح ہے اور سرا بھی صحیح ہے، کثرت دلائل کی رو سے عام طور پر سرا پڑھنا بہتر ہے۔ ❀

Is masle me sakhti karna behtar nahi hai. اس مسئلے میں سختی کرنا بہتر نہیں ہے۔

1. Abu Dawood:775, wa sanadah hasan, An Nasai:900,901, Ibne Maja:804, At Tirmizi:242,
 وأعل بما لا يقدح wa sahhah Al Hakim:1/235 wa Wafiqah AZ Zahbi.

❀ ابو داود: ۷۷۵ وسندہ حسن، النسائی: ۹۰۰، ۹۰۱، ابن ماجہ: ۸۰۳، الترمذی: ۲۴۲، وأعل بما لا يقدح وصحہ الحاکم: ۱/۲۳۵ ووافقه الذہبی۔

TARJUMAH: " AYE ALLAH! TU PAK HAI, AUR TERI TAREEF KE SATH, TERA NAAM BA
 BARKATOUN WALA HAI AUR TERI SHAAN BULAND HAI TERE SIWA DUSRA KOI ILAH (MABOOD
 -E-BARHAQ) NAHI." ترجمہ: اے اللہ! تو پاک ہے، اور تیری تعریف کے ساتھ، تیرا نام برکتوں والا ہے اور تیری شان بلند ہے تیرے سوا دوسرا کوئی الہ (معبود برحق) نہیں ہے۔

2. Abu Dawood:775 wa sanadah hasan.

❀ ابو داود: ۷۷۵ وسندہ حسن

3. An Nasai:906, wa sanadah saheeh, wa sahhah Ibne Khuzemah:499, wa Ibne Habban: Al
 Ahsaan:1794, wa Al Hakim Ala Shart Ash Shaikhain:1/232 wa Wafiqah AZ Zahbi.

❀ النسائی: ۹۰۶، وسندہ صحیح، وصحہ ابن خزیمہ: ۴۹۹ وابن حبان، الاحسان: ۱/۲۳۲، وأعل بما لا يقدح وصحہ الشیخین: ۱/۲۳۲ ووافقه الذہبی۔

TANBEEH: Is riwayat ke ravi sa'eed bin abi halaal ne ye hadees Ikhhtelaat se pehle bayaan ki
 hai, khalid bin yazeed ki sa'eed bin halaal se riwayat Saheeh Bukhari(136) wa Saheeh
 Muslim(42/1977) me maujood hai.

☆ تنبیہ: اس روایت کے راوی سعید بن ابی ہلال نے یہ حدیث اختلاط سے پہلے بیان

کی ہے، خالد بن یزید کی سعید بن ابی ہلال سے روایت صحیح بخاری (۱۳۶) و صحیح مسلم (۱۹۷/۴۲) میں موجود ہے۔

4. "jehrann" ke jawaaz ke liye dekhiye An Nasai:906, wa sanadah saheeh.

"sirann" ke jawaaz ke liye dekhiye Saheeh Ibne Khuzemah:495 wa sanadah
 hasan, Saheeh Ibne Habban, Al Ahsaan:1796 wa sanadah saheeh.

❀ "جہرا" کے جواز کے لئے دیکھئے النسائی: ۹۰۶، وسندہ صحیح، "سرا" کے جواز کے لئے دیکھئے صحیح ابن خزیمہ: ۴۹۵ وسندہ حسن، صحیح ابن حبان، الاحسان: ۱/۱۷۹۶ وسندہ صحیح۔

8. Phir Aap ﷺ Sureh fatiha padhte the. ✽ پھر آپ ﷺ سورہ فاتحہ پڑھتے تھے۔

Alhamdu Lillaahi Rabbil A'alameen ◊ Arrahmaanir Raheem ◊
Maaliki Youmiddeen ◊ Eyyaaka Na'budu Wa Eyyaaka Nasta e'en
◊ Ehdinas Siraatal Mustaqeem ◊ Siraatal Lazeena An A'mta
A'laihim ◊ Ghairil Maghzoobi A'laihim Waz Zaaalleeen ◊

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ◊ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ◊ إِلَيْكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ◊ اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ
◊ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ ◊ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ ◊

Sureh fatiha Aap ﷺ taheer taheer kar padhte aur har ayat par

waqf karte. ✽

سورہ فاتحہ آپ ﷺ ٹھہر ٹھہر کر پڑھتے اور ہر آیت پر وقف کرتے تھے۔ ✽

Aap ﷺ Farmate the: ((Laa Salaata Limallam Yaqraa Bi Fatihatil

Kitaab)) Jo shaks Sureh Fatiha na padhe uski Namaz nahi hoti

(Saheeh Bukhari:756) آپ ﷺ فرماتے تھے: ((لَا صَلَوةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ)) (صحیح البخاری: ۷۵۶)

Aur Farmaya: ((Kullu Salaatin Laa Yuqra O Feehaa Bi Fatihatil Kitaabi

Fahiya Khidaajun Fahiya Khidaajun)) Har Namaz Jisme Sureh Fatiha

na padhi jaye Naqis hai Naqis hai. (Ibne Maja:841 wa sanadah hasan)

اور فرماتے: ((كُلُّ صَلَوةٍ لَا يَقْرَأُ فِيهَا بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ فَهِيَ خِدَاجٌ فَهِيَ خِدَاجٌ)) (ابن ماجہ: ۸۴۱ و سندہ حسن)

9. Phir Aap ﷺ Aameen kehte the ✽ Syedena wayel bin hajar se riwayat

hai ke unho ne Rasool Allah ﷺ ke sath namaz padhi, Aap ﷺ ne apna

dayan hath bayen hath par rakha, phir jab Aap ﷺ ne WA LAZZAAL LEEN

(jehrann) kaha to Aameen (jehrann) kahi. ✽ Is hadees se maloom hua

ke jehri namaz me (imaam aur muqtadiyaun ko) Aameen Jehran kehni

chahiye. ✽ پھر آپ ﷺ آمین کہتے تھے ✽ سیدنا وائل بن حجر رضی اللہ عنہ سے روایت ہے کہ انھوں نے رسول اللہ ﷺ کے ساتھ نماز پڑھی، آپ نے اپنا دائیں ہاتھ پر رکھا،

جب آپ نے ولا الضالین (جہرا) کہی تو آمین (جہرا) کہی ✽ اس حدیث سے معلوم ہوا کہ جہری نماز میں (امام اور مقتدیوں کو) آمین جہرا کہنی چاہیے۔ ☆

1. An Nasai:906, wa sanadah saheeh dekhiye Hashiya Sabeqah:3

سُورَةُ فَاتِحَةِ الْكِتَابِ: تَرْجُمَانُ: "تَمَامُ تَارِيفِ اللَّهِ رَبُّ الْعَالَمِينَ كَلِمَةُ هَائِنِ، وَ الرَّحْمَانُ وَالرَّحِيمُ هَائِنِ، وَ الْيَوْمَ نَعْبُدُكَ يَا إِلَهَ الْعَالَمِينَ وَ إِلَيْكَ نَسْتَعِينُ وَ اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ هَائِنِ وَ الصِّرَاطَ الَّذِي أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ هَائِنِ وَ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَ لَا الضَّالِّينَ هَائِنِ." (۱) (۲) (۳) (۴) (۵) (۶) (۷) (۸) (۹) (۱۰) (۱۱) (۱۲) (۱۳) (۱۴) (۱۵) (۱۶) (۱۷) (۱۸) (۱۹) (۲۰) (۲۱) (۲۲) (۲۳) (۲۴) (۲۵) (۲۶) (۲۷) (۲۸) (۲۹) (۳۰) (۳۱) (۳۲) (۳۳) (۳۴) (۳۵) (۳۶) (۳۷) (۳۸) (۳۹) (۴۰) (۴۱) (۴۲) (۴۳) (۴۴) (۴۵) (۴۶) (۴۷) (۴۸) (۴۹) (۵۰) (۵۱) (۵۲) (۵۳) (۵۴) (۵۵) (۵۶) (۵۷) (۵۸) (۵۹) (۶۰) (۶۱) (۶۲) (۶۳) (۶۴) (۶۵) (۶۶) (۶۷) (۶۸) (۶۹) (۷۰) (۷۱) (۷۲) (۷۳) (۷۴) (۷۵) (۷۶) (۷۷) (۷۸) (۷۹) (۸۰) (۸۱) (۸۲) (۸۳) (۸۴) (۸۵) (۸۶) (۸۷) (۸۸) (۸۹) (۹۰) (۹۱) (۹۲) (۹۳) (۹۴) (۹۵) (۹۶) (۹۷) (۹۸) (۹۹) (۱۰۰)

2. Abu Dawood:4001, At Tirmizi:2927 wa qala "gareeb" wa sahhah Al Hakim Al'a Shart Ash Shaikhain

(2/232) wa Wafiqah Az Zehbi wa sanadah Zayeeef walah shahid qawi fi Musnad Ahmed:6/288 hadees

27003 wa sanadah hasan wal hadees bah hasan.

3. An Nasai:906, wa sanadah saheeh, Nez dekhiye Fuqrah:7 Hashiya:3

4. Ibne Habban Al Ahsaan:1802, wa sanadah saheeh.

ek riwayat me aya hai ke "Fajaher bi Aameen" pas aap ne Aameen bil jaher kahi. Abu

Dawood:933 wa sanadah hasan

☆ ایک روایت میں آیا ہے کہ "فجہر بآمین"

پس آپ ﷺ نے آمین بالجہر کہی۔ ابو داؤد: ۹۳۳ و سندہ حسن

Syedena wayel bin hajar رضی اللہ عنہ se dusri riwayat me aya hai: ((Wa Khafaza bihaa Sautah)) Aur Aap صلی اللہ علیہ وسلم ne is (Aameen) kesaat apni awaaz past rakhi. ❀ Is hadees se maloon hua ke sirri namaaz me Aameen sirann kehni chahiye, sirri namazoun me Aameen sirann kehne par musalmanoun ka ijma'a hai. Wal Hamdulillaah

سیدنا وائل بن حجر رضی اللہ عنہ سے دوسری روایت میں آیا ہے: ((وخفض بها صوته)) اور آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے اس (آمین) کے ساتھ اپنی آواز پست رکھی۔ ❀ اس حدیث سے معلوم ہوا کہ سری نماز میں آمین سر اُکھنی چاہیے، سری نمازوں میں آمین سر اُکھنے پر مسلمانوں کا اجماع ہے۔ والحمد للہ

10. Phir Aap صلی اللہ علیہ وسلم surat se pehle "Bismillaahir Rehmaanir Raheem padhte". ❀ ۱۰: پھر آپ صلی اللہ علیہ وسلم سورۃ سے پہلے بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ پڑھتے۔ ❀

11. Aap صلی اللہ علیہ وسلم ne farmaya: phir sureh fatiha padho aur jo Allah chahe padho. ❀ ۱۱: آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا: پھر سورۃ فاتحہ پڑھو اور جو اللہ چاہے پڑھو۔ ❀

Nabi صلی اللہ علیہ وسلم pehli do rakatoun me sureh fatiha aur koi ek surat padhte the. ❀ نبی صلی اللہ علیہ وسلم پہلی دو رکعتوں میں سورۃ فاتحہ اور کوئی ایک سورۃ پڑھتے تھے۔ ❀

Aur akhiri do rakatoun me (sif) sureh fatiha padhte the. ❀ اور آخری دو رکعتوں میں (صرف) سورۃ فاتحہ پڑھتے تھے۔ ❀

Aap صلی اللہ علیہ وسلم qiraat ke bad ruku se pehle sakta karte the. ❀ آپ صلی اللہ علیہ وسلم قراءت کے بعد رکوع سے پہلے سکتے کرتے تھے۔ ❀

12. Phir Aap صلی اللہ علیہ وسلم ruku ke liye takbeer (ALLAHU AKBAR) kehte. ❀ ۱۲: پھر آپ صلی اللہ علیہ وسلم رکوع کے لئے تکبیر (اللہ اکبر) کہتے۔ ❀

13. Aap صلی اللہ علیہ وسلم apne donoun hath kandhoun tak uthate the. ❀ ۱۳: آپ صلی اللہ علیہ وسلم اپنے دونوں ہاتھ کندھوں تک اٹھاتے تھے۔ ❀

Aap (ENDAL RUKU WA BA'ADAH) Rafa'a yadain karte phir (iske bad) takbeer kehte. ❀ آپ (عند الركوع وبعدہ) رفع یدین کرتے پھر (اس کے بعد) تکبیر کہتے۔ ❀

1. Ahmed: 4/316 hadees 19048, Wa rijalah Saqqaat wa huwa Ma'lool wa Ailah (داعلہ) Al Bukhari wagairah

2. Muslim: 53/400 qala Rasool Allah صلی اللہ علیہ وسلم ❀ احمد: ۴/۳۱۶ ح ۱۹۰۴۸، و رجال شقات و هو معلول و اعلم البخاری وغیرہ

مسلم: ۵۳/۴۰۰ قال رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم: ((انزلت علي آفأ سورة، فقرا بسم الله الرحمن الرحيم إنا أعطيناك الكوثر فصل لربك وانحر إن شانك هو الأبر)) Syedena Ma'aviya bin abi sufiyaan رضی اللہ عنہ ne ek dafa namaz me sureh fatiha ke bad surat se pehle BISMILLAAHIR REHMAANIR RAHEEN na padhi to muhajireen wa Ansaar sakht naraaz hoye the. Is ke bad Ma'aviya رضی اللہ عنہ surat se pehle bhi BISMILLAAHIR REHMAANIR RAHEEM padhte the. Rawah Ash Shafaye (Al AM: 1/108) wa sahhah Al Hakim A'laa Shart Muslim (2/233) wa wafiqah Az Zehbi. Iski sanad hasan hai.

سیدنا معاویہ بن ابی سفیان رضی اللہ عنہ نے ایک دفعہ نماز میں سورۃ فاتحہ کے بعد سورۃ سے پہلے بسم اللہ الرحمن الرحیم نہ پڑھی تو مہاجرین و انصار سخت ناراض ہوئے تھے۔ اس کے بعد معاویہ رضی اللہ عنہ سورۃ سے پہلے بھی بسم اللہ الرحمن الرحیم پڑھتے تھے، رواہ الشافعی (الام: ۱۰۸/۱) صحیح الحاکم علی شرط مسلم (۲/۲۳۳) ووافقه الذہبی۔ اس کی سند حسن ہے۔

3. Abu Dawood: 859, wa sanadah hasan ❀ ابوداؤد: ۸۵۹، وسندہ حسن ❀ البخاری: ۶۳/۱، مسلم: ۵۱/۳۵۱

4. Al Bukhari: 762, wa Muslim: 451 ❀ 5. Al Bukhari: 776, Muslim: 155/451 ❀ 6. Abu Dawood: 777, 778

, Ibn Maja: 845 wa huwa hadees saheeh/ hasan basri muddalis hai (tabqaat al mudalliseen ba tehqeeqi :40/2) laikin inki samrah bin jandab رضی اللہ عنہ se hadees saheeh hoti hai agarche tasreeh sama'a

na bhi ho kyun ke wo samrah bin jandab رضی اللہ عنہ ki kitaab se rivayet karte the, nez dekhiye Nail Al Maqsood fi At

T'aleeq A'laa Sunan Abi Dawood: 354

7. Bukhari: 789 Muslim: 28/392

8. Bukhari: 738 Muslim: 22/390

9. Muslim: 22/390

❀ (ابوداؤد: ۷۷۷، ۷۷۸، ۷۷۹، ۷۸۰، ۷۸۱، ۷۸۲، ۷۸۳، ۷۸۴، ۷۸۵، ۷۸۶، ۷۸۷، ۷۸۸، ۷۸۹، ۷۹۰، ۷۹۱، ۷۹۲، ۷۹۳، ۷۹۴، ۷۹۵، ۷۹۶، ۷۹۷، ۷۹۸، ۷۹۹، ۸۰۰، ۸۰۱، ۸۰۲، ۸۰۳، ۸۰۴، ۸۰۵، ۸۰۶، ۸۰۷، ۸۰۸، ۸۰۹، ۸۱۰، ۸۱۱، ۸۱۲، ۸۱۳، ۸۱۴، ۸۱۵، ۸۱۶، ۸۱۷، ۸۱۸، ۸۱۹، ۸۲۰، ۸۲۱، ۸۲۲، ۸۲۳، ۸۲۴، ۸۲۵، ۸۲۶، ۸۲۷، ۸۲۸، ۸۲۹، ۸۳۰، ۸۳۱، ۸۳۲، ۸۳۳، ۸۳۴، ۸۳۵، ۸۳۶، ۸۳۷، ۸۳۸، ۸۳۹، ۸۴۰، ۸۴۱، ۸۴۲، ۸۴۳، ۸۴۴، ۸۴۵، ۸۴۶، ۸۴۷، ۸۴۸، ۸۴۹، ۸۵۰، ۸۵۱، ۸۵۲، ۸۵۳، ۸۵۴، ۸۵۵، ۸۵۶، ۸۵۷، ۸۵۸، ۸۵۹، ۸۶۰، ۸۶۱، ۸۶۲، ۸۶۳، ۸۶۴، ۸۶۵، ۸۶۶، ۸۶۷، ۸۶۸، ۸۶۹، ۸۷۰، ۸۷۱، ۸۷۲، ۸۷۳، ۸۷۴، ۸۷۵، ۸۷۶، ۸۷۷، ۸۷۸، ۸۷۹، ۸۸۰، ۸۸۱، ۸۸۲، ۸۸۳، ۸۸۴، ۸۸۵، ۸۸۶، ۸۸۷، ۸۸۸، ۸۸۹، ۸۹۰، ۸۹۱، ۸۹۲، ۸۹۳، ۸۹۴، ۸۹۵، ۸۹۶، ۸۹۷، ۸۹۸، ۸۹۹، ۹۰۰، ۹۰۱، ۹۰۲، ۹۰۳، ۹۰۴، ۹۰۵، ۹۰۶، ۹۰۷، ۹۰۸، ۹۰۹، ۹۱۰، ۹۱۱، ۹۱۲، ۹۱۳، ۹۱۴، ۹۱۵، ۹۱۶، ۹۱۷، ۹۱۸، ۹۱۹، ۹۲۰، ۹۲۱، ۹۲۲، ۹۲۳، ۹۲۴، ۹۲۵، ۹۲۶، ۹۲۷، ۹۲۸، ۹۲۹، ۹۳۰، ۹۳۱، ۹۳۲، ۹۳۳، ۹۳۴، ۹۳۵، ۹۳۶، ۹۳۷، ۹۳۸، ۹۳۹، ۹۴۰، ۹۴۱، ۹۴۲، ۹۴۳، ۹۴۴، ۹۴۵، ۹۴۶، ۹۴۷، ۹۴۸، ۹۴۹، ۹۵۰، ۹۵۱، ۹۵۲، ۹۵۳، ۹۵۴، ۹۵۵، ۹۵۶، ۹۵۷، ۹۵۸، ۹۵۹، ۹۶۰، ۹۶۱، ۹۶۲، ۹۶۳، ۹۶۴، ۹۶۵، ۹۶۶، ۹۶۷، ۹۶۸، ۹۶۹، ۹۷۰، ۹۷۱، ۹۷۲، ۹۷۳، ۹۷۴، ۹۷۵، ۹۷۶، ۹۷۷، ۹۷۸، ۹۷۹، ۹۸۰، ۹۸۱، ۹۸۲، ۹۸۳، ۹۸۴، ۹۸۵، ۹۸۶، ۹۸۷، ۹۸۸، ۹۸۹، ۹۹۰، ۹۹۱، ۹۹۲، ۹۹۳، ۹۹۴، ۹۹۵، ۹۹۶، ۹۹۷، ۹۹۸، ۹۹۹، ۱۰۰۰، ۱۰۰۱، ۱۰۰۲، ۱۰۰۳، ۱۰۰۴، ۱۰۰۵، ۱۰۰۶، ۱۰۰۷، ۱۰۰۸، ۱۰۰۹، ۱۰۱۰، ۱۰۱۱، ۱۰۱۲، ۱۰۱۳، ۱۰۱۴، ۱۰۱۵، ۱۰۱۶، ۱۰۱۷، ۱۰۱۸، ۱۰۱۹، ۱۰۲۰، ۱۰۲۱، ۱۰۲۲، ۱۰۲۳، ۱۰۲۴، ۱۰۲۵، ۱۰۲۶، ۱۰۲۷، ۱۰۲۸، ۱۰۲۹، ۱۰۳۰، ۱۰۳۱، ۱۰۳۲، ۱۰۳۳، ۱۰۳۴، ۱۰۳۵، ۱۰۳۶، ۱۰۳۷، ۱۰۳۸، ۱۰۳۹، ۱۰۴۰، ۱۰۴۱، ۱۰۴۲، ۱۰۴۳، ۱۰۴۴، ۱۰۴۵، ۱۰۴۶، ۱۰۴۷، ۱۰۴۸، ۱۰۴۹، ۱۰۵۰، ۱۰۵۱، ۱۰۵۲، ۱۰۵۳، ۱۰۵۴، ۱۰۵۵، ۱۰۵۶، ۱۰۵۷، ۱۰۵۸، ۱۰۵۹، ۱۰۶۰، ۱۰۶۱، ۱۰۶۲، ۱۰۶۳، ۱۰۶۴، ۱۰۶۵، ۱۰۶۶، ۱۰۶۷، ۱۰۶۸، ۱۰۶۹، ۱۰۷۰، ۱۰۷۱، ۱۰۷۲، ۱۰۷۳، ۱۰۷۴، ۱۰۷۵، ۱۰۷۶، ۱۰۷۷، ۱۰۷۸، ۱۰۷۹، ۱۰۸۰، ۱۰۸۱، ۱۰۸۲، ۱۰۸۳، ۱۰۸۴، ۱۰۸۵، ۱۰۸۶، ۱۰۸۷، ۱۰۸۸، ۱۰۸۹، ۱۰۹۰، ۱۰۹۱، ۱۰۹۲، ۱۰۹۳، ۱۰۹۴، ۱۰۹۵، ۱۰۹۶، ۱۰۹۷، ۱۰۹۸، ۱۰۹۹، ۱۱۰۰، ۱۱۰۱، ۱۱۰۲، ۱۱۰۳، ۱۱۰۴، ۱۱۰۵، ۱۱۰۶، ۱۱۰۷، ۱۱۰۸، ۱۱۰۹، ۱۱۱۰، ۱۱۱۱، ۱۱۱۲، ۱۱۱۳، ۱۱۱۴، ۱۱۱۵، ۱۱۱۶، ۱۱۱۷، ۱۱۱۸، ۱۱۱۹، ۱۱۲۰، ۱۱۲۱، ۱۱۲۲، ۱۱۲۳، ۱۱۲۴، ۱۱۲۵، ۱۱۲۶، ۱۱۲۷، ۱۱۲۸، ۱۱۲۹، ۱۱۳۰، ۱۱۳۱، ۱۱۳۲، ۱۱۳۳، ۱۱۳۴، ۱۱۳۵، ۱۱۳۶، ۱۱۳۷، ۱۱۳۸، ۱۱۳۹، ۱۱۴۰، ۱۱۴۱، ۱۱۴۲، ۱۱۴۳، ۱۱۴۴، ۱۱۴۵، ۱۱۴۶، ۱۱۴۷، ۱۱۴۸، ۱۱۴۹، ۱۱۵۰، ۱۱۵۱، ۱۱۵۲، ۱۱۵۳، ۱۱۵۴، ۱۱۵۵، ۱۱۵۶، ۱۱۵۷، ۱۱۵۸، ۱۱۵۹، ۱۱۶۰، ۱۱۶۱، ۱۱۶۲، ۱۱۶۳، ۱۱۶۴، ۱۱۶۵، ۱۱۶۶، ۱۱۶۷، ۱۱۶۸، ۱۱۶۹، ۱۱۷۰، ۱۱۷۱، ۱۱۷۲، ۱۱۷۳، ۱۱۷۴، ۱۱۷۵، ۱۱۷۶، ۱۱۷۷، ۱۱۷۸، ۱۱۷۹، ۱۱۸۰، ۱۱۸۱، ۱۱۸۲، ۱۱۸۳، ۱۱۸۴، ۱۱۸۵، ۱۱۸۶، ۱۱۸۷، ۱۱۸۸، ۱۱۸۹، ۱۱۹۰، ۱۱۹۱، ۱۱۹۲، ۱۱۹۳، ۱۱۹۴، ۱۱۹۵، ۱۱۹۶، ۱۱۹۷، ۱۱۹۸، ۱۱۹۹، ۱۲۰۰، ۱۲۰۱، ۱۲۰۲، ۱۲۰۳، ۱۲۰۴، ۱۲۰۵، ۱۲۰۶، ۱۲۰۷، ۱۲۰۸، ۱۲۰۹، ۱۲۱۰، ۱۲۱۱، ۱۲۱۲، ۱۲۱۳، ۱۲۱۴، ۱۲۱۵، ۱۲۱۶، ۱۲۱۷، ۱۲۱۸، ۱۲۱۹، ۱۲۲۰، ۱۲۲۱، ۱۲۲۲، ۱۲۲۳، ۱۲۲۴، ۱۲۲۵، ۱۲۲۶، ۱۲۲۷، ۱۲۲۸، ۱۲۲۹، ۱۲۳۰، ۱۲۳۱، ۱۲۳۲، ۱۲۳۳، ۱۲۳۴، ۱۲۳۵، ۱۲۳۶، ۱۲۳۷، ۱۲۳۸، ۱۲۳۹، ۱۲۴۰، ۱۲۴۱، ۱۲۴۲، ۱۲۴۳، ۱۲۴۴، ۱۲۴۵، ۱۲۴۶، ۱۲۴۷، ۱۲۴۸، ۱۲۴۹، ۱۲۵۰، ۱۲۵۱، ۱۲۵۲، ۱۲۵۳، ۱۲۵۴، ۱۲۵۵، ۱۲۵۶، ۱۲۵۷، ۱۲۵۸، ۱۲۵۹، ۱۲۶۰، ۱۲۶۱، ۱۲۶۲، ۱۲۶۳، ۱۲۶۴، ۱۲۶۵، ۱۲۶۶، ۱۲۶۷، ۱۲۶۸، ۱۲۶۹، ۱۲۷۰، ۱۲۷۱، ۱۲۷۲، ۱۲۷۳، ۱۲۷۴، ۱۲۷۵، ۱۲۷۶، ۱۲۷۷، ۱۲۷۸، ۱۲۷۹، ۱۲۸۰، ۱۲۸۱، ۱۲۸۲، ۱۲۸۳، ۱۲۸۴، ۱۲۸۵، ۱۲۸۶، ۱۲۸۷، ۱۲۸۸، ۱۲۸۹، ۱۲۹۰، ۱۲۹۱، ۱۲۹۲، ۱۲۹۳، ۱۲۹۴، ۱۲۹۵، ۱۲۹۶، ۱۲۹۷، ۱۲۹۸، ۱۲۹۹، ۱۳۰۰، ۱۳۰۱، ۱۳۰۲، ۱۳۰۳، ۱۳۰۴، ۱۳۰۵، ۱۳۰۶، ۱۳۰۷، ۱۳۰۸، ۱۳۰۹، ۱۳۱۰، ۱۳۱۱، ۱۳۱۲، ۱۳۱۳، ۱۳۱۴، ۱۳۱۵، ۱۳۱۶، ۱۳۱۷، ۱۳۱۸، ۱۳۱۹، ۱۳۲۰، ۱۳۲۱، ۱۳۲۲، ۱۳۲۳، ۱۳۲۴، ۱۳۲۵، ۱۳۲۶، ۱۳۲۷، ۱۳۲۸، ۱۳۲۹، ۱۳۳۰، ۱۳۳۱، ۱۳۳۲، ۱۳۳۳، ۱۳۳۴، ۱۳۳۵، ۱۳۳۶، ۱۳۳۷، ۱۳۳۸، ۱۳۳۹، ۱۳۴۰، ۱۳۴۱، ۱۳۴۲، ۱۳۴۳، ۱۳۴۴، ۱۳۴۵، ۱۳۴۶، ۱۳۴۷، ۱۳۴۸، ۱۳۴۹، ۱۳۵۰، ۱۳۵۱، ۱۳۵۲، ۱۳۵۳، ۱۳۵۴، ۱۳۵۵، ۱۳۵۶، ۱۳۵۷، ۱۳۵۸، ۱۳۵۹، ۱۳۶۰، ۱۳۶۱، ۱۳۶۲، ۱۳۶۳، ۱۳۶۴، ۱۳۶۵، ۱۳۶۶، ۱۳۶۷، ۱۳۶۸، ۱۳۶۹، ۱۳۷۰، ۱۳۷۱، ۱۳۷۲، ۱۳۷۳، ۱۳۷۴، ۱۳۷۵، ۱۳۷۶، ۱۳۷۷، ۱۳۷۸، ۱۳۷۹، ۱۳۸۰، ۱۳۸۱، ۱۳۸۲، ۱۳۸۳، ۱۳۸۴، ۱۳۸۵، ۱۳۸۶، ۱۳۸۷، ۱۳۸۸، ۱۳۸۹، ۱۳۹۰، ۱۳۹۱، ۱۳۹۲، ۱۳۹۳، ۱۳۹۴، ۱۳۹۵، ۱۳۹۶، ۱۳۹۷، ۱۳۹۸، ۱۳۹۹، ۱۴۰۰، ۱۴۰۱، ۱۴۰۲، ۱۴۰۳، ۱۴۰۴، ۱۴۰۵، ۱۴۰۶، ۱۴۰۷، ۱۴۰۸، ۱۴۰۹، ۱۴۱۰، ۱۴۱۱، ۱۴۱۲، ۱۴۱۳، ۱۴۱۴، ۱۴۱۵، ۱۴۱۶، ۱۴۱۷، ۱۴۱۸، ۱۴۱۹، ۱۴۲۰، ۱۴۲۱، ۱۴۲۲، ۱۴۲۳، ۱۴۲۴، ۱۴۲۵، ۱۴۲۶، ۱۴۲۷، ۱۴۲۸، ۱۴۲۹، ۱۴۳۰، ۱۴۳۱، ۱۴۳۲، ۱۴۳۳، ۱۴۳۴، ۱۴۳۵، ۱۴۳۶، ۱۴۳۷، ۱۴۳۸، ۱۴۳۹، ۱۴۴۰، ۱۴۴۱، ۱۴۴۲، ۱۴۴۳، ۱۴۴۴، ۱۴۴۵، ۱۴۴۶، ۱۴۴۷، ۱۴۴۸، ۱۴۴۹، ۱۴۵۰، ۱۴۵۱، ۱۴۵۲، ۱۴۵۳، ۱۴۵۴، ۱۴۵۵، ۱۴۵۶، ۱۴۵۷، ۱۴۵۸، ۱۴۵۹، ۱۴۶۰، ۱۴۶۱، ۱۴۶۲، ۱۴۶۳، ۱۴۶۴، ۱۴۶۵، ۱۴۶۶، ۱۴۶۷، ۱۴۶۸، ۱۴۶۹، ۱۴۷۰، ۱۴۷۱، ۱۴۷۲، ۱۴۷۳، ۱۴۷۴، ۱۴۷۵، ۱۴۷۶، ۱۴۷۷، ۱۴۷۸، ۱۴۷۹، ۱۴۸۰، ۱۴۸۱، ۱۴۸۲، ۱۴۸۳، ۱۴۸۴، ۱۴۸۵، ۱۴۸۶، ۱۴۸۷، ۱۴۸۸، ۱۴۸۹، ۱۴۹۰، ۱۴۹۱، ۱۴۹۲، ۱۴۹۳، ۱۴۹۴، ۱۴۹۵، ۱۴۹۶، ۱۴۹۷، ۱۴۹۸، ۱۴۹۹، ۱۵۰۰، ۱۵۰۱، ۱۵۰۲، ۱۵۰۳، ۱۵۰۴، ۱۵۰۵، ۱۵۰۶، ۱۵۰۷، ۱۵۰۸، ۱۵۰۹، ۱۵۱۰، ۱۵۱۱، ۱۵۱۲، ۱۵۱۳، ۱۵۱۴، ۱۵۱۵، ۱۵۱۶، ۱۵۱۷، ۱۵۱۸، ۱۵۱۹، ۱۵۲۰، ۱۵۲۱، ۱۵۲۲، ۱۵۲۳، ۱۵۲۴، ۱۵۲۵، ۱۵۲۶، ۱۵۲۷، ۱۵۲۸، ۱۵۲۹، ۱۵۳۰، ۱۵۳۱، ۱۵۳۲، ۱۵۳۳، ۱۵۳۴، ۱۵۳۵، ۱۵۳۶، ۱۵۳۷، ۱۵۳۸، ۱۵۳۹، ۱۵۴۰، ۱۵۴۱، ۱۵۴۲، ۱۵۴۳، ۱۵۴۴، ۱۵۴۵، ۱۵۴۶، ۱۵۴۷، ۱۵۴۸، ۱۵۴۹، ۱۵۵۰، ۱۵۵۱، ۱۵۵۲، ۱۵۵۳، ۱۵۵۴، ۱۵۵۵، ۱۵۵۶، ۱۵۵۷، ۱۵۵۸، ۱۵۵۹، ۱۵۶۰، ۱۵۶۱، ۱۵۶۲، ۱۵۶۳، ۱۵۶۴، ۱۵۶۵، ۱۵۶۶، ۱۵۶۷، ۱۵۶۸، ۱۵۶۹، ۱۵۷۰، ۱۵۷۱، ۱۵۷۲، ۱۵۷۳، ۱۵۷۴، ۱۵۷۵، ۱۵۷۶، ۱۵۷۷، ۱۵۷۸، ۱۵۷۹، ۱۵۸۰، ۱۵۸۱، ۱۵۸۲، ۱۵۸۳، ۱۵۸۴، ۱۵۸۵، ۱۵۸۶، ۱۵۸۷، ۱۵۸۸، ۱۵۸۹، ۱۵۹۰، ۱۵۹۱، ۱۵۹۲، ۱۵۹۳، ۱۵۹۴، ۱۵۹۵، ۱۵۹۶، ۱۵۹۷، ۱۵۹۸، ۱۵۹۹، ۱۶۰۰، ۱۶۰۱، ۱۶۰۲، ۱۶۰۳، ۱۶۰۴، ۱۶۰۵، ۱۶۰۶، ۱۶۰۷، ۱۶۰۸، ۱۶۰۹، ۱۶۱۰، ۱۶۱۱، ۱۶۱۲، ۱۶۱۳، ۱۶۱۴، ۱۶۱۵، ۱۶۱۶، ۱۶۱۷، ۱۶۱۸، ۱۶۱۹، ۱۶۲۰، ۱۶۲۱، ۱۶۲۲، ۱۶۲۳، ۱۶۲۴، ۱۶۲۵، ۱۶۲۶، ۱۶۲۷، ۱۶۲۸، ۱۶۲۹، ۱۶۳۰، ۱۶۳۱، ۱۶۳۲، ۱۶۳۳، ۱۶۳۴، ۱۶۳۵، ۱۶۳۶، ۱۶۳۷، ۱۶۳۸، ۱۶۳۹، ۱۶۴۰، ۱۶۴۱، ۱۶۴۲، ۱۶۴۳، ۱۶۴۴، ۱۶۴۵، ۱۶۴۶، ۱۶۴۷، ۱۶۴۸، ۱۶۴۹، ۱۶۵۰، ۱۶۵۱، ۱۶۵۲، ۱۶۵۳، ۱۶۵۴، ۱۶۵۵، ۱۶۵۶، ۱۶۵۷، ۱۶۵۸، ۱۶۵۹، ۱۶۶۰، ۱۶۶۱، ۱۶۶۲، ۱۶۶۳، ۱۶۶۴، ۱۶۶۵، ۱۶۶۶، ۱۶۶۷، ۱۶۶۸، ۱۶۶۹، ۱۶۷۰، ۱۶۷۱، ۱۶۷۲، ۱۶۷۳، ۱۶۷۴، ۱۶۷۵، ۱۶۷۶، ۱۶۷۷، ۱۶۷۸، ۱۶۷۹، ۱۶۸۰، ۱۶۸۱، ۱۶۸۲، ۱۶۸۳، ۱۶۸۴، ۱۶۸۵، ۱۶۸۶، ۱۶۸۷، ۱۶۸۸، ۱۶۸۹، ۱۶۹۰، ۱۶۹۱، ۱۶۹۲، ۱۶۹۳، ۱۶۹۴، ۱۶۹۵، ۱۶۹۶، ۱۶۹۷، ۱۶۹۸، ۱۶۹۹، ۱۷۰۰، ۱۷۰۱، ۱۷۰۲، ۱۷۰۳، ۱۷۰۴، ۱۷۰۵، ۱۷۰۶، ۱۷۰۷، ۱۷۰۸، ۱۷۰۹، ۱۷۱۰، ۱۷۱۱، ۱۷۱۲، ۱۷۱۳، ۱۷۱۴، ۱۷۱۵، ۱۷۱۶، ۱۷۱۷، ۱۷۱۸، ۱۷۱۹، ۱۷۲۰، ۱۷۲۱، ۱۷۲۲، ۱۷۲۳، ۱۷۲۴، ۱۷۲۵، ۱۷۲۶، ۱۷۲۷، ۱۷۲۸، ۱۷۲۹، ۱۷۳۰، ۱۷۳۱، ۱۷۳۲، ۱۷۳۳، ۱۷۳۴، ۱۷۳۵، ۱۷۳۶، ۱۷۳۷، ۱۷۳۸، ۱۷۳۹، ۱۷۴۰، ۱۷۴۱، ۱۷۴۲، ۱۷۴۳، ۱۷۴۴، ۱۷۴۵، ۱۷۴۶، ۱۷۴۷، ۱۷۴۸، ۱۷۴۹، ۱۷۵۰، ۱۷۵۱، ۱۷۵۲، ۱۷۵۳، ۱۷۵۴، ۱۷۵۵، ۱۷۵۶، ۱۷۵۷، ۱۷۵۸، ۱۷۵۹، ۱۷۶۰، ۱۷۶۱، ۱۷۶۲، ۱۷۶۳، ۱۷۶۴، ۱۷۶۵، ۱۷۶۶، ۱۷۶۷، ۱۷۶۸، ۱۷۶۹، ۱۷۷۰، ۱۷۷۱، ۱۷۷۲، ۱۷۷۳، ۱۷۷۴، ۱۷۷۵، ۱۷۷۶، ۱۷۷۷، ۱۷۷۸، ۱۷۷۹، ۱۷۸۰، ۱۷۸۱، ۱۷۸۲، ۱۷۸۳، ۱۷۸۴، ۱۷۸۵، ۱۷۸۶، ۱۷۸۷، ۱۷۸۸، ۱۷۸۹، ۱۷۹۰، ۱۷۹۱، ۱۷۹۲، ۱۷۹۳، ۱۷۹۴، ۱۷۹۵، ۱۷۹۶، ۱۷۹۷، ۱۷۹۸، ۱

Agar pehle takbeer aur bad me Rafa'a yadain karliya jaye to ye bhi jayez hai, Abu hameed As saa'adi رحمۃ اللہ علیہ farmate hain ke Aap صلی اللہ علیہ وسلم takbeer kehte to Rafa'a yadain karte. ❀

اگر پہلے تکبیر اور بعد میں رفع یدین کر لیا جائے تو یہ بھی جائز ہے، ابو حمید الساعدی رحمۃ اللہ علیہ فرماتے ہیں کہ آپ صلی اللہ علیہ وسلم تکبیر کہتے تو رفع یدین کرتے۔ ❀

14: Aap صلی اللہ علیہ وسلم jab ruku karte to apne hathoun se apne ghuthne, mazbooti se pakadte phir apni kamar jhukate (aur barabar karte) ❀

Aap صلی اللہ علیہ وسلم ka sar na to (peet se) Ooncha hota aur na neecha (balke barabar hota tha) ❀

۱۴: آپ صلی اللہ علیہ وسلم جب رکوع کرتے تو اپنے ہاتھوں سے اپنے گھٹنے، مضبوطی سے پکڑتے

پھر اپنی کمر جھکاتے (اور برابر کرتے) ❀ آپ صلی اللہ علیہ وسلم کا سر نہ تو (پیٹھ سے) اونچا ہوتا اور نہ نیچا (بلکہ برابر ہوتا تھا) ❀

Aap صلی اللہ علیہ وسلم apni dono hatheliya apne ghuthnoun par rakhte the, phir A'ytedaal (se ruku) karte, na to sar (bahut) jhukate aur na ise (bahut) buland karte. ❀ Yani Aap صلی اللہ علیہ وسلم ka sar mubarak Aapki peet ke seedhe me bilkul barabar hota tha.

آپ صلی اللہ علیہ وسلم اپنی دونوں ہتھیلیاں اپنے گھٹنوں پر رکھتے تھے، پھر اعتدال

(سے رکوع) کرتے۔ نہ تو سر (بہت) جھکاتے اور نہ اسے (بہت) بلند کرتے ❀ یعنی آپ صلی اللہ علیہ وسلم کا سر مبارک آپ کی پیٹھ کی سیدھ میں بالکل برابر ہوتا تھا۔

15. Aap صلی اللہ علیہ وسلم ne ruku kiya to apne dono hath apne ghuthnoun par rakhe goya ke Aapne unhe pakad rakha hai aur dono hath kamaan ki dori ki tarha taankar apne pehluoun se door rakhe. ❀

۱۵: آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے رکوع کیا تو اپنے دونوں ہاتھ اپنے گھٹنوں پر رکھے گویا کہ آپ نے انھیں پکڑ رکھا ہے اور دونوں ہاتھ کمان کی ڈوری کی طرح تان کر اپنے پہلوؤں سے دور رکھے۔ ❀

16. Aap صلی اللہ علیہ وسلم Ruku me: Subh haana Rabbiyal A'zeem kehte (rehte) the ❀

Aap صلی اللہ علیہ وسلم iska hukum dete the ke ye (dua) ruku me padhen. ❀

۱۶: آپ صلی اللہ علیہ وسلم رکوع میں: سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ کہتے (رہتے) تھے۔ ❀ آپ صلی اللہ علیہ وسلم اس کا حکم دیتے تھے کہ یہ (دعا) رکوع میں پڑھیں۔ ❀

Aap صلی اللہ علیہ وسلم se Ruku me ye duayen bhi Sabit hain. آپ صلی اللہ علیہ وسلم سے رکوع میں یہ دعائیں بھی ثابت ہیں:

1. Abu Dawood: 730 wa sanadah saheeh, Nez dekhiye Fuqrah: 1 Hashiya: 1 ❀ ابوداؤد: ۷۳۰ وسندہ صحیح، نیز دیکھئے فقرہ: ۱ حاشیہ: ۱

2. Al Bukhari: 828 3. Muslim: 240/498 4. Abu Dawood: 730 wa sanadah saheeh ❀ البخاری: ۸۲۸ مسلم: ۲۴۰/۴۹۸ ابوداؤد: ۷۳۰ وسندہ صحیح

5. Abu Dawood: 734, wa sanadah hasan, wa qala At Tirmizi (260): hadees ❀ ابوداؤد: ۷۳۴ وسندہ حسن، و قال الترمذی (۲۶۰): حدیث

hasan saheeh", wa sahhah Ibne Khuzemah: 689, wa Ibne Habban, Al Ahsaan: 1868

TANBEEH: Faleeh bin sulemaan sahiheen ke ravi hain aur Hasan Al Hadees hain, Jamhoor muhaddiseen ne inki tauseeq ki hai, lihaza ye riwayat hasan lizatha hai, Faleeh mazkoor par jarah mardood hai. WAL HUMDULILLAH

❀ ابوداؤد: ۷۳۴، وسندہ حسن، وقال الترمذی (۲۶۰): "حدیث حسن صحیح"، صحیح ابن خزيمة: ۶۸۹ وابن حبان،

الاحسان: ۱۸۶۸ ☆ تنبیہ: فلاح بن سلیمان صحیحین کے راوی ہیں اور حسن الحدیث ہیں، جمہور محدثین نے ان کی توثیق کی ہے، لہذا یہ روایت حسن لذاتہ ہے، فلہذا ذکر ہر جرح مردود ہے۔ والحمد للہ

6. Muslim: 772, wa lafzah: Summa Raka'a Faja'al Yaqoolu: Subh haana Rabiyl A'zeem, Fakana Raku'ah Nahwan Min Qayaamah ❀ مسلم: ۷۷۲، ولفظ: "ثم ركع فجعل يقول: سبحان ربّي العظيم، فكان ركوعه نحواً من قيامه"

7. Abu Dawood: 869 wa sanadah saheeh, Ibne maja: 887 wa sahhah Ibne Khuzemah: 601, 670 wa Ibne Habban, Al Ahsaan: 1895 wa Al Hakim ❀ ابوداؤد: ۸۶۹ وسندہ صحیح، ابن ماجہ: ۸۸۷، صحیح ابن خزيمة: ۶۰۱، ۶۷۰ وابن حبان، الاحسان: ۱۸۹۵ والحاکم:

: 1/225, 2/477, WA EQTELAFAU QAULA AZ ZEHBI FEEHI, Maimoon bin mehraan (tabaye) aur zahri (tabaye) farmate hain ke ruku wa sujood ❀ (۲۷۷/۲، ۲۲۵/۱) واختلف قول الذهبي فيه، ميمون بن مهران (تابعي) اور زهري (تابعي) فرماتے ہیں

me teen tasbihaat se kam naahi padhni chahiye (Ibne Abi Shaibah fi Al Musannif: 1/250 hadees 2571 wa sanadah hasan) ❀ کہ رکوع و سجود میں تین تسبیحات سے کم نہیں پڑھنی چاہئیں (ابن ابی شیبہ فی المصنف: ۱/۲۵۷ ح ۲۵۷۱ وسندہ حسن)

Subh haanaka Allaahumma Rabbana Wa Bihamdika, Allaahum magh Firlee ❀ Ye Dua Kasrat se padhte the.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَبِحَمْدِكَ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ❀ یہ دعا آپ کثرت سے پڑھتے تھے۔

Sabboohun Quddoosun, Rabbul Malaayekati War Rooh ❀

Subh haanaka Wa Bihamdika, Laa illaha illaa Anta ❀

سُبُّوحٌ قُدُّوسٌ، رَبُّ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ ❀ سُبْحَانَكَ وَبِحَمْدِكَ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ ❀

Allaahumma Laka Rak'atu Wa Bika Aamantu Wa Laka Aslamtu, Khasha 'A Laka Sam e'e Wa Basaree Wa Mukh Khee Wa A'zmee Wa A'sabee ❀

In duaoun me se koi dua bhi padhi jasakti hai, in duaoun ka ek hi ruku ya sajde me jam'a karna aur ek khatta padhna kisi sareeh daleel se sabit nahi hai.

ان دعاؤں میں سے کوئی دعا بھی پڑھی جاسکتی ہے، ان دعاؤں کا ایک ہی رکوع یا سجدے میں جمع کرنا اور اکٹھا پڑھنا کسی صریح دلیل سے ثابت نہیں ہے۔

Taham halat-e-tashahud "Summa Liyata Khaiyar Minad Dua'aye A'ajabahoo Elaihi Fayad o'o" (Al Bukhari:835, wal lafzalahoo, Muslim:402) ki A'am daleel se in duaoun ka jam'a karna bhi jayez hai. ❀ WALLAAHU A'ALAM

تاہم حالتِ تشهد ”ثُمَّ لِيَتَخَيَّرَ مِنَ الدُّعَاءِ أَعْجَبَهُ إِلَيْهِ فَيَدْعُو“ (بخاری: ۸۳۵، واللفظ لہ، مسلم: ۴۰۲) کی عام دلیل سے ان دعاؤں کا جمع کرنا بھی جائز ہے۔ ❀ واللہ اعلم

17. Ek shaks namaz saheeh nahi padhta tha, Aap ﷺ ne ise namaz ka tareeqah sikhane ke liye farmaya: "jab tu namaz ke liye khada ho to pura wazu kar, phir qible ki taraf rukh karke takbeer (Allaahu Akbar) keh phir quraan se jo mayaser ho (sureh fatiha) padh, phir itminaan se ruku kar, phir uth kar (itminaan se) barabar khada hoja phir itminaan se sajda kar, phir itminaan se uth kar bait ja, phir itminaan se (dusra) sajdah kar, phir (dusre sajde se) itminaan se uth kar bait ja, phir apni saari namaz (ki saari rakatoun) me isi tarha kar". ❀

۱۷: ایک شخص نماز صحیح نہیں پڑھتا تھا، آپ ﷺ نے اسے نماز کا طریقہ سکھانے کے لئے فرمایا: ”جب تو نماز کے لئے کھڑا ہو تو پورا وضو کر، پھر قبلہ کی طرف رخ کر کے تکبیر (اللہ اکبر) کہہ پھر قرآن سے جو میسر ہو (سورہ فاتحہ) پڑھ، پھر اطمینان سے رکوع کر، پھر اٹھ کر (اطمینان سے) برابر کھڑا ہو جا، پھر اطمینان سے سجدہ کر، پھر اطمینان سے اٹھ کر بیٹھ جا، پھر اطمینان سے (دوسرا) سجدہ کر، پھر (دوسرے سجدے سے) اطمینان سے اٹھ کر بیٹھ جا، پھر اپنی ساری نماز (کی ساری رکعتوں) میں اسی طرح کر۔ ❀

1. Al Bukhari:794,817, Muslim:484 2. Muslim:487 3. Muslim:485 4. Muslim:771
5. Al Bukhari:6251 ❀ nez dekhiye Fuqrah:25

❀ البخاری: ۸۱۷، ۷۹۴، مسلم: ۴۸۴ ❀ مسلم: ۴۸۷ ❀ مسلم: ۴۸۵ ❀ مسلم: ۷۷۱ ❀ البخاری: ۶۲۵۱ ❀ نیز دیکھیے فقرہ: ۲۵

۱۸: جب آپ ﷺ رکوع سے سر اٹھاتے تو رفع یدین کرتے اور ”سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ، رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ“ کہتے تھے ﴿۱﴾ کہنا بھی صحیح اور ثابت ہے۔ ﴿۲﴾ رکوع کے بعد درج ذیل دعائیں بھی ثابت ہیں:

اَللّٰهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ مِلْءُ السَّمٰوٰتِ وَمِلْءُ الْاَرْضِ وَمِلْءُ مَا شِئْتَ مِنْ شَيْءٍ بَعْدُ * اَهْلَ النَّارِ وَالْمَجْدِ لَا مَانِعَ لِمَا اَعْطَيْتَ وَلَا مُعْطٰى لِمَا مَنَعْتَ ، وَلَا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ * رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ ، حَمْدًا كَثِيْرًا طَيِّبًا مُّبَارَكًا فِيْهِ *

۱۹: رکوع کے بعد قیام میں ہاتھ باندھنے چاہئیں یا نہیں، اس مسئلے میں صراحت ہے
 sajde keliye jhukte. ۲۰: ہر آپ ﷺ (علیہ السلام) کے ہاتھ باندھنے کے لئے جھکتے

2. محمد بن سیرین اس کے قائل تھے کہ مقتدی بھی سَمِعَ اللّٰهُ لِمَنْ حَمِدَهُ کہے۔ دیکھئے مصنف ابن ابی شیبہ (۲۵۳/۱ ج ۲۶۰۰ و سند صحیح)

Al Bukhari:789,Baz Awqat “Rabbanaa Lakal hamd” Jahran kehna bhi Jayez hai,Abdur Rehman bin harmiz Al A'araj se Riwayat hai ke “Samitu Aba Hurairah yarfa'o Soutah Bi Allahumma Rabbanaa Lakal hamd”Yani maine Abu Hurairah رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ ko Oonchi Awaz ke sath” Allahumma Rabbanaa Lakal hamd”padhte howe suna hai. (Musannif Ibne Abi Shaibah(1/248 hadees 2556 wa sanadah saheeh)

✽ البخاری: ۸۹۶ بعض اوقات ”وَلَكَ الْحَمْدُ“ جہر اکبر بھی جائز ہے، عبدالرحمن بن ہرمز از اعرج سے روایت ہے کہ

7. Imam Ahmed bin Hanbal se pucha gaya ke Ruku ke bad hath badhna chahiye ya chodh dena chahiye to unho ne farmaya: "أرجو أن لا يضيق ذلك إن شاء الله" Mujhe Umeed hai ke Insha Allah Isme Koi Tangi nahi. (masayel Ahmed:Rawayatah Salah bin Hanbal:615) 8. Al Bukhari:803, Muslim:28/392

۳ البخاری: ۷۹۲ ۴ مسلم: ۴۷۶ ۵ مسلم: ۴۷۸/۲۰۲ ۶ البخاری: ۷۹۹ ۷ امام احمد بن حنبل سے پوچھا گیا کہ رکوع کے بعد ہاتھ باندھنے چاہئیں یا چھوڑ دینے چاہئیں تو انھوں نے فرمایا: "أرجو أن لا يضيق ذلك إن شاء الله" مجھے امید ہے کہ ان شاء اللہ اس میں کوئی تنگی نہیں ہے۔ (مسائل احمد: روایت: صالح بن احمد بن حنبل: ۶۱۵) ۸ البخاری: ۸۰۳/۳۸ مسلم: ۳۹۲/۳۸

21. Aap ﷺ ne Farmaya: ((izaah Sajada Ahadukum Falaa yasruk Kamaa Yasrukul Ba e'eru Wal Yaz'a Yadaihi Qabla Ruk Bataihi))
Jab tum me se Koi sajda kare to Oont ki tarha na Baithe (Balke)
Apne dono hath apne guthnoun se pahle(zameen par) Rakhe,
Aap ﷺ ka bhi Amal isi ke Mutabiq tha. ❁

۲۱: آپ ﷺ نے فرمایا:

((إِذَا سَجَدَ أَحَدُكُمْ فَلَا يَسْرُكُ كَمَا يَسْرُكُ الْبَعِيرُ وَيَضَعُ يَدَيْهِ قَبْلَ رُكُوعِهِ)) جب تم میں سے کوئی سجدہ کرے تو اونٹ کی طرح نہ بیٹھے

(بلکہ) اپنے دونوں ہاتھ اپنے گھٹنوں سے پہلے (زمین پر) رکھے، آپ ﷺ کا عمل بھی اسی کے مطابق تھا۔ ❁

22. Aap ﷺ sajde me nak aur peshani, Zameen par(khoob) Jama kar Rakhte, Apne Bazuoun ko apne pehlu(Baghloun) se door karte aur dono Hatheliyan Kanthoun ke barabar(Zameen) par Rakhte. ❁
Sayedina Wayel Bin Hajar رضی اللہ عنہ Farmate hai : " Aap ﷺ ne jab sajda kiya to apne dono Hatheliyoun ko Kanoun ke barabar Rakha" ❁

۲۲: آپ ﷺ سجدے میں ناک اور پیشانی، زمین پر (خوب) جما کر رکھتے، اپنے بازوؤں کو اپنے پہلو (بغلوں) سے دور کرتے اور دونوں ہتھیلیاں کندھوں کے برابر (زمین) پر رکھتے۔ ❁ سیدنا وائل بن حجر رضی اللہ عنہ فرماتے ہیں: "آپ ﷺ نے جب سجدہ کیا تو اپنی دونوں ہتھیلیوں کو اپنے کانوں کے برابر رکھا۔" ❁

23. Sajde me Aap ﷺ apne dono Bazuoun ko apni Baghloun se hata kar rakhte the. ❁

۲۳: سجدے میں آپ ﷺ اپنے دونوں بازوؤں کو اپنی بغلوں سے ہٹا کر رکھتے تھے۔ ❁

Aap ﷺ sajde me apne hath (zameen par) rakhte, na to unhe Bichate aur na(bahut)simatte, apne Paoun ki Ungliyoun ko Qibla rukh rakhte

آپ ﷺ سجدے میں اپنے ہاتھ (زمین پر) رکھتے، نہ تو انھیں بچھاتے اور نہ (بہت) سمیٹتے، اپنے پاؤں کی انگلیوں کو قبلہ رخ رکھتے۔ ❁

Aap ﷺ ki baghloun ki safedi nazar Aajati thi. ❁

آپ کی بغلوں کی سفیدی نظر آ جاتی تھی۔ ❁
Aap ﷺ Farmate the ke "sajde me A'atedal karo'Kutte ki tarha bazu na Bichaou". ❁

آپ ﷺ فرماتے تھے کہ "سجدے میں اعتدال کرو، کتے کی طرح بازو نہ بچھاؤ۔" ❁

1. Abu dawood:840 wa sanadah saheeh A'laa Shart Muslim, An Nasai :1092, wa sanadah Hasan /Sayedina Abdullah bin Umer رضی اللہ عنہما apne guthnoun se pahle apne hath (Zameen par) Rakhte the (Al Bukhari Qabl hadees:803) aur farmate ke Rasool Allah ﷺ Aisa hi Karte the (Saheeh Ibne Khuzemah :627 wa sanadah Hasan, Wa Sahhah Al Hakim A'laa Shart Muslim:1/226 wa wafiqah Az Zehbi) Jis Riwayat me Aya hai ke Nabi-e-Kareem ﷺ Sajde me jate waqt pahle guthne aur phir Hath Rakhte the (Abu dawood:838 wa ghairah) Shareek bin Abdullah Al Qazi ki tadrees ki wajhe se ZayeeF hai. iske tamam Shawahid bhi ZayeeF hain, Abu Qalabah (Tabaye) Sajda karte waqt pahle guthne lagate the aur Hasan Basri (Tabaye) Pahle hath lagate the (Ibne Abi Shaibah :1/263 hadees 2708 wa sanadah Saheeh) Muhammad bin Sireen (Tabaye) bhi pahle guthne lagate the (Ibne Abi Shaibah :1/263 hadees 2709 wa sanadah Saheeh) Dalayel ki Ru se Rayej aur Behtar yahi hai ke Pahle hath aur phir guthne lagaye jaye. ❁ ابوداؤد: ۸۴۰ وسندہ صحیح علی شرط مسلم، النسائی: ۱۰۹۲، وسندہ حسن/

سیدنا عبد اللہ بن عمر رضی اللہ عنہما اپنے گھٹنوں سے پہلے دونوں ہاتھ (زمین پر) رکھتے تھے (بخاری قبل حدیث: ۸۰۳) اور فرماتے کہ رسول اللہ ﷺ ایسا ہی کرتے تھے (صحیح ابن خزیمہ: ۶۲۷ وسندہ حسن، صحیح الحاکم علی شرط مسلم: ۲۲۶ وسندہ صحیح)

2. Abu dawood:734, wa sanadah Hasan, Nez dekhiye Fuqrah:15 Hashiyah:5

3. Abu dawood:726 wa sanadah saheeh, An Nasai:890 Sahhah Ibne Khuzemah :641

wa ibne Habban, Al Ahsan:1857, Nez dekhiye Fuqrah:4 Hashiyah:4 ❁ ابوداؤد: ۷۳۴، وسندہ حسن، نیز دیکھئے فقرہ: ۱۵ حاشیہ: ۵

❁ ابوداؤد: ۷۲۶ وسندہ صحیح، النسائی: ۸۹۰، صحیح ابن خزیمہ: ۶۴۱ وابن حبان، الاحسان: ۱۸۵۷، نیز دیکھئے فقرہ: ۴ حاشیہ: ۴ ❁ ابوداؤد: ۷۳۰ وسندہ صحیح دیکھئے فقرہ: ۴ حاشیہ: ۴ ❁ البخاری: ۸۲۸

❁ البخاری: ۳۹۰، مسلم: ۳۹۵ ❁ البخاری: ۸۲۲، مسلم: ۳۹۳، اس حکم میں مرد اور عورتیں سب شامل ہیں۔ لہذا عورتوں کو بھی چاہئے کہ سجدے میں اپنے بازو نہ پھیلائیں۔

4. Abu dawood:730 wa sanadah saheeh dekhiye Fuqrah:14 Hashiyah:4

5. Al Bukhari:828 6. Al Bukhari:390, Muslim:495

7. Al Bukhari:822, Muslim:493, is hukum me Mard aur Aurten sab shamil hain. Lihazah Aurtoun ko bhi Chahiye ke sajde me apne Bazu na phailayen.

1. Al Bukhari:812, Muslim:490 2. Muslim:491 3. Ad dariqtanee fee sinnaah:1/348 hadees 1303
Marfu A'n wa sanadah Hasan البخاری:۸۱۲، مسلم:۳۹۰ ﴿الدَّارِ قُتْنِي فِي سُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ وَفِي سُنَّةِ مَنْ رَوَوْا عَنْهُ وَحَسَنٌ﴾ مسلم:۳۹۱
4. Muslim:496, Yani Rasool Allah ﷺ apne seene aur paat ko zameen se buland rakhte the.
Aurtoun keliye bhi yahi hukum hai: ((Salloo Kamaa Ra Aytunee Usallee)) ((صَلُّوا كَمَا رَأَيْتُمُونِي أَصَلِّي))
Namaz is tarha padhu jis tarha mujhe padhte huwe dekhte ho. 5. Muslim:482
6. Muslim:772 7. Al Bukhari:794,817, Muslim:484 8. Muslim:487 9. Muslim:485 البخاری:۸۱۷، ۷۹۴، مسلم:۴۸۴، ۴۸۷، ۴۸۵
10. Muslim:483 مسلم:۴۸۳، ۴۸۴، ۴۸۵، ۴۸۷، ۴۸۸، ۴۸۹، ۴۹۰، ۴۹۱، ۴۹۲، ۴۹۳، ۴۹۴، ۴۹۵، ۴۹۶، ۴۹۷، ۴۹۸، ۴۹۹، ۵۰۰، ۵۰۱، ۵۰۲، ۵۰۳، ۵۰۴، ۵۰۵، ۵۰۶، ۵۰۷، ۵۰۸، ۵۰۹، ۵۱۰، ۵۱۱، ۵۱۲، ۵۱۳، ۵۱۴، ۵۱۵، ۵۱۶، ۵۱۷، ۵۱۸، ۵۱۹، ۵۲۰، ۵۲۱، ۵۲۲، ۵۲۳، ۵۲۴، ۵۲۵، ۵۲۶، ۵۲۷، ۵۲۸، ۵۲۹، ۵۳۰، ۵۳۱، ۵۳۲، ۵۳۳، ۵۳۴، ۵۳۵، ۵۳۶، ۵۳۷، ۵۳۸، ۵۳۹، ۵۴۰، ۵۴۱، ۵۴۲، ۵۴۳، ۵۴۴، ۵۴۵، ۵۴۶، ۵۴۷، ۵۴۸، ۵۴۹، ۵۵۰، ۵۵۱، ۵۵۲، ۵۵۳، ۵۵۴، ۵۵۵، ۵۵۶، ۵۵۷، ۵۵۸، ۵۵۹، ۵۶۰، ۵۶۱، ۵۶۲، ۵۶۳، ۵۶۴، ۵۶۵، ۵۶۶، ۵۶۷، ۵۶۸، ۵۶۹، ۵۷۰، ۵۷۱، ۵۷۲، ۵۷۳، ۵۷۴، ۵۷۵، ۵۷۶، ۵۷۷، ۵۷۸، ۵۷۹، ۵۸۰، ۵۸۱، ۵۸۲، ۵۸۳، ۵۸۴، ۵۸۵، ۵۸۶، ۵۸۷، ۵۸۸، ۵۸۹، ۵۹۰، ۵۹۱، ۵۹۲، ۵۹۳، ۵۹۴، ۵۹۵، ۵۹۶، ۵۹۷، ۵۹۸، ۵۹۹، ۶۰۰، ۶۰۱، ۶۰۲، ۶۰۳، ۶۰۴، ۶۰۵، ۶۰۶، ۶۰۷، ۶۰۸، ۶۰۹، ۶۱۰، ۶۱۱، ۶۱۲، ۶۱۳، ۶۱۴، ۶۱۵، ۶۱۶، ۶۱۷، ۶۱۸، ۶۱۹، ۶۲۰، ۶۲۱، ۶۲۲، ۶۲۳، ۶۲۴، ۶۲۵، ۶۲۶، ۶۲۷، ۶۲۸، ۶۲۹، ۶۳۰، ۶۳۱، ۶۳۲، ۶۳۳، ۶۳۴، ۶۳۵، ۶۳۶، ۶۳۷، ۶۳۸، ۶۳۹، ۶۴۰، ۶۴۱، ۶۴۲، ۶۴۳، ۶۴۴، ۶۴۵، ۶۴۶، ۶۴۷، ۶۴۸، ۶۴۹، ۶۵۰، ۶۵۱، ۶۵۲، ۶۵۳، ۶۵۴، ۶۵۵، ۶۵۶، ۶۵۷، ۶۵۸، ۶۵۹، ۶۶۰، ۶۶۱، ۶۶۲، ۶۶۳، ۶۶۴، ۶۶۵، ۶۶۶، ۶۶۷، ۶۶۸، ۶۶۹، ۶۷۰، ۶۷۱، ۶۷۲، ۶۷۳، ۶۷۴، ۶۷۵، ۶۷۶، ۶۷۷، ۶۷۸، ۶۷۹، ۶۸۰، ۶۸۱، ۶۸۲، ۶۸۳، ۶۸۴، ۶۸۵، ۶۸۶، ۶۸۷، ۶۸۸، ۶۸۹، ۶۹۰، ۶۹۱، ۶۹۲، ۶۹۳، ۶۹۴، ۶۹۵، ۶۹۶، ۶۹۷، ۶۹۸، ۶۹۹، ۷۰۰، ۷۰۱، ۷۰۲، ۷۰۳، ۷۰۴، ۷۰۵، ۷۰۶، ۷۰۷، ۷۰۸، ۷۰۹، ۷۱۰، ۷۱۱، ۷۱۲، ۷۱۳، ۷۱۴، ۷۱۵، ۷۱۶، ۷۱۷، ۷۱۸، ۷۱۹، ۷۲۰، ۷۲۱، ۷۲۲، ۷۲۳، ۷۲۴، ۷۲۵، ۷۲۶، ۷۲۷، ۷۲۸، ۷۲۹، ۷۳۰، ۷۳۱، ۷۳۲، ۷۳۳، ۷۳۴، ۷۳۵، ۷۳۶، ۷۳۷، ۷۳۸، ۷۳۹، ۷۴۰، ۷۴۱، ۷۴۲، ۷۴۳، ۷۴۴، ۷۴۵، ۷۴۶، ۷۴۷، ۷۴۸، ۷۴۹، ۷۵۰، ۷۵۱، ۷۵۲، ۷۵۳، ۷۵۴، ۷۵۵، ۷۵۶، ۷۵۷، ۷۵۸، ۷۵۹، ۷۶۰، ۷۶۱، ۷۶۲، ۷۶۳، ۷۶۴، ۷۶۵، ۷۶۶، ۷۶۷، ۷۶۸، ۷۶۹، ۷۷۰، ۷۷۱، ۷۷۲، ۷۷۳، ۷۷۴، ۷۷۵، ۷۷۶، ۷۷۷، ۷۷۸، ۷۷۹، ۷۸۰، ۷۸۱، ۷۸۲، ۷۸۳، ۷۸۴، ۷۸۵، ۷۸۶، ۷۸۷، ۷۸۸، ۷۸۹، ۷۹۰، ۷۹۱، ۷۹۲، ۷۹۳، ۷۹۴، ۷۹۵، ۷۹۶، ۷۹۷، ۷۹۸، ۷۹۹، ۸۰۰، ۸۰۱، ۸۰۲، ۸۰۳، ۸۰۴، ۸۰۵، ۸۰۶، ۸۰۷، ۸۰۸، ۸۰۹، ۸۱۰، ۸۱۱، ۸۱۲، ۸۱۳، ۸۱۴، ۸۱۵، ۸۱۶، ۸۱۷، ۸۱۸، ۸۱۹، ۸۲۰، ۸۲۱، ۸۲۲، ۸۲۳، ۸۲۴، ۸۲۵، ۸۲۶، ۸۲۷، ۸۲۸، ۸۲۹، ۸۳۰، ۸۳۱، ۸۳۲، ۸۳۳، ۸۳۴، ۸۳۵، ۸۳۶، ۸۳۷، ۸۳۸، ۸۳۹، ۸۴۰، ۸۴۱، ۸۴۲، ۸۴۳، ۸۴۴، ۸۴۵، ۸۴۶، ۸۴۷، ۸۴۸، ۸۴۹، ۸۵۰، ۸۵۱، ۸۵۲، ۸۵۳، ۸۵۴، ۸۵۵، ۸۵۶، ۸۵۷، ۸۵۸، ۸۵۹، ۸۶۰، ۸۶۱، ۸۶۲، ۸۶۳، ۸۶۴، ۸۶۵، ۸۶۶، ۸۶۷، ۸۶۸، ۸۶۹، ۸۷۰، ۸۷۱، ۸۷۲، ۸۷۳، ۸۷۴، ۸۷۵، ۸۷۶، ۸۷۷، ۸۷۸، ۸۷۹، ۸۸۰، ۸۸۱، ۸۸۲، ۸۸۳، ۸۸۴، ۸۸۵، ۸۸۶، ۸۸۷، ۸۸۸، ۸۸۹، ۸۹۰، ۸۹۱، ۸۹۲، ۸۹۳، ۸۹۴، ۸۹۵، ۸۹۶، ۸۹۷، ۸۹۸، ۸۹۹، ۹۰۰، ۹۰۱، ۹۰۲، ۹۰۳، ۹۰۴، ۹۰۵، ۹۰۶، ۹۰۷، ۹۰۸، ۹۰۹، ۹۱۰، ۹۱۱، ۹۱۲، ۹۱۳، ۹۱۴، ۹۱۵، ۹۱۶، ۹۱۷، ۹۱۸، ۹۱۹، ۹۲۰، ۹۲۱، ۹۲۲، ۹۲۳، ۹۲۴، ۹۲۵، ۹۲۶، ۹۲۷، ۹۲۸، ۹۲۹، ۹۳۰، ۹۳۱، ۹۳۲، ۹۳۳، ۹۳۴، ۹۳۵، ۹۳۶، ۹۳۷، ۹۳۸، ۹۳۹، ۹۴۰، ۹۴۱، ۹۴۲، ۹۴۳، ۹۴۴، ۹۴۵، ۹۴۶، ۹۴۷، ۹۴۸، ۹۴۹، ۹۵۰، ۹۵۱، ۹۵۲، ۹۵۳،

26. Aap ﷺ Sajde ko jate waqt Rafa'a yadain nahi karte the.

27. Aap ﷺ Sajde ki halat me apne dono paun ki Aidiyan miladete the aur unka Rukh Qible ki taraf hota tha.

۲۶: آپ ﷺ سجدے کو جاتے وقت رفع یدین نہیں کرتے تھے۔ ❊

۲۷: آپ ﷺ سجدے میں اپنے دونوں پاؤں کی حالت میں اپنے دونوں پاؤں کی ایڑیاں ملا دیتے تھے اور ان کا رخ قبلہ کی طرف ہوتا تھا۔ ❊

Sajde me Aap ﷺ apne dono Qadam khade rakhte the.

28. Aap ﷺ Takbeer (Allahu akber) keh kar sajde se uthte.

Aap ﷺ Allahu akber keh kar sajde se Sar uthate aur apne bayan paun bicha kar us par baith jate.

۲۸: آپ ﷺ تکبیر (اللہ اکبر) کہہ کر سجدے سے اٹھتے۔ ❊

آپ ﷺ اللہ اکبر کہہ کر سجدے سے سر اٹھاتے اور اپنا بائیں پاؤں بچھا کر اس پر بیٹھ جاتے۔ ❊

Aap ﷺ sajde se sar uthate waqt Rafa'a yadain Nahi karte the (Al Bukhari:738. Muslim:22/390) Sayedina Abdullah bin Umer رضی اللہ عنہ farmate hain :Namaz me (Nabi ﷺ ki) sunnat ye hai ke dayan paun khada kar ke bayan paun bicha deya jaye.

آپ ﷺ سجدے سے سر اٹھاتے وقت رفع یدین نہیں کرتے تھے (بخاری):

۲۸: مسلم (۳۹۰/۲۲) سیدنا عبد اللہ بن عمر رضی اللہ عنہ فرماتے ہیں: نماز میں (نبی ﷺ کی) سنت یہ ہے کہ دایاں پاؤں کھڑا کر کے بائیں پاؤں بچھا دیا جائے۔ ❊

29. Aap ﷺ sajde se sar uth kar (jalse me) thodi dair baithe rahte.

Hatta ke ba'az kehne wala keh deta: "Aap ﷺ bhool gaye hain".

۲۹: آپ ﷺ سجدے سے اٹھ کر (جلے میں) تھوڑی دیر بیٹھے رہتے۔ ❊

30. Aap ﷺ Jalse me ye dua padhte the: ((Rabbigh Firlee, Rabbigh Firlee))

۳۰: آپ جلے میں یہ دعا پڑھتے تھے: ((رَبِّ اغْفِرْ لِي ، رَبِّ اغْفِرْ لِي)) ❊

1. Al Bukhari:738 البخاری: ۷۳۸ ❊ 2. Al Behqi:2/116 wa Sanadah saheeh wa Sahhah Ibne Khuzemah:654 wa ibne Habbab, Al Ahsan:1930, wa Al hakim (1/228,229) A'laa shart Ash shaikhain wa wafiqah Az Zehbi

❊ الترمذی ۱۱۶۳/۲۰۱۱ و مسند صحیح و صحیح ابن خزیمہ: ۲۵۳/۲۵۳ و ابن حبان، الاحسان: ۱۹۳۰، والحاکم (۲۲۹، ۲۲۸/۱) علی شرط الشیخین ووافقه الذہبی ❊ مسلم: ۳۸۶، مع شرح النووي

3. Muslim:486 Ma'a Sharah An nouvi

4. Al Bukhari:789, Muslim:392

5. Abu dawood: 730 wa sanadah saheeh

6. Al Bukhari:827

7. Al Bukhari:818

8. Al Bukhari:821, Muslim:472

❊ البخاری: ۷۸۹، مسلم: ۳۹۲

9. Abu dawood: 874 wa huwa Hadees saheeh, An

Nasai:1070,1146, is riwayat me Rajlun min bani Abas se murad: Salah bin Zafar hai. dekhiye masnad at Tayalisi (416) abu hamzah mouli al ansar se murad : Talha bin yazeed hai dekhiye Touhfatul Ashraf (3/58 hadees 3395) wa taqreeb at tahzeeb (tahat Raqam:8063) Jalse me Tashahud ki tarha isharah, jis riwayat me aya hai (Masnad Ahmed 4/317 hadees 19063) iski sanad sufiyan (As suri) ki tadrees (Ann'ana) ki wajhe se zayeeef hai. hafiz ibne Habbab Rehmallah farmate hain:

"وأما المدلسون الذين هم ثقات وعدول فإنا لا

نحتج بأخبارهم إلا ما ينسوا السماع فيما رويوا مثل الثوري والأعمش وأبي إسحاق وأضرابهم من الأئمة المتفقين."

"mudalliseen jo Saqqah wa Aadil hain hum unki srif inhi Riwayat se hujjat pakadte hai jin me unho ne sam'a ki Tasreeh ki hai maslan (Sufiyan) Suri, A'amash, Abu ishaq aur in jaise dosre Saheb-e-Taqwa (saheb-e-itqan) Aima (Saheeh ibne Habbab, Al Ahsan Ma'a Tehqeeq Shoaib al Ranaawat jild 1 safah 161) Sufiyan As suri ko Hakim Nisha puri ne (mudalliseen ki) Tisri Qism (Tabqeh Salisah) me zikr kiya hai (dekhiye ma'arifat Uloomul Hadees safah 106) =

❊ ابو داود: ۷۳۰ و مسند صحیح ❊ البخاری: ۸۲۷ ❊ البخاری: ۸۱۸

❊ البخاری: ۸۲۱، مسلم: ۳۷۲ ❊ ابو داود: ۸۷۳ و مسند صحیح، الترمذی: ۱۰۷۰، ۱۱۳۶/۱۱۳۶ اس روایت میں رجل

من بنی ہاشم سے مراد: صلہ بن زفر ہے دیکھئے مسند الطیالسی (۲۱۶) ابو جعفر مولی الانصار سے مراد: طلحہ بن یزید ہے دیکھئے تحفۃ الاشراف (۳/۵۸) تقریب التہذیب (تحت رقم: ۸۰۶۳) جلسہ میں تہجد کی طرح اشارہ، جس روایت میں آیا ہے (مسند احمد: ۳/۳۱۷، ۱۹۰۶۳) اس کی سند سفیان (الثوری) کی تدریس (معتمد) کی وجہ سے ضعیف ہے، حافظ ابن حبان رحمہ اللہ فرماتے ہیں: "وأما المدلسون الذين هم ثقات وعدول فإنا لا

نحتج بأخبارهم إلا ما ينسوا السماع فيما رويوا مثل الثوري والأعمش وأبي إسحاق وأضرابهم من الأئمة المتفقين" مدلسین جو ثقہ و عادل ہیں ہم ان کی صرف انہی روایات سے حجت پکڑتے ہیں جن میں انھوں نے سماع کی تصریح کی ہے مثلاً (سفیان) ثوری، اعمش، ابواسحاق اور ان جیسے دوسرے صاحب ثقہ (صاحب اتقان) احمد (صحیح ابن حبان، الاحسان) معتمد شعیب الارناؤوط ج ۱ صفحہ ۱۶۱ سفیان الثوری کو حاکم نیشاپوری نے (مدلسین کی) تیسری قسم (طبقات ثالث) میں ذکر کیا ہے (دیکھئے معرقہ علوم الحدیث ص ۱۰۶) =

التسليم آخر رجله اليسرى وقعد متوركاً على شقه الأيسر "ابوداود: ٤٣٠ وسنده صحيح -

35. Phir Aap ﷺ Zameen par (dono Hath rakh kar) A'atamad karte howe (dusre Rakat keliye) Uth khade hote. ❊

۳۵: پھر آپ ﷺ زمین پر (دونوں ہاتھ رکھ کر) اعتما کرتے ہوئے (دوسری رکعت کے لئے) اٹھ کھڑے ہوتے۔ ❊

36. Aap ﷺ Jab dusri Rakat keliye khade hote to Alhamdulillah Rabbil A'alameen se Qira'at shuru kate waqt sakta na karte the. ❊

۳۶: آپ ﷺ جب دوسری رکعت کے لئے کھڑے ہوتے تو الحمد للہ رب العالمین سے قراءت شروع کرتے وقت سکتہ نہ کرتے تھے۔ ❊

Sureh Fatiha se pehle Bismillaahir Rehmaanir Raheem padhne ka zikr guzar chukka hai. ❊

سورہ فاتحہ سے پہلے بسم اللہ الرحمن الرحیم پڑھنے کا ذکر گزر چکا ہے۔ ❊

{Fa izaal Qara tal Quraana Fasta e'z Billaahi Minash shaitaa Nir Rajeem} ❊
ki ru se Bismillaah se pehle {A'a oozu Billaahi Minash shaitaa Nir Rajeem}
padhna bhi jayez balke behtar hai. ❊

﴿فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ﴾ ❊

کی رو سے بسم اللہ سے پہلے ﴿أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ﴾ پڑھنا بھی جائز بلکہ بہتر ہے۔ رکعت اولیٰ میں جو تفاسیل گزر چکی ہیں ❊

Rakat-e-oola me jo Tafaseel guzar chuki hain ❊ Hadees: "Phir sari Namaz isi tarha kar" ❊ ki ru se dusri rakat bhi isi tarha padhni chahiye.

حدیث: "پھر ساری نماز میں اسی طرح کر" ❊ کی رو سے دوسری رکعت بھی اسی طرح پڑھنی چاہئے۔

37. dusri rakat me dusre sajde ke bad (tashahud keliye) baith jane ke bad Aap ﷺ apna dayan haat dayen guthne par aur Bayan haat Bayen guthne par rakhte the. ❊

۳۷: دوسری رکعت میں دوسرے سجدے کے بعد (تشہد کے لئے) بیٹھ جانے کے بعد آپ ﷺ اپنا دایاں ہاتھ دائیں گھٹنے پر اور بائیں ہاتھ بائیں گھٹنے پر رکھتے تھے۔ ❊

آپ ﷺ اپنے دائیں ہاتھ کی انگلیوں سے ترپن کا عدد (حلقہ) بناتے اور شہادت کی انگلی سے اشارہ کرتے تھے ❊

Aap ﷺ apne dayan haat ki unglioun se 53 ka adad (halqah) banate aur shahadat ki ungli se Isharah karte the. ❊ Yani Isharah karte howe dua karte the. Ye bhi sabit hai ke Aap ﷺ apne dono haat apne dono Ranoun par rakhte aur Angothe ko darmiyani Ungli se milate (halqah banate) aur shahadat ki ungli se Isharah karte the. ❊ Lihaza dono tarha Amal jayez hai.

یعنی اشارہ کرتے ہوئے دعا کرتے تھے۔ یہ بھی ثابت ہے کہ آپ ﷺ اپنے دونوں ہاتھ اپنی دونوں رانوں پر رکھتے اور انگوٹھے کو درمیانی انگلی سے

ملاتے (حلقہ بناتے) اور شہادت کی انگلی سے اشارہ کرتے تھے۔ ❊ لہذا دونوں طرح عمل جائز ہے۔

1. Al Bukhari: 824 wa Ibne Khuzemah fi saheeha: 687, Azraq bin Qais (Saqqah/ At taqreeb: 302) se Riwayat hai ke maine (Abdulla) bin Umer (رضی اللہ عنہ) کو dekha Aap namaz me Apne dono hathoun par A'atamad kar ke Khade howe. (Musannif Ibne Abi Shaibah: 1/395 hadees 3996 wa sanadah Saheeh)

❊ البخاری: ۸۲۴ وابن خزیمہ فی صحیحہ: ۶۸۷، ازرق بن قیس (ثقفی/ ات تقریب: ۳۰۲) سے روایت ہے کہ میں نے (عبد اللہ) بن عمر (رضی اللہ عنہما) کو دیکھا آپ نماز میں اپنے دونوں ہاتھوں پر اعتما کر کے کھڑے ہوئے۔ (مصنف ابن ابی شیبہ: ۱/۳۹۵ ج ۳۹۹۶ وسند صحیح)

2. Muslim: 599, Ibne Khuzemah: 1603, ibne Habban: 1933

3. dekhiye fuqrah: 7 wa hashiyah: 3

۹۸: اصل

4. An Nahal: 98 5. fuqrah: 1 se le kar fuqrah: 33 tak

6. Al Bukhari: 6251, Nez dekhiye fuqrah: 17

7. Muslim: 112/579

8. Muslim: 115/580

9. Muslim: 113/579

❊ مسلم: ۵۷۹/۱۱۳

❊ مسلم: ۵۸۰/۱۱۵

❊ مسلم: ۵۷۹/۱۱۳

❊ البخاری: ۶۲۵۱، نیز دیکھئے فقرہ: ۱۷

❊ فقرہ: ۱ سے لے کر فقرہ: ۳۳ تک

38. Aap ﷺ apni dayen kohni ko dayen Raan par rakhte the. ❊

Aap ﷺ apni dono Zarayen ❊ apni Raanoun par rakhte the. ❊

۳۸: آپ ﷺ اپنی دائیں کہنی کو دائیں ران پر رکھتے تھے۔ ❊ آپ ﷺ اپنی دونوں ذرائع ❊ اپنی رانوں پر رکھتے تھے۔ ❊

39. Aap ﷺ jab Tashahud keliye bait te to shahadat ki ungli se Isharah karte

the. ❊ ۳۹: آپ ﷺ جب تشہد کے لئے بیٹھے تو شہادت کی انگلی سے اشارہ کرتے تھے۔ ❊

Aap ﷺ ungli utha dete, iske sath Tashahud me dua karte the. ❊

Aap ﷺ shahadat wali ungli ko thoda sa jhuka dete the. ❊

آپ ﷺ انگلی اٹھا دیتے، اس کے ساتھ تشہد میں دعا کرتے تھے۔ ❊ آپ ﷺ شہادت والی انگلی کو کھوڑا سا جھکا دیتے تھے۔ ❊

Aap ﷺ apni shahadat wali ungli ko harkat dete (hilate) rehte the. ❊

آپ ﷺ اپنی شہادت والی انگلی کو حرکت دیتے (ہلاتے) رہتے تھے۔ ❊

40. Aap ﷺ apni Tashahud ki ungli ko qiblah Rukh karte aur usi ki taraf dekhte

rehte the. ❊ ۴۰: آپ ﷺ اپنی تشہد کی انگلی کو قبلہ رخ کرتے اور اسی کی طرف دیکھتے رہتے تھے۔ ❊

Aap ﷺ 2 Rakatoun ke bad wa le (pehle) tashahud, aur 4 Rakatoun ke bad wa le

(Aakhri) Tashahud, dono Tashahudaun me ye Isharah karte the. ❊

آپ ﷺ دو رکعتوں کے بعد والے (پہلے) تشہد، اور چار رکعتوں کے بعد والے (آخری) تشہد، دونوں تشہدوں میں یہ اشارہ کرتے تھے۔ ❊

1. Abu Dawood: 726, 957 wa sanadah saheeh, An Nasai: 1266, Ibne Khuzemah: 713, ibne Habban, Al Ahsaan: 1857

2. zara'a ke mafhoom ke liye dekhiye fuqrah: 4

3. An Nasai: 1265 wa huwa hadees saheeh bish shawahid

❊ ابوداؤد: ۷۲۶، ۹۵۷، سند صحیح، النسائی: ۱۲۶۵ اور صحیح بخاری ❊ ذراع کے مفہوم کے لئے دیکھیے فقرہ ۴ ❊ النسائی: ۱۸۵۷

4. Muslim: 115/580

5. Ibne Majah: 912, wa sanadah saheeh, ibne Habban, Al Ahsaan: 1942

6. Abu Dawood: 991 wa sanadah hasan, , Ibne Khuzemah: 716, , ibne Habban, Al Ahsaan: 1943

❊ مسلم: ۵۸/۱۱۵ ❊ ابن ماجہ: ۹۱۲، سند صحیح، ابن حبان، الاحسان: ۱۹۴۲ ❊ ابوداؤد: ۹۹۱، سند حسن، ابن خزیمہ: ۷۱۶، ابن حبان، الاحسان: ۱۹۴۳

7. Al Nasai: 1269 wa sanadah saheeh, , Ibne Khuzemah: 714, Ibne Al Jarood fi Al Masa'iq: 208, ibne Habban, Al Ahsaan: 1857

☆ TANBEEH: Baz logoun ne galat fehmi ki wajhe se ye Aiteraaz kiya hai ke "YO HARRI KUA" ka lafz shaaz hai kyun ke ise Zayedah bin Qadamah ke alawa kisi ne bayan nahi kiya, iska jawab ye hai ke Zayedah bin Qadamah: SAQQAH SABAT, SAHEB-E-SUNNAT hain (Al Taqreeb: 1982) lihaza inki ziyadat maqbool hai aur dusre Rawiyaun ka ye lafz zikar na karna shaazooz ki daleel nahi kyun ke Adam zikr nafi zikr ki daleel nahi hota. Yaad rahe ke "WALA YO HARRIKAHAA" wali Riwayat (Abu Dawood: 989, An Nasai: 1271) Muhammed bin Ajlaan ki tadlees ki wajhe se zayeeef hai, dekhiye meri kitaab "ANWAAR AL SAHIFAH FI AL AHADEES AL ZA'EEFAH" saffah 28 Muhammed bin Ajlaan muddallis hain (Tabqaat Al Muddaliseen: 98/3 ba tehqeeqi/Al Fateh Al Mubeen) ۱۸۵۷

☆ تنبیہ: بعض لوگوں نے غلط فہمی کی وجہ سے یہ اعتراض کیا ہے کہ "یو ہارری کوا" کا لفظ شاذ ہے کیونکہ اسے زائد بن قدامہ کے علاوہ کسی نے بیان نہیں کیا، اس کا جواب یہ ہے کہ زائد بن قدامہ ثقہ ثبت صاحب سنۃ ہیں (الترغیب: ۱۹۸۲) لہذا ان کی زیادت مقبول ہے اور دوسرے راویوں کا یہ لفظ ذکر نہ کرنا شذوذ کی دلیل نہیں کیونکہ عدم ذکر کی دلیل نہیں ہوتا۔ یاد رہے کہ "ولا یحرر کوا" والی روایت (ابوداؤد: ۹۸۹، النسائی: ۱۲۷۱) محمد بن عجلان کی تدلیس کی وجہ سے ضعیف ہے، دیکھئے میری کتاب "أنوار الصحیفة فی الأحادیث الضعیفة" ص ۲۸ محمد بن عجلان مدلس ہیں (طبقات المدلسین: ۳۹۸ تحقیق/الفتح المبین)

8. An Nasai: 1161, wa sanadah saheeh, Ibne Khuzemah: 719, ibne Habban, Al Ahsaan: 1943

TANBEEH: Ye Riwayat is matan ke bagair saheeh Muslim: 116/580 me mukhtasaran 9. An Nasai: 1162, wa sanadah hasan

❊ النسائی: ۱۱۶۱، سند صحیح، ابن خزیمہ: ۷۱۹، ابن حبان، الاحسان: ۱۹۴۳ ❊ تنبیہ: یہ روایت اس متن کے بغیر صحیح مسلم: ۱۱۶/۵۸۰ میں مختصر موجود ہے۔ ❊ النسائی: ۱۱۶۲، سند حسن

☆ TANBEEH: LAA ILAHA par Ungli uthana aur ILLAL LAH par rakh dena kisi hadees se sabit nahi hai, balke Ahadees ke U'moom se yehi sabit hota hai ke shuru se Aakhir tak, halqah bana kar shahadat wali Ungli uthayi jaye, Rasool Allah ﷺ ne ek shaks ko dekha jo (tashahud me) 2 Ungliyoun se ishara kar raha tha to Aap ﷺ ne farmaya: "AHID AHID" sirf ek Ungli se ishara karo (At Tirmizi: 3557=

☆ تنبیہ: لا الہ الا اللہ پر انگلی اٹھانا اور الا اللہ پر رکھ دینا کسی حدیث سے ثابت نہیں ہے، بلکہ احادیث کے عموم سے یہی ثابت ہوتا ہے کہ شروع سے آخر تک، حلقہ بنا کر شہادت والی انگلی اٹھائی جائے، رسول اللہ ﷺ نے ایک شخص کو دیکھا جو (تشہد میں) دو انگلیوں سے اشارہ کر رہا تھا تو آپ ﷺ نے فرمایا: "أَحِيدَ أَحِيدَ"۔ صرف ایک انگلی سے اشارہ کرو (الترمذی: ۳۵۵۷=

41. Aap ﷺ tashahud me darj-e-zail dua(Attahiyat) sikhate the.

Attahiyaatu Lillaahi Wassalawaatu Wattaiyebaatu ,AssalaamuAlaika
Ayyuhannabiyyu wa Rehmat Ullaahi wa Barakatuhu, AssalaamuAlainaa Wa
a'laa Ibaadillahis saliheen, Ash hadu Allaa ilaaha illallaahu wa Ash hadu
Anna Muhammadan A'bduhoo wa Rasooluhoo

۴۱: آپ ﷺ تشہد میں درج ذیل دعا (التحیات) سکھاتے تھے: اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى الْاَنْبِيَاءِ وَالصَّلَوَاتِ وَالطَّيِّبَاتِ ، اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا اَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهُ ، اَلسَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللّٰهِ الصَّالِحِينَ ، اَشْهَدُ اَنْ لَا اِلَهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ

42. Aap ﷺ Darood padhne ka hukum dete the.

Allaahumma Salli A'laa Muhammadyun Wa A'laa Aali Muhammadin Kamaa
Sallaita A'laa Ibraheema Wa A'ala Aali Ibraheema Innaka Hameedum Majeed.

Allaahumma Baarik A'laa Muhammadyun Wa A'laa Aali Muhammadin Kama
Baarakta A'laa Ibraheema Wa A'ala Aali Ibraheema Innaka Hameedum Majeed

۴۲: پھر آپ ﷺ درود پڑھنے کا حکم دیتے تھے: اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى اِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ اِبْرَاهِيمَ اِنَّكَ حَمِيدٌ مَّجِيدٌ ، اَللّٰهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى اِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ اِبْرَاهِيمَ اِنَّكَ حَمِيدٌ مَّجِيدٌ

43. (2) rakaten mukammil hogayen, Ab agar (2) rakatoun wali namaz(Maslan
Salatul Fajr) hai. to dua padh kar dono taraf salam phair den aur agar (3) ya (4)
rakatoun wali Namaz hai to takbeer keh kar khade hojaye.

۴۳: دو رکعتیں مکمل ہو گئیں، اب اگر دو رکعتوں والی نماز (مثلاً صلوٰۃ الفجر) ہے۔ تو دعا پڑھ کر دونوں طرف سلام پھیر دیں اور اگر تین یا چار رکعتوں والی نماز ہے تو تکبیر کہہ کر کھڑے ہو جائیں۔

=wa qala: Hasan, An nasai : 1273 wa howa hadees saheeh) is se ye bhi sabit howa ke shuru tashahud se
lekar Aakhir tak shahadat wali ungli uthaye rakhni chahiye.

1. Alaika se yahan muraad hazir nahi balke ghayeb hai, Abdullah bin Masood ؓ farmate hain ke "jab
Rasool Allah ﷺ Fauth hogaye to hum:" Assalamu Ya'ane A'lan Nabiye ﷺ " padhte the(Bukhari
:6265) Sahabah kiram ؓ ka "Alaika" ki jagah "A'laa" padhna is ki zabardast daleel hai ke "A'laika" se
Muraad yahan qat'an hazir nahi hai, yad rahe ke Sahabah ؓ kiram apni Riwayatoun ko bad wale logoun ki
ba nisbat ziyadah jante hain. 2. Al Bukhari :1202 ☆ Tanbeeh: is mash hoor" Attahiyat " ke alawah dosre
jitne seghe saheeh wa Hasan Ahadees se yahan padhne sabit hain(iske badle) unko padhna jayaz aur Mujib-e-
sawab hai. 3. Al Bukhari :3370, al behqi al sunan Al kubraa 2/148 hadees 2856

4. Pahle Tashahud me darood padhna intehaye behter aur Mujib-e-sawab hai, Aam dalayel me "Quloo" ke sath
iska hukum Aaya hai ke darood padho ,Is hukum me Aakhiri tashahud ya pahle Tashahud ki Takhsees nahi
hai. Nez dekhiye Sunan An nasai(jild 4 safa 241 Hadees 1721) wa Al Sunan Al kubraa(2/499,500 Wa sanadah
Saheeh) taham agar koi shaks pahle Tashahud me Darood na padhe aur srf Attahiyat padh kar hi khada
hojaye to bhi Jayaz hai jaisa ke Abdullah bin Masood ؓ ne Attahiyat (A'bdahoo wa Rasooluhoo tak) sikha
kar farmaya : "phir agar Namaz ke darmiyan (awwal Tashahud) me ho to(uth kar) khada hojaye "(Masnad
Ahmed 1/459 Hadees 4382, Wa sanadah Hasan)=

= وقال: حسن، النسائي: 1273 واوهو حدیث صحیح) اس سے یہ بھی ثابت ہوا کہ شروع تشہد سے لے کر آخر تک شہادت والی انگلی اٹھائی رکھنی چاہئے۔

علیک سے یہاں مراد حاضر نہیں بلکہ غائب ہے، عبد اللہ بن مسعود ؓ فرماتے ہیں کہ جب رسول اللہ ﷺ فوت ہو گئے تو ہم: "اَلسَّلَامُ بِمُعْنِي عَلَي النَّبِيِّ ﷺ" پڑھتے تھے
(بخاری: ۶۲۶۵) صحابہ کرام ؓ کا "علیک" کی جگہ "علی" پڑھنا اس کی زبردست دلیل ہے کہ "علیک" سے مراد یہاں قطعاً حاضر نہیں ہے، یاد رہے کہ صحابہ کرام ؓ اپنی
روایتوں کو بعد والے لوگوں کی بنسبت زیادہ جانتے ہیں۔ ☆ بخاری: ۱۲۰۲ ☆ تنبیہ: اس مشہور "التحیات" کے علاوہ دوسرے جتنے صحیح و حسن احادیث سے یہاں پڑھنے کا ثابت
ہے (اس کے بدلے) اُن کا پڑھنا جائز اور موجب ثواب ہے۔ ☆ بخاری: ۳۳۷۰، المستدرک فی السنن الکبریٰ ۲/۱۴۸ ج ۲ ۳۸۵۶ ☆ پہلے تشہد میں درود پڑھنا انتہائی بہتر اور موجب ثواب ہے،
عام دلائل میں "قولوا" کے ساتھ اس کا حکم آیا ہے کہ درود پڑھو، اس حکم میں آخری تشہد یا پہلے تشہد کی کوئی تخصیص نہیں ہے۔ نیز دیکھئے سنن النسائی (ج ۳ ص ۲۴۱ ج ۱۷۲) والسنن الکبریٰ
(۳۹۹/۲، ۵۰۰، ۵۰۱، ۵۰۲، ۵۰۳، ۵۰۴، ۵۰۵، ۵۰۶، ۵۰۷، ۵۰۸، ۵۰۹، ۵۱۰، ۵۱۱، ۵۱۲، ۵۱۳، ۵۱۴، ۵۱۵، ۵۱۶، ۵۱۷، ۵۱۸، ۵۱۹، ۵۲۰، ۵۲۱، ۵۲۲، ۵۲۳، ۵۲۴، ۵۲۵، ۵۲۶، ۵۲۷، ۵۲۸، ۵۲۹، ۵۳۰، ۵۳۱، ۵۳۲، ۵۳۳، ۵۳۴، ۵۳۵، ۵۳۶، ۵۳۷، ۵۳۸، ۵۳۹، ۵۴۰، ۵۴۱، ۵۴۲، ۵۴۳، ۵۴۴، ۵۴۵، ۵۴۶، ۵۴۷، ۵۴۸، ۵۴۹، ۵۵۰، ۵۵۱، ۵۵۲، ۵۵۳، ۵۵۴، ۵۵۵، ۵۵۶، ۵۵۷، ۵۵۸، ۵۵۹، ۵۶۰، ۵۶۱، ۵۶۲، ۵۶۳، ۵۶۴، ۵۶۵، ۵۶۶، ۵۶۷، ۵۶۸، ۵۶۹، ۵۷۰، ۵۷۱، ۵۷۲، ۵۷۳، ۵۷۴، ۵۷۵، ۵۷۶، ۵۷۷، ۵۷۸، ۵۷۹، ۵۸۰، ۵۸۱، ۵۸۲، ۵۸۳، ۵۸۴، ۵۸۵، ۵۸۶، ۵۸۷، ۵۸۸، ۵۸۹، ۵۹۰، ۵۹۱، ۵۹۲، ۵۹۳، ۵۹۴، ۵۹۵، ۵۹۶، ۵۹۷، ۵۹۸، ۵۹۹، ۶۰۰، ۶۰۱، ۶۰۲، ۶۰۳، ۶۰۴، ۶۰۵، ۶۰۶، ۶۰۷، ۶۰۸، ۶۰۹، ۶۱۰، ۶۱۱، ۶۱۲، ۶۱۳، ۶۱۴، ۶۱۵، ۶۱۶، ۶۱۷، ۶۱۸، ۶۱۹، ۶۲۰، ۶۲۱، ۶۲۲، ۶۲۳، ۶۲۴، ۶۲۵، ۶۲۶، ۶۲۷، ۶۲۸، ۶۲۹، ۶۳۰، ۶۳۱، ۶۳۲، ۶۳۳، ۶۳۴، ۶۳۵، ۶۳۶، ۶۳۷، ۶۳۸، ۶۳۹، ۶۴۰، ۶۴۱، ۶۴۲، ۶۴۳، ۶۴۴، ۶۴۵، ۶۴۶، ۶۴۷، ۶۴۸، ۶۴۹، ۶۵۰، ۶۵۱، ۶۵۲، ۶۵۳، ۶۵۴، ۶۵۵، ۶۵۶، ۶۵۷، ۶۵۸، ۶۵۹، ۶۶۰، ۶۶۱، ۶۶۲، ۶۶۳، ۶۶۴، ۶۶۵، ۶۶۶، ۶۶۷، ۶۶۸، ۶۶۹، ۶۷۰، ۶۷۱، ۶۷۲، ۶۷۳، ۶۷۴، ۶۷۵، ۶۷۶، ۶۷۷، ۶۷۸، ۶۷۹، ۶۸۰، ۶۸۱، ۶۸۲، ۶۸۳، ۶۸۴، ۶۸۵، ۶۸۶، ۶۸۷، ۶۸۸، ۶۸۹، ۶۹۰، ۶۹۱، ۶۹۲، ۶۹۳، ۶۹۴، ۶۹۵، ۶۹۶، ۶۹۷، ۶۹۸، ۶۹۹، ۷۰۰، ۷۰۱، ۷۰۲، ۷۰۳، ۷۰۴، ۷۰۵، ۷۰۶، ۷۰۷، ۷۰۸، ۷۰۹، ۷۱۰، ۷۱۱، ۷۱۲، ۷۱۳، ۷۱۴، ۷۱۵، ۷۱۶، ۷۱۷، ۷۱۸، ۷۱۹، ۷۲۰، ۷۲۱، ۷۲۲، ۷۲۳، ۷۲۴، ۷۲۵، ۷۲۶، ۷۲۷، ۷۲۸، ۷۲۹، ۷۳۰، ۷۳۱، ۷۳۲، ۷۳۳، ۷۳۴، ۷۳۵، ۷۳۶، ۷۳۷، ۷۳۸، ۷۳۹، ۷۴۰، ۷۴۱، ۷۴۲، ۷۴۳، ۷۴۴، ۷۴۵، ۷۴۶، ۷۴۷، ۷۴۸، ۷۴۹، ۷۵۰، ۷۵۱، ۷۵۲، ۷۵۳، ۷۵۴، ۷۵۵، ۷۵۶، ۷۵۷، ۷۵۸، ۷۵۹، ۷۶۰، ۷۶۱، ۷۶۲، ۷۶۳، ۷۶۴، ۷۶۵، ۷۶۶، ۷۶۷، ۷۶۸، ۷۶۹، ۷۷۰، ۷۷۱، ۷۷۲، ۷۷۳، ۷۷۴، ۷۷۵، ۷۷۶، ۷۷۷، ۷۷۸، ۷۷۹، ۷۸۰، ۷۸۱، ۷۸۲، ۷۸۳، ۷۸۴، ۷۸۵، ۷۸۶، ۷۸۷، ۷۸۸، ۷۸۹، ۷۹۰، ۷۹۱، ۷۹۲، ۷۹۳، ۷۹۴، ۷۹۵، ۷۹۶، ۷۹۷، ۷۹۸، ۷۹۹، ۸۰۰، ۸۰۱، ۸۰۲، ۸۰۳، ۸۰۴، ۸۰۵، ۸۰۶، ۸۰۷، ۸۰۸، ۸۰۹، ۸۱۰، ۸۱۱، ۸۱۲، ۸۱۳، ۸۱۴، ۸۱۵، ۸۱۶، ۸۱۷، ۸۱۸، ۸۱۹، ۸۲۰، ۸۲۱، ۸۲۲، ۸۲۳، ۸۲۴، ۸۲۵، ۸۲۶، ۸۲۷، ۸۲۸، ۸۲۹، ۸۳۰، ۸۳۱، ۸۳۲، ۸۳۳، ۸۳۴، ۸۳۵، ۸۳۶، ۸۳۷، ۸۳۸، ۸۳۹، ۸۴۰، ۸۴۱، ۸۴۲، ۸۴۳، ۸۴۴، ۸۴۵، ۸۴۶، ۸۴۷، ۸۴۸، ۸۴۹، ۸۵۰، ۸۵۱، ۸۵۲، ۸۵۳، ۸۵۴، ۸۵۵، ۸۵۶، ۸۵۷، ۸۵۸، ۸۵۹، ۸۶۰، ۸۶۱، ۸۶۲، ۸۶۳، ۸۶۴، ۸۶۵، ۸۶۶، ۸۶۷، ۸۶۸، ۸۶۹، ۸۷۰، ۸۷۱، ۸۷۲، ۸۷۳، ۸۷۴، ۸۷۵، ۸۷۶، ۸۷۷، ۸۷۸، ۸۷۹، ۸۸۰، ۸۸۱، ۸۸۲، ۸۸۳، ۸۸۴، ۸۸۵، ۸۸۶، ۸۸۷، ۸۸۸، ۸۸۹، ۸۹۰، ۸۹۱، ۸۹۲، ۸۹۳، ۸۹۴، ۸۹۵، ۸۹۶، ۸۹۷، ۸۹۸، ۸۹۹، ۹۰۰، ۹۰۱، ۹۰۲، ۹۰۳، ۹۰۴، ۹۰۵، ۹۰۶، ۹۰۷، ۹۰۸، ۹۰۹، ۹۱۰، ۹۱۱، ۹۱۲، ۹۱۳، ۹۱۴، ۹۱۵، ۹۱۶، ۹۱۷، ۹۱۸، ۹۱۹، ۹۲۰، ۹۲۱، ۹۲۲، ۹۲۳، ۹۲۴، ۹۲۵، ۹۲۶، ۹۲۷، ۹۲۸، ۹۲۹، ۹۳۰، ۹۳۱، ۹۳۲، ۹۳۳، ۹۳۴، ۹۳۵، ۹۳۶، ۹۳۷، ۹۳۸، ۹۳۹، ۹۴۰، ۹۴۱، ۹۴۲، ۹۴۳، ۹۴۴، ۹۴۵، ۹۴۶، ۹۴۷، ۹۴۸، ۹۴۹، ۹۵۰، ۹۵۱، ۹۵۲، ۹۵۳، ۹۵۴، ۹۵۵، ۹۵۶، ۹۵۷، ۹۵۸، ۹۵۹، ۹۶۰، ۹۶۱، ۹۶۲، ۹۶۳، ۹۶۴، ۹۶۵، ۹۶۶، ۹۶۷، ۹۶۸، ۹۶۹، ۹۷۰، ۹۷۱، ۹۷۲، ۹۷۳، ۹۷۴، ۹۷۵، ۹۷۶، ۹۷۷، ۹۷۸، ۹۷۹، ۹۸۰، ۹۸۱، ۹۸۲، ۹۸۳، ۹۸۴، ۹۸۵، ۹۸۶، ۹۸۷، ۹۸۸، ۹۸۹، ۹۹۰، ۹۹۱، ۹۹۲، ۹۹۳، ۹۹۴، ۹۹۵، ۹۹۶، ۹۹۷، ۹۹۸، ۹۹۹، ۱۰۰۰، ۱۰۰۱، ۱۰۰۲، ۱۰۰۳، ۱۰۰۴، ۱۰۰۵، ۱۰۰۶، ۱۰۰۷، ۱۰۰۸، ۱۰۰۹، ۱۰۱۰، ۱۰۱۱، ۱۰۱۲، ۱۰۱۳، ۱۰۱۴، ۱۰۱۵، ۱۰۱۶، ۱۰۱۷، ۱۰۱۸، ۱۰۱۹، ۱۰۲۰، ۱۰۲۱، ۱۰۲۲، ۱۰۲۳، ۱۰۲۴، ۱۰۲۵، ۱۰۲۶، ۱۰۲۷، ۱۰۲۸، ۱۰۲۹، ۱۰۳۰، ۱۰۳۱، ۱۰۳۲، ۱۰۳۳، ۱۰۳۴، ۱۰۳۵، ۱۰۳۶، ۱۰۳۷، ۱۰۳۸، ۱۰۳۹، ۱۰۴۰، ۱۰۴۱، ۱۰۴۲، ۱۰۴۳، ۱۰۴۴، ۱۰۴۵، ۱۰۴۶، ۱۰۴۷، ۱۰۴۸، ۱۰۴۹، ۱۰۵۰، ۱۰۵۱، ۱۰۵۲، ۱۰۵۳، ۱۰۵۴، ۱۰۵۵، ۱۰۵۶، ۱۰۵۷، ۱۰۵۸، ۱۰۵۹، ۱۰۶۰، ۱۰۶۱، ۱۰۶۲، ۱۰۶۳، ۱۰۶۴، ۱۰۶۵، ۱۰۶۶، ۱۰۶۷، ۱۰۶۸، ۱۰۶۹، ۱۰۷۰، ۱۰۷۱، ۱۰۷۲، ۱۰۷۳، ۱۰۷۴، ۱۰۷۵، ۱۰۷۶، ۱۰۷۷، ۱۰۷۸، ۱۰۷۹، ۱۰۸۰، ۱۰۸۱، ۱۰۸۲، ۱۰۸۳، ۱۰۸۴، ۱۰۸۵، ۱۰۸۶، ۱۰۸۷، ۱۰۸۸، ۱۰۸۹، ۱۰۹۰، ۱۰۹۱، ۱۰۹۲، ۱۰۹۳، ۱۰۹۴، ۱۰۹۵، ۱۰۹۶، ۱۰۹۷، ۱۰۹۸، ۱۰۹۹، ۱۱۰۰، ۱۱۰۱، ۱۱۰۲، ۱۱۰۳، ۱۱۰۴، ۱۱۰۵، ۱۱۰۶، ۱۱۰۷، ۱۱۰۸، ۱۱۰۹، ۱۱۱۰، ۱۱۱۱، ۱۱۱۲، ۱۱۱۳، ۱۱۱۴، ۱۱۱۵، ۱۱۱۶، ۱۱۱۷، ۱۱۱۸، ۱۱۱۹، ۱۱۲۰، ۱۱۲۱، ۱۱۲۲، ۱۱۲۳، ۱۱۲۴، ۱۱۲۵، ۱۱۲۶، ۱۱۲۷، ۱۱۲۸، ۱۱۲۹، ۱۱۳۰، ۱۱۳۱، ۱۱۳۲، ۱۱۳۳، ۱۱۳۴، ۱۱۳۵، ۱۱۳۶، ۱۱۳۷، ۱۱۳۸، ۱۱۳۹، ۱۱۴۰، ۱۱۴۱، ۱۱۴۲، ۱۱۴۳، ۱۱۴۴، ۱۱۴۵، ۱۱۴۶، ۱۱۴۷، ۱۱۴۸، ۱۱۴۹، ۱۱۵۰، ۱۱۵۱، ۱۱۵۲، ۱۱۵۳، ۱۱۵۴، ۱۱۵۵، ۱۱۵۶، ۱۱۵۷، ۱۱۵۸، ۱۱۵۹، ۱۱۶۰، ۱۱۶۱، ۱۱۶۲، ۱۱۶۳، ۱۱۶۴، ۱۱۶۵، ۱۱۶۶، ۱۱۶۷، ۱۱۶۸، ۱۱۶۹، ۱۱۷۰، ۱۱۷۱، ۱۱۷۲، ۱۱۷۳، ۱۱۷۴، ۱۱۷۵، ۱۱۷۶، ۱۱۷۷، ۱۱۷۸، ۱۱۷۹، ۱۱۸۰، ۱۱۸۱، ۱۱۸۲، ۱۱۸۳، ۱۱۸۴، ۱۱۸۵، ۱۱۸۶، ۱۱۸۷، ۱۱۸۸، ۱۱۸۹، ۱۱۹۰، ۱۱۹۱، ۱۱۹۲، ۱۱۹۳، ۱۱۹۴، ۱۱۹۵، ۱۱۹۶، ۱۱۹۷، ۱۱۹۸، ۱۱۹۹، ۱۲۰۰، ۱۲۰۱، ۱۲۰۲، ۱۲۰۳، ۱۲۰۴، ۱۲۰۵، ۱۲۰۶، ۱۲۰۷، ۱۲۰۸، ۱۲۰۹، ۱۲۱۰، ۱۲۱۱، ۱۲۱۲، ۱۲۱۳، ۱۲۱۴، ۱۲۱۵، ۱۲۱۶، ۱۲۱۷، ۱۲۱۸، ۱۲۱۹، ۱۲۲۰، ۱۲۲۱، ۱۲۲۲، ۱۲۲۳، ۱۲۲۴، ۱۲۲۵، ۱۲۲۶، ۱۲۲۷، ۱۲۲۸، ۱۲۲۹، ۱۲۳۰، ۱۲۳۱، ۱۲۳۲، ۱۲۳۳، ۱۲۳۴، ۱۲۳۵، ۱۲۳۶، ۱۲۳۷، ۱۲۳۸، ۱۲۳۹، ۱۲۴۰، ۱۲۴۱، ۱۲۴۲، ۱۲۴۳، ۱۲۴۴، ۱۲۴۵، ۱۲۴۶، ۱۲۴۷، ۱۲۴۸، ۱۲۴۹، ۱۲۵۰، ۱۲۵۱، ۱۲۵۲، ۱۲۵۳، ۱۲۵۴، ۱۲۵۵، ۱۲۵۶، ۱۲۵۷، ۱۲۵۸، ۱۲۵۹، ۱۲۶۰، ۱۲۶۱، ۱۲۶۲، ۱۲۶۳، ۱۲۶۴، ۱۲۶۵، ۱۲۶۶، ۱۲۶۷، ۱۲۶۸، ۱۲۶۹، ۱۲۷۰، ۱۲۷۱، ۱۲۷۲، ۱۲۷۳، ۱۲۷۴، ۱۲۷۵، ۱۲۷۶، ۱۲۷۷، ۱۲۷۸، ۱۲۷۹، ۱۲۸۰، ۱۲۸۱، ۱۲۸۲، ۱۲۸۳، ۱۲۸۴، ۱۲۸۵، ۱۲۸۶، ۱۲۸۷، ۱۲۸۸، ۱۲۸۹، ۱۲۹۰، ۱۲۹۱، ۱۲۹۲، ۱۲۹۳، ۱۲۹۴، ۱۲۹۵، ۱۲۹۶، ۱۲۹۷، ۱۲۹۸، ۱۲۹۹، ۱۳۰۰، ۱۳۰۱، ۱۳۰۲، ۱۳۰۳، ۱۳۰۴، ۱۳۰۵، ۱۳۰۶، ۱۳۰۷، ۱۳۰۸، ۱۳۰۹، ۱۳۱۰، ۱۳۱۱، ۱۳۱۲، ۱۳۱۳، ۱۳۱۴، ۱۳۱۵، ۱۳۱۶، ۱۳۱۷، ۱۳۱۸، ۱۳۱۹، ۱۳۲۰، ۱۳۲۱، ۱۳۲۲، ۱۳۲۳، ۱۳۲۴، ۱۳۲۵، ۱۳۲۶، ۱۳۲۷، ۱۳۲۸، ۱۳۲۹، ۱۳۳۰، ۱۳۳۱، ۱۳۳۲، ۱۳۳۳، ۱۳۳۴، ۱۳۳۵، ۱۳۳۶، ۱۳۳۷، ۱۳۳۸، ۱۳۳۹، ۱۳۴۰، ۱۳۴۱، ۱۳۴۲، ۱۳۴۳، ۱۳۴۴، ۱۳۴۵، ۱۳۴۶، ۱۳۴۷، ۱۳۴۸، ۱۳۴۹، ۱۳۵۰، ۱۳۵۱، ۱۳۵۲، ۱۳۵۳، ۱۳۵۴، ۱۳۵۵، ۱۳۵۶، ۱۳۵۷، ۱۳۵۸، ۱۳۵۹، ۱۳۶۰، ۱۳۶۱، ۱۳۶۲، ۱۳۶۳، ۱۳۶۴، ۱۳۶۵، ۱۳۶۶، ۱۳۶۷، ۱۳۶۸، ۱۳۶۹، ۱۳۷۰، ۱۳۷۱، ۱۳۷۲، ۱۳۷۳، ۱۳۷۴، ۱۳۷۵، ۱۳۷۶، ۱۳۷۷، ۱۳۷۸، ۱۳۷۹، ۱۳۸۰، ۱۳۸۱، ۱۳۸۲، ۱۳۸۳، ۱۳۸۴، ۱۳۸۵، ۱۳۸۶، ۱۳۸۷، ۱۳۸۸، ۱۳۸۹، ۱۳۹۰، ۱۳۹۱، ۱۳۹۲، ۱۳۹۳، ۱۳۹۴، ۱۳۹۵، ۱۳۹۶، ۱۳۹۷، ۱۳۹۸، ۱۳۹۹، ۱۴۰۰، ۱۴۰۱، ۱۴۰۲، ۱۴۰۳، ۱۴۰۴، ۱۴۰۵، ۱۴۰۶، ۱۴۰۷، ۱۴۰۸، ۱۴۰۹، ۱۴۱۰، ۱۴۱۱، ۱۴۱۲، ۱۴۱۳، ۱۴۱۴، ۱۴۱۵، ۱۴۱۶، ۱۴۱۷، ۱۴۱۸، ۱۴۱۹، ۱۴۲۰، ۱۴۲۱، ۱۴۲۲، ۱۴۲۳، ۱۴۲۴، ۱۴۲۵، ۱۴۲۶، ۱۴۲۷، ۱۴۲۸، ۱۴۲۹، ۱۴۳۰، ۱۴۳۱، ۱۴۳۲، ۱۴۳۳، ۱۴۳۴، ۱۴۳۵، ۱۴۳۶، ۱۴۳۷، ۱۴۳۸، ۱۴۳۹، ۱۴۴۰، ۱۴۴۱، ۱۴۴۲، ۱۴۴۳، ۱۴۴۴، ۱۴۴۵، ۱۴۴۶، ۱۴۴۷، ۱۴۴۸، ۱۴۴۹، ۱۴۵۰، ۱۴۵۱، ۱۴۵۲، ۱۴۵۳، ۱۴۵۴، ۱۴۵۵، ۱۴۵۶، ۱۴۵۷، ۱۴۵۸، ۱۴۵۹، ۱۴۶۰، ۱۴۶۱، ۱۴۶۲، ۱۴۶۳، ۱۴۶۴، ۱۴۶۵، ۱۴۶۶، ۱۴۶۷، ۱۴۶۸، ۱۴۶۹، ۱۴۷۰، ۱۴۷۱، ۱۴۷۲، ۱۴۷۳، ۱۴۷۴، ۱۴۷۵، ۱۴۷۶، ۱۴۷۷، ۱۴۷۸، ۱۴۷۹، ۱۴۸۰، ۱۴۸۱، ۱۴۸۲، ۱۴۸۳، ۱۴۸۴، ۱۴۸۵، ۱۴۸۶، ۱۴۸۷، ۱۴۸۸، ۱۴۸۹، ۱۴۹۰، ۱۴۹۱، ۱۴۹۲، ۱۴۹۳، ۱۴۹۴، ۱۴۹۵، ۱۴۹۶، ۱۴۹۷، ۱۴۹۸، ۱۴۹۹، ۱۵۰۰، ۱۵۰۱، ۱۵۰۲، ۱۵۰۳، ۱۵۰۴، ۱۵۰۵، ۱۵۰۶، ۱۵۰۷، ۱۵۰۸، ۱۵۰۹، ۱۵۱۰، ۱۵۱۱، ۱۵۱۲، ۱۵۱۳، ۱۵۱۴، ۱۵۱۵، ۱۵۱۶، ۱۵۱۷، ۱۵۱۸، ۱۵۱۹، ۱۵۲۰، ۱۵۲۱، ۱۵۲۲، ۱۵۲۳، ۱۵۲۴، ۱۵۲۵، ۱۵۲۶، ۱۵۲۷، ۱۵۲۸، ۱۵۲۹، ۱۵۳۰، ۱۵۳۱، ۱۵۳۲، ۱۵۳۳، ۱۵۳۴، ۱۵۳۵، ۱۵۳۶، ۱۵۳۷، ۱۵۳۸، ۱۵۳۹، ۱۵۴۰، ۱۵۴۱، ۱۵۴۲، ۱۵۴۳، ۱۵۴۴، ۱۵۴۵، ۱۵۴۶، ۱۵۴۷، ۱۵۴۸، ۱۵۴۹، ۱۵۵۰، ۱۵۵۱، ۱۵۵۲، ۱۵۵۳، ۱۵۵۴، ۱۵۵۵، ۱۵۵۶، ۱۵۵۷، ۱۵۵۸، ۱۵۵۹، ۱۵۶۰، ۱۵۶۱، ۱۵۶۲، ۱۵۶۳، ۱۵۶۴، ۱۵۶۵، ۱۵۶۶، ۱۵۶۷، ۱۵۶۸، ۱۵۶۹، ۱۵۷۰، ۱۵۷۱، ۱۵۷۲، ۱۵۷۳، ۱۵۷۴، ۱۵۷۵، ۱۵۷۶، ۱۵۷۷، ۱۵۷۸، ۱۵۷۹، ۱۵۸۰، ۱۵۸۱، ۱۵۸۲، ۱۵۸۳، ۱۵۸۴، ۱۵۸۵، ۱۵۸۶، ۱۵۸۷، ۱۵۸۸، ۱۵۸۹، ۱۵۹۰، ۱۵۹۱، ۱۵۹۲، ۱۵۹۳، ۱۵۹۴، ۱۵۹۵، ۱۵۹۶، ۱۵۹۷، ۱۵۹

44. phir Aap ﷺ dusri rakat padh kar uthte to (uthte waqt) takbeer (Allahu Akber) kehte. ❁ Aur Rafa'a yadain karte the. ❁

❁: پھر جب آپ ﷺ دو رکعتیں پڑھ کر اٹھتے تو (اٹھتے وقت) تکبیر (اللہ اکبر) کہتے ❁ اور رفع یدین کرتے۔ ❁

45. Tisri Rakat bhi dusri rakat ki tarha padhni chahiye, illaa ye ke Tisri aur chauthi (Aakhri dono) Rakatoun me srif Sureh Fatiha padhni chahiye iske sath koi aur surat waghairah nahi milani chahiye jaisa ke sayedina Abu Qattadah رضی اللہ عنہ کی bayan kardah hadees se sabit hai. ❁

❁: تیسری رکعت بھی دوسری رکعت کی طرح پڑھنی چاہئے، الا یہ کہ تیسری اور چوتھی (آخری دونوں) رکعتوں میں صرف سورہ فاتحہ پڑھنی چاہئے اس کے ساتھ کوئی سورت وغیرہ نہیں ملانی چاہئے جیسا کہ سیدنا ابوقداحہ رضی اللہ عنہ کی بیان کردہ حدیث سے ثابت ہے۔ ❁

46. Agar teen rakatoun wali namaz (maslan Salat ul maghrib) hai to Tisri Rakat Mukammil karne ke bad [dusri Rakat ki tarha Tashahud aur Darood padh liya jaye aur dua (jiska zikr Aage araha hai) padh kar dono taraf] salam phair diya jaye. ❁ Tisri Rakat me agar salam phaira jaye to Tawaruk karna chahiye dekhiye Fuqrah: 48

❁: اگر تین رکعتوں والی نماز (مثلاً صلوٰۃ المغرب) ہے تو تیسری رکعت مکمل کرنے کے

بعد [دوسری رکعت کی طرح تشہد اور درود پڑھ لیا جائے اور دعا (جس کا ذکر آگے آ رہا ہے) پڑھ کر دونوں طرف] سلام پھیر دیا جائے۔ ❁

تیسری رکعت میں اگر سلام پھیرا جائے تو تورک کرنا چاہئے دیکھئے فقرہ: ۴۸

47. Agar Char (4) rakatoun wali namaz hai to phir dusre sajde ke bad bait kar khada ho jaye. ❁

❁: اگر چار رکعتوں والی نماز ہے تو پھر دوسرے سجدے کے بعد بیٹھ کر کھڑا ہو جائے۔ ❁

48. Chauthi Rakat bhi Tisri Rakat ki tarha padhe. ❁ Aap ﷺ Chauthi Rakat me Tawaruk karte the (صحیح البخاری: ۸۸۸) Tawaruk ka matlab ye hai ke "Namazi ka dayan Kulhe ko dayan pair par is tarha rakhna ke wo khada ho aur Ungliyoun ka rukh Qible ki taraf ho, Nez Bayen kulhe ko Zameen par tekna aur Bayen pair ko phaila kar dayan taraf Nikalna" (Al Qamoos Al Waheed saffa 1841 Nez dekhiye Fuqrah: 49) Namazi ki Aakhri Rakat ke Tashahud me tawaruk karna chahiye.

Dekhiye Sunan Abu Dawood (730 Wa sanadah Saheeh)

Chauthi Rakat mukammil karne ke bad Attahiyat aur Darood padhe. ❁

❁: چوتھی رکعت بھی تیسری رکعت کی طرح پڑھے۔ ❁ آپ ﷺ چوتھی رکعت میں تورک کرتے تھے (صحیح البخاری: ۸۲۸) تورک کا مطلب

یہ ہے کہ "نمازی کا دائیں کولہے کو دائیں پیر پر اس طرح رکھنا کہ وہ کھڑا ہو، اور انگلیوں کا رخ قبلہ کی طرف ہو، نیز بائیں کولہے کو زمین پر ٹیکنا اور

بائیں پیر کو پھیلا کر دائیں طرف نکالنا" (القاموس الوجیز ص ۱۸۴ نیز دیکھئے فقرہ: ۴۹) نماز کی آخری رکعت کے تشہد میں تورک کرنا چاہئے۔ دیکھئے سنن ابی داؤد (۷۳۰ و سندہ صحیح) چوتھی رکعت مکمل کرنے کے بعد التحیات اور درود پڑھے۔ ❁

= Agar dusri Rakat par Salam phera jaraha hai to tawaruk karna behtar hai aur na karna bhi Jayez hai dekhiye Fuqrah: 34 hashiya: 9 1. Al Bukhari: 789, 803, Muslim: 28/392 1. Al Bukhari: 739 ☆ Tanbeeh: ye Riwayat Bilkul saheeh hai, is par Ba'az Muhaddiseen ki jarah mardood hai, Sunan Abu Dawood (730 Wa sanadah Saheeh) waghairah me iske saheeh shawahid bhi hain. Wal hamdu illaah. 3. dekhiye Fuqrah: 11 hashiya: 5 4. dekhiye Al Bukhari: 1092 5. dekhiye Fuqrah: 33 6. Yani Srif Sureh Fatiha padhe, Taham Tisri aur Chuthi Rakatoun me bhi Surah Fatiha ke Alawa Surat Waghairah padhna jayez hai jaisa ke Saheeh Muslim (452) ki hadees se sabit hai. 7. dekhiye Fuqrah: 41 wa Fuqrah: 42

= اگر دوسری رکعت پر سلام پھیرا جا رہا ہے تو تورک کرنا بہتر ہے اور نہ کرنا بھی جائز ہے دیکھئے فقرہ: ۳۴، حاشیہ: ۹، البخاری: ۷۸۹، ۸۰۳، مسلم: ۲۸/۳۹۲، البخاری: ۷۳۹

☆ تنبیہ: یہ روایت بالکل صحیح ہے، اس پر بعض محدثین کی جرح مردود ہے، سنن ابی داؤد (۷۳۰ و سندہ صحیح) وغیرہ میں اس کے صحیح شواہد بھی ہیں۔ والحمد للہ ❁ دیکھئے فقرہ: ۱۱، حاشیہ: ۵

❁ دیکھئے البخاری: ۱۰۹۲ ❁ دیکھئے فقرہ: ۳۳ ❁ یعنی صرف سورہ فاتحہ ہی پڑھے، تاہم تیسری اور چوتھی رکعتوں میں سورہ فاتحہ کے علاوہ سورت وغیرہ پڑھنا جائز ہے جیسا کہ صحیح مسلم

(۴۵۲) کی حدیث سے ثابت ہے۔ ❁ دیکھئے فقرہ: ۴۱، فقرہ: ۴۲

49. Phir uske bad Jo dua pasand ho (Arabi Zaban me) Padhlen. ❊

Chand duayen Darj-e-Zail hain Jinhe Rasool Allah ﷺ Padhte Ya padhne ka hukum dete the.

❊ Allahumma Innee A'oozu Bika Min Azaabil Qabri wa min Azaabin

Naar, Wa Min Fitnatil Mahyaa Wal Mamaati Wa Min Fitnatil Maseehid

Dajjaal. ❊

❊ پھر اس کے بعد جو دعا پسند ہو (عربی زبان میں) پڑھ لے ❊ چند دعائیں درج

ذیل ہیں جنہیں رسول اللہ ﷺ پڑھتے یا پڑھنے کا حکم دیتے تھے: ❊ اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَعُوْذُبِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَمِنْ عَذَابِ النَّارِ، وَمِنْ فِتْنَةِ

الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيْحِ الدَّجَالِ ❊

❊ Allahumma Innee A'oozu Bika Min Azaabil Qabri Wa A'oozu Bika Min

Fitnatil Maseehid Dajjaali Wa A'oozu Bika Fitnatil Mahyaa Wal Mamaati,

Allahumma Innee A'oozu Bika Minal Masami wa Maghrami. ❊

❊ اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَعُوْذُبِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَ اَعُوْذُبِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيْحِ الدَّجَالِ وَ اَعُوْذُبِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَ فِتْنَةِ الْمَمَاتِ،

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَعُوْذُبِكَ مِنَ الْمَأْتَمِ وَالْمَغْرَمِ ❊

❊ Allahumma Innaa Na'oozu Bika Min Azaabil Jahannam, Wa A'oozu Bika

Min Azaabil Qabri Wa A'oozu Bika Min Fitnatil Maseehid Dajjaali Wa A'oozu

Bika Fitnatil Mahyaa Wal Mamaati. ❊

❊ اَللّٰهُمَّ اِنَّا نَعُوْذُبِكَ مِنْ عَذَابِ جَهَنَّمَ، وَ اَعُوْذُبِكَ

مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَ اَعُوْذُبِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيْحِ الدَّجَالِ وَ اَعُوْذُبِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ ❊

❊ Allahumma Innee Zalamtu Nafsee Zulman Kaseeroun wa Laa Yaghfiruz

Zunooba illaa Anta, Fagh firlee Magh firatam Min Indika, War hamnee Innaka

Antal Ghafoorur Raheem. ❊

❊ اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ ظَلَمْتُ نَفْسِیْ ظُلْمًا کَثِیْرًا وَلَا یَغْفِرُ الذُّنُوْبَ اِلَّا اَنْتَ،

فَاغْفِرْ لِّیْ مَغْفِرَةً مِنْ عِنْدِكَ، وَارْحَمْنِیْ اِنَّكَ اَنْتَ الْغَفُوْرُ الرَّحِیْمُ ❊

❊ Allahummagh Firlee Maa Qaddamatu Wa Maa Akh khartu Wa Maa Asrartu

Wa Maa A'alantu, Wa Maa Anta A'alamu Bihee Minnee, Antal Muqaddimu Wa

Antal Mu Akh khiru Laa illaaha illaa Anta. ❊

❊ اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِّیْ مَا قَدَّمْتُ وَمَا اَخَّرْتُ

وَمَا اَسْرَرْتُ وَمَا اَعْلَنْتُ وَمَا اَسْرَفْتُ، وَمَا اَنْتَ اَعْلَمُ بِهِ مِنْنِیْ، اَنْتَ الْمُقَدِّمُ وَاَنْتَ الْمُؤَخِّرُ لَا اِلَهَ اِلَّا اَنْتَ ❊

1. Al Bukhari:835, Muslim:402, Is par Ameerul Mo'mineen Fil Hadees, Imaam Bukhari Rehma Allah ne ye Baab bandha hai "باب ما يتخير من الدعاء بعد التشهد وليس بواجب" Yani Tashahud ke bad jo Dua Ikhtiyar karli jaye uska Baab aur (dua) Wajib nahi hai.

❊ البخاری: ۸۳۵، مسلم: ۴۰۲، امام بخاری رحمہ اللہ

نے یہ باب باندھا ہے۔ "باب ما يتخير من الدعاء بعد التشهد وليس بواجب" یعنی: تشہد کے بعد جو دعا اختیار کر لی جائے اس کا باب اور یہ (دعا) واجب نہیں ہے۔

2. Al Bukhari:1377, Muslim:131/588, Rasool Allah ﷺ is dua ka hukum dete the. (Muslim:130/588) lihaza ye dua Tashahud me Saari Duaoun se Behtar hai, Taaus (Tabaye) se Marvi hai ke wo is dua ke Baghair Namaz ke A'aade ka Hukum dete the (Muslim:134/590)

❊ البخاری: ۱۳۷۷، مسلم: ۱۳۱/۵۸۸، رسول اللہ ﷺ اس دعا کا حکم دیتے

تھے (مسلم: ۱۳۰/۵۸۸) لہذا یہ دعا تشہد میں ساری دعاؤں سے بہتر ہے، طاؤس (تابعی) سے مروی ہے کہ وہ اس دعا کے بغیر نماز کے اعادے کا حکم دیتے تھے (مسلم: ۱۳۴/۵۹۰)

3. Bukhari:832, Muslim:589

4. Muslim:590

5. Bukhari:834, Muslim:2705

6. Muslim:771

❊ البخاری: ۸۳۲، مسلم: ۵۸۹ ❊ مسلم: ۵۹۰ ❊ البخاری: ۸۳۳، مسلم: ۲۷۰۵ ❊ مسلم: ۷۷۱

50. Inke Alawah jo Duayen Sabit hain unko Padhna jayaz aur mujib-e-sawab hai Maslan Aap ﷺ ye dua Ba kasrat padhte.

۵۰: ان کے علاوہ جو دعائیں ثابت ہیں ان کا پڑھنا جائز اور موجب ثواب ہے مثلاً آپ ﷺ یہ دعا بکثرت پڑھتے تھے:

Allaahumma Rabbanaa Aatinaa Fid dinya Hasnatoun Wa fil Akhirati Hasnatoun Wa Qinaa Azaban Naar. ❊

”اَللّٰهُمَّ رَبَّنَا اٰتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ“ ❊

Dua ke Bad Aap ﷺ Dayen aur Bayen Taraf salam phair dete the. ❊

AssalaamuAlaikum Wa Rehmat Ullah, AssalaamuAlaikum Wa Rehmat Ullah ❊

دعا کے بعد آپ ﷺ دائیں اور بائیں طرف سلام پھیر دیتے تھے۔ ❊ اَلسَّلَامُ عَلَیْکُمْ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ، اَلسَّلَامُ عَلَیْکُمْ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ

51. Agar Imaam Namaz Padha raha ho to Jab wo Salam Phairde to Salam phairna Chahiye, Atban bin Malik رضی اللہ عنہ Farmate hain. “Sallainaa Ma'an Nabiye

ﷺ Fasallamnaa heena Sallam” ﷺ

Humne Nabi ﷺ ke Sath Namaz padhi, Jab Aap ﷺ ne Salam Phaira to humne bhi Salam phaira. ❊

۵۱: اگر امام نماز پڑھا رہا ہو تو جب وہ سلام پھیر دے تو سلام پھیرنا چاہئے، عتبان بن مالک رضی اللہ عنہ فرماتے ہیں: ”صَلَّيْنَا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

وَسَلَّمْ فَسَلَّمْنَا حِينَ سَلَّمَ“ ہم نے نبی ﷺ کے ساتھ نماز پڑھی، جب آپ ﷺ نے سلام پھیرا تو ہم نے بھی سلام پھیرا۔ ❊

1. Al Bukhari: 4522 البخاری: ۴۵۲۲ ❊ 2. Muslim: 581, 582 مسلم: ۵۸۱، ۵۸۲ ❊ 3. Abu Dawood: 996, Wahuwa Hadees Saheeh , At Timizi: 295 wa Qala: “Hasan Saheeh” An Nasai: 1320, Ibne Maja: 914 Ibne Habban, Al Ahsaan: 1987

❊ ابوداؤد: ۹۹۶، وصحود حدیث صحیح، الترمذی: ۲۹۵ و قال: ”حسن صحیح“، النسائی: ۱۳۲۰، ابن ماجہ: ۹۱۴، ابن حبان، الاحسان: ۱۹۸۷
☆ Tanbeeh: Abu ishaq ilah Madani ne “Hadithi Eلقمة بن قيس والاسود بن يزيد و أبو الأحوص” Keh kar Sama'a ki Tasreeh kardi hai, Dekhiye Al Sunan Al Kubraa Lil behqi : 2/177 Hadees 2974, Lihazah is Riwayat par Jarah saheeh nahi hai, Abu ishaq se ye Riwayat Sufiyan As Suri waghairah ne Bayan ki hai wal hamdulillah. Agar Dayen Taraf AssalaamuAlaikum Wa Rehmat Ullahi Wa Barakatuh aur Bayen Taraf AssalaamuAlaikum Wa Rehmat Ullah Kahen to bhi Jayez hai, Dekhiye Sunan Abi Dawood (997 Wa Sanadah Saheeh)

☆ تنبیہ: ابواسحاق الہمدانی نے ”حدیثی علقمة بن قيس والاسود بن يزيد و أبو الأحوص“ کہہ کر سماع کی تصریح کر دی ہے، دیکھئے اسنن الکبریٰ للہیثمی: ۱۷۴/۳ ج ۱، ۲۹۷ ج ۱
روایت پر جرح صحیح نہیں ہے، ابواسحاق سے یہ روایت سفیان الثوری وغیرہ نے بیان کی ہے والحمد للہ۔ اگر دائیں طرف السلام علیکم ورحمۃ اللہ وبرکاتہ اور بائیں طرف السلام علیکم ورحمۃ اللہ کہیں تو بھی جائز ہے۔ دیکھئے سنن ابی داؤد (۹۹۷ وسندہ صحیح)
4. Al Bukhari: 838, Abdullah Bin Umer رضی اللہ عنہما Pasand karte the ke Jab

imaam salam phairle to (phir) Maqtadi Salam Phairen (Al Bukhari Qabla Hadees: 838 Ta'aliqan) Lihazah Behtar yahi hai ke imaam ke dono taraf salam phairne ke bad hi maqtadi salam phaire, Agar imaam ke sath sath, Piche piche bhi Salam Phair liya jaye to bhi Jayez hai Dekhiye Fatah al Bari (2/323 Baab 153, (یسلم حین یسلم الإمام)

❊ البخاری: ۸۳۸، عبداللہ بن عمر رضی اللہ عنہما پسند کرتے تھے کہ جب امام سلام پھیر لے تو (پھر) مقتدی سلام پھیریں (البخاری قبل حدیث: ۸۳۸ تعلیقاً) لہذا بہتر یہی ہے کہ امام کے دونوں طرف سلام پھیرنے کے بعد ہی مقتدی سلام پھیرے، اگر امام کے ساتھ ساتھ، پیچھے پیچھے بھی سلام پھیر لیا جائے تو جائز ہے دیکھئے فتح الباری (۲/۳۲۳ باب ۱۵۳، یسلم حین یسلم الإمام)

Duaye Qunooth: Allahummah Dinee Feeman hadaita Wa Aa'finee Feeman Aa'faiata Wa

Tawallainee Feeman Tawallaita wa Barik lee Feemaa A'ataita Waqinee Sharramaa Qazaita innaka Taqzee walaa Yuqzaa A'laika Wa innahoo laa Yazillau Maw Walaita [Walaa Ya izzu

man Aa'daita [Tabarakta Rabbanaa Wata'aalait (Abu Dawood: 1/208, 209 Hadees 1445, Alif Ye Tirmizi (1/106 hadees 464) ne Hasan, ibne Khuzaimah (2/251-152 hadees 1095 1096) Aur Nawvi ne Saheeh Kaha hai)

دعائے قنوت: اَللّٰهُمَّ اهْدِنِيْ فِيمَنْ هَدَيْتْ وَعَافِنِيْ فِيمَنْ عَافَيْتْ وَتَوَلَّيْنِيْ فِيمَنْ تَوَلَّيْتَ وَبَارِكْ لِّيْ فِيمَا اَعْطَيْتْ وَقِنِيْ شَرَّ مَا قَضَيْتْ اِنَّكَ تَقْضِيْ وَلَا

يُقْضٰى عَلَيْكَ وَاِنَّهٗ لَا يَدُلُّ مِنْ وَاَلَيْتْ [وَلَا يَعِزُّ مِنْ عَادَيْتْ] بَارَكْتَ رَبَّنَا وَتَعَالَيْتْ (سنن ابی داؤد: ۲۰۸۹، ۲۰۹۰، ۱۱۳۲۵، ۱۱۳۲۶، ۱۱۳۲۷، ۱۱۳۲۸، ۱۱۳۲۹، ۱۱۳۳۰، ۱۱۳۳۱، ۱۱۳۳۲، ۱۱۳۳۳، ۱۱۳۳۴، ۱۱۳۳۵، ۱۱۳۳۶، ۱۱۳۳۷، ۱۱۳۳۸، ۱۱۳۳۹، ۱۱۳۴۰، ۱۱۳۴۱، ۱۱۳۴۲، ۱۱۳۴۳، ۱۱۳۴۴، ۱۱۳۴۵، ۱۱۳۴۶، ۱۱۳۴۷، ۱۱۳۴۸، ۱۱۳۴۹، ۱۱۳۵۰، ۱۱۳۵۱، ۱۱۳۵۲، ۱۱۳۵۳، ۱۱۳۵۴، ۱۱۳۵۵، ۱۱۳۵۶، ۱۱۳۵۷، ۱۱۳۵۸، ۱۱۳۵۹، ۱۱۳۶۰، ۱۱۳۶۱، ۱۱۳۶۲، ۱۱۳۶۳، ۱۱۳۶۴، ۱۱۳۶۵، ۱۱۳۶۶، ۱۱۳۶۷، ۱۱۳۶۸، ۱۱۳۶۹، ۱۱۳۷۰، ۱۱۳۷۱، ۱۱۳۷۲، ۱۱۳۷۳، ۱۱۳۷۴، ۱۱۳۷۵، ۱۱۳۷۶، ۱۱۳۷۷، ۱۱۳۷۸، ۱۱۳۷۹، ۱۱۳۸۰، ۱۱۳۸۱، ۱۱۳۸۲، ۱۱۳۸۳، ۱۱۳۸۴، ۱۱۳۸۵، ۱۱۳۸۶، ۱۱۳۸۷، ۱۱۳۸۸، ۱۱۳۸۹، ۱۱۳۹۰، ۱۱۳۹۱، ۱۱۳۹۲، ۱۱۳۹۳، ۱۱۳۹۴، ۱۱۳۹۵، ۱۱۳۹۶، ۱۱۳۹۷، ۱۱۳۹۸، ۱۱۳۹۹، ۱۱۴۰۰، ۱۱۴۰۱، ۱۱۴۰۲، ۱۱۴۰۳، ۱۱۴۰۴، ۱۱۴۰۵، ۱۱۴۰۶، ۱۱۴۰۷، ۱۱۴۰۸، ۱۱۴۰۹، ۱۱۴۱۰، ۱۱۴۱۱، ۱۱۴۱۲، ۱۱۴۱۳، ۱۱۴۱۴، ۱۱۴۱۵، ۱۱۴۱۶، ۱۱۴۱۷، ۱۱۴۱۸، ۱۱۴۱۹، ۱۱۴۲۰، ۱۱۴۲۱، ۱۱۴۲۲، ۱۱۴۲۳، ۱۱۴۲۴، ۱۱۴۲۵، ۱۱۴۲۶، ۱۱۴۲۷، ۱۱۴۲۸، ۱۱۴۲۹، ۱۱۴۳۰، ۱۱۴۳۱، ۱۱۴۳۲، ۱۱۴۳۳، ۱۱۴۳۴، ۱۱۴۳۵، ۱۱۴۳۶، ۱۱۴۳۷، ۱۱۴۳۸، ۱۱۴۳۹، ۱۱۴۴۰، ۱۱۴۴۱، ۱۱۴۴۲، ۱۱۴۴۳، ۱۱۴۴۴، ۱۱۴۴۵، ۱۱۴۴۶، ۱۱۴۴۷، ۱۱۴۴۸، ۱۱۴۴۹، ۱۱۴۵۰، ۱۱۴۵۱، ۱۱۴۵۲، ۱۱۴۵۳، ۱۱۴۵۴، ۱۱۴۵۵، ۱۱۴۵۶، ۱۱۴۵۷، ۱۱۴۵۸، ۱۱۴۵۹، ۱۱۴۶۰، ۱۱۴۶۱، ۱۱۴۶۲، ۱۱۴۶۳، ۱۱۴۶۴، ۱۱۴۶۵، ۱۱۴۶۶، ۱۱۴۶۷، ۱۱۴۶۸، ۱۱۴۶۹، ۱۱۴۷۰، ۱۱۴۷۱، ۱۱۴۷۲، ۱۱۴۷۳، ۱۱۴۷۴، ۱۱۴۷۵، ۱۱۴۷۶، ۱۱۴۷۷، ۱۱۴۷۸، ۱۱۴۷۹، ۱۱۴۸۰، ۱۱۴۸۱، ۱۱۴۸۲، ۱۱۴۸۳، ۱۱۴۸۴، ۱۱۴۸۵، ۱۱۴۸۶، ۱۱۴۸۷، ۱۱۴۸۸، ۱۱۴۸۹، ۱۱۴۹۰، ۱۱۴۹۱، ۱۱۴۹۲، ۱۱۴۹۳، ۱۱۴۹۴، ۱۱۴۹۵، ۱۱۴۹۶، ۱۱۴۹۷، ۱۱۴۹۸، ۱۱۴۹۹، ۱۱۵۰۰، ۱۱۵۰۱، ۱۱۵۰۲، ۱۱۵۰۳، ۱۱۵۰۴، ۱۱۵۰۵، ۱۱۵۰۶، ۱۱۵۰۷، ۱۱۵۰۸، ۱۱۵۰۹، ۱۱۵۱۰، ۱۱۵۱۱، ۱۱۵۱۲، ۱۱۵۱۳، ۱۱۵۱۴، ۱۱۵۱۵، ۱۱۵۱۶، ۱۱۵۱۷، ۱۱۵۱۸، ۱۱۵۱۹، ۱۱۵۲۰، ۱۱۵۲۱، ۱۱۵۲۲، ۱۱۵۲۳، ۱۱۵۲۴، ۱۱۵۲۵، ۱۱۵۲۶، ۱۱۵۲۷، ۱۱۵۲۸، ۱۱۵۲۹، ۱۱۵۳۰، ۱۱۵۳۱، ۱۱۵۳۲، ۱۱۵۳۳، ۱۱۵۳۴، ۱۱۵۳۵، ۱۱۵۳۶، ۱۱۵۳۷، ۱۱۵۳۸، ۱۱۵۳۹، ۱۱۵۴۰، ۱۱۵۴۱، ۱۱۵۴۲، ۱۱۵۴۳، ۱۱۵۴۴، ۱۱۵۴۵، ۱۱۵۴۶، ۱۱۵۴۷، ۱۱۵۴۸، ۱۱۵۴۹، ۱۱۵۵۰، ۱۱۵۵۱، ۱۱۵۵۲، ۱۱۵۵۳، ۱۱۵۵۴، ۱۱۵۵۵، ۱۱۵۵۶، ۱۱۵۵۷، ۱۱۵۵۸، ۱۱۵۵۹، ۱۱۵۶۰، ۱۱۵۶۱، ۱۱۵۶۲، ۱۱۵۶۳، ۱۱۵۶۴، ۱۱۵۶۵، ۱۱۵۶۶، ۱۱۵۶۷، ۱۱۵۶۸، ۱۱۵۶۹، ۱۱۵۷۰، ۱۱۵۷۱، ۱۱۵۷۲، ۱۱۵۷۳، ۱۱۵۷۴، ۱۱۵۷۵، ۱۱۵۷۶، ۱۱۵۷۷، ۱۱۵۷۸، ۱۱۵۷۹، ۱۱۵۸۰، ۱۱۵۸۱، ۱۱۵۸۲، ۱۱۵۸۳، ۱۱۵۸۴، ۱۱۵۸۵، ۱۱۵۸۶، ۱۱۵۸۷، ۱۱۵۸۸، ۱۱۵۸۹، ۱۱۵۹۰، ۱۱۵۹۱، ۱۱۵۹۲، ۱۱۵۹۳، ۱۱۵۹۴، ۱۱۵۹۵، ۱۱۵۹۶، ۱۱۵۹۷، ۱۱۵۹۸، ۱۱۵۹۹، ۱۱۶۰۰، ۱۱۶۰۱، ۱۱۶۰۲، ۱۱۶۰۳، ۱۱۶۰۴، ۱۱۶۰۵، ۱۱۶۰۶، ۱۱۶۰۷، ۱۱۶۰۸، ۱۱۶۰۹، ۱۱۶۱۰، ۱۱۶۱۱، ۱۱۶۱۲، ۱۱۶۱۳، ۱۱۶۱۴، ۱۱۶۱۵، ۱۱۶۱۶، ۱۱۶۱۷، ۱۱۶۱۸، ۱۱۶۱۹، ۱۱۶۲۰، ۱۱۶۲۱، ۱۱۶۲۲، ۱۱۶۲۳، ۱۱۶۲۴، ۱۱۶۲۵، ۱۱۶۲۶، ۱۱۶۲۷، ۱۱۶۲۸، ۱۱۶۲۹، ۱۱۶۳۰، ۱۱۶۳۱، ۱۱۶۳۲، ۱۱۶۳۳، ۱۱۶۳۴، ۱۱۶۳۵، ۱۱۶۳۶، ۱۱۶۳۷، ۱۱۶۳۸، ۱۱۶۳۹، ۱۱۶۴۰، ۱۱۶۴۱، ۱۱۶۴۲، ۱۱۶۴۳، ۱۱۶۴۴، ۱۱۶۴۵، ۱۱۶۴۶، ۱۱۶۴۷، ۱۱۶۴۸، ۱۱۶۴۹، ۱۱۶۵۰، ۱۱۶۵۱، ۱۱۶۵۲، ۱۱۶۵۳، ۱۱۶۵۴، ۱۱۶۵۵، ۱۱۶۵۶، ۱۱۶۵۷، ۱۱۶۵۸، ۱۱۶۵۹، ۱۱۶۶۰، ۱۱۶۶۱، ۱۱۶۶۲، ۱۱۶۶۳، ۱۱۶۶۴، ۱۱۶۶۵، ۱۱۶۶۶، ۱۱۶۶۷، ۱۱۶۶۸، ۱۱۶۶۹، ۱۱۶۷۰، ۱۱۶۷۱، ۱۱۶۷۲، ۱۱۶۷۳، ۱۱۶۷۴، ۱۱۶۷۵، ۱۱۶۷۶، ۱۱۶۷۷، ۱۱۶۷۸، ۱۱۶۷۹، ۱۱۶۸۰، ۱۱۶۸۱، ۱۱۶۸۲، ۱۱۶۸۳، ۱۱۶۸۴، ۱۱۶۸۵، ۱۱۶۸۶، ۱۱۶۸۷، ۱۱۶۸۸، ۱۱۶۸۹، ۱۱۶۹۰، ۱۱۶۹۱، ۱۱۶۹۲، ۱۱۶۹۳، ۱۱۶۹۴، ۱۱۶۹۵، ۱۱۶۹۶، ۱۱۶۹۷، ۱۱۶۹۸، ۱۱۶۹۹، ۱۱۷۰۰، ۱۱۷۰۱، ۱۱۷۰۲، ۱۱۷۰۳، ۱۱۷۰۴، ۱۱۷۰۵، ۱۱۷۰۶، ۱۱۷۰۷، ۱۱۷۰۸، ۱۱۷۰۹، ۱۱۷۱۰، ۱۱۷۱۱، ۱۱۷۱۲، ۱۱۷۱۳، ۱۱۷۱۴، ۱۱۷۱۵، ۱۱۷۱۶، ۱۱۷۱۷، ۱۱۷۱۸، ۱۱۷۱۹، ۱۱۷۲۰، ۱۱۷۲۱، ۱۱۷۲۲، ۱۱۷۲۳، ۱۱۷۲۴، ۱۱۷۲۵، ۱۱۷۲۶، ۱۱۷۲۷، ۱۱۷۲۸، ۱۱۷۲۹، ۱۱۷۳۰، ۱۱۷۳۱، ۱۱۷۳۲، ۱۱۷۳۳، ۱۱۷۳۴، ۱۱۷۳۵، ۱۱۷۳۶، ۱۱۷۳۷، ۱۱۷۳۸، ۱۱۷۳۹، ۱۱۷۴۰، ۱۱۷۴۱، ۱۱۷۴۲، ۱۱۷۴۳، ۱۱۷۴۴، ۱۱۷۴۵، ۱۱۷۴۶، ۱۱۷۴۷، ۱۱۷۴۸، ۱۱۷۴۹، ۱۱۷۵۰، ۱۱۷۵۱، ۱۱۷۵۲، ۱۱۷۵۳، ۱۱۷۵۴، ۱۱۷۵۵، ۱۱۷۵۶، ۱۱۷۵۷، ۱۱۷۵۸، ۱۱۷۵۹، ۱۱۷۶۰، ۱۱۷۶۱، ۱۱۷۶۲، ۱۱۷۶۳، ۱۱۷۶۴، ۱۱۷۶۵، ۱۱۷۶۶، ۱۱۷۶۷، ۱۱۷۶۸، ۱۱۷۶۹، ۱۱۷۷۰، ۱۱۷۷۱، ۱۱۷۷۲، ۱۱۷۷۳، ۱۱۷۷۴، ۱۱۷۷۵، ۱۱۷۷۶، ۱۱۷۷۷، ۱۱۷۷۸، ۱۱۷۷۹، ۱۱۷۸۰، ۱۱۷۸۱، ۱۱۷۸۲، ۱۱۷۸۳، ۱۱۷۸۴، ۱۱۷۸۵، ۱۱۷۸۶، ۱۱۷۸۷، ۱۱۷۸۸، ۱۱۷۸۹، ۱۱۷۹۰، ۱۱۷۹۱، ۱۱۷۹۲، ۱۱۷۹۳، ۱۱۷۹۴، ۱۱۷۹۵، ۱۱۷۹۶، ۱۱۷۹۷، ۱۱۷۹۸، ۱۱۷۹۹، ۱۱۸۰۰، ۱۱۸۰۱، ۱۱۸۰۲، ۱۱۸۰۳، ۱۱۸۰۴، ۱۱۸۰۵، ۱۱۸۰۶، ۱۱۸۰۷، ۱۱۸۰۸، ۱۱۸۰۹، ۱۱۸۱۰، ۱۱۸۱۱، ۱۱۸۱۲، ۱۱۸۱۳، ۱۱۸۱۴، ۱۱۸۱۵، ۱۱۸۱۶، ۱۱۸۱۷، ۱۱۸۱۸، ۱۱۸۱۹، ۱۱۸۲۰، ۱۱۸۲۱، ۱۱۸۲۲، ۱۱۸۲۳، ۱۱۸۲۴، ۱۱۸۲۵، ۱۱۸۲۶، ۱۱۸۲۷، ۱۱۸۲۸، ۱۱۸۲۹، ۱۱۸۳۰، ۱۱۸۳۱، ۱۱۸۳۲، ۱۱۸۳۳، ۱۱۸۳۴، ۱۱۸۳۵، ۱۱۸۳۶، ۱۱۸۳۷، ۱۱۸۳۸، ۱۱۸۳۹، ۱۱۸۴۰، ۱۱۸۴۱، ۱۱۸۴۲، ۱۱۸۴۳، ۱۱۸۴۴، ۱۱۸۴۵، ۱۱۸۴۶، ۱۱۸۴۷، ۱۱۸۴۸، ۱۱۸۴۹، ۱۱۸۵۰، ۱۱۸۵۱، ۱۱۸۵۲، ۱۱۸۵۳، ۱۱۸۵۴، ۱۱۸۵۵، ۱۱۸۵۶، ۱۱۸۵۷، ۱۱۸۵۸، ۱۱۸۵۹، ۱۱۸۶۰، ۱۱۸۶۱، ۱۱۸۶۲، ۱۱۸۶۳، ۱۱۸۶۴، ۱۱۸۶۵، ۱۱۸۶۶، ۱۱۸۶۷، ۱۱۸۶۸، ۱۱۸۶۹، ۱۱۸۷۰، ۱۱۸۷۱، ۱۱۸۷۲، ۱۱۸۷۳، ۱۱۸۷۴، ۱۱۸۷۵، ۱۱۸۷۶، ۱۱۸۷۷، ۱۱۸۷۸، ۱۱۸۷۹، ۱۱۸۸۰، ۱۱۸۸۱، ۱۱۸۸۲، ۱۱۸۸۳، ۱۱۸۸۴، ۱۱۸۸۵، ۱۱۸۸۶، ۱۱۸۸۷، ۱۱۸۸۸، ۱۱۸۸۹، ۱۱۸۹۰، ۱۱۸۹۱، ۱۱۸۹۲، ۱۱۸۹۳، ۱۱۸۹۴، ۱۱۸۹۵، ۱۱۸۹۶، ۱۱۸۹۷، ۱۱۸۹۸، ۱۱۸۹۹، ۱۱۹۰۰، ۱۱۹۰۱، ۱۱۹۰۲، ۱۱۹۰۳، ۱۱۹۰۴، ۱۱۹۰۵، ۱۱۹۰۶، ۱۱۹۰۷، ۱۱۹۰۸، ۱۱۹۰۹، ۱۱۹۱۰، ۱۱۹۱۱، ۱۱۹۱۲، ۱۱۹۱۳، ۱۱۹۱۴، ۱۱۹۱۵، ۱۱۹۱۶، ۱۱۹۱۷، ۱۱۹۱۸، ۱۱۹۱۹، ۱۱۹۲۰، ۱۱۹۲۱، ۱۱۹۲۲، ۱۱۹۲۳، ۱۱۹۲۴، ۱۱۹۲۵، ۱۱۹۲۶، ۱۱۹۲۷، ۱۱۹۲۸، ۱۱۹۲۹، ۱۱۹۳۰، ۱۱۹۳۱، ۱۱۹۳۲، ۱۱۹۳۳، ۱۱۹۳۴، ۱۱۹۳۵، ۱۱۹۳۶، ۱۱۹۳۷، ۱۱۹۳۸، ۱۱۹۳۹، ۱۱۹۴۰، ۱۱۹۴۱، ۱۱۹۴۲، ۱۱۹۴۳، ۱۱۹۴۴، ۱۱۹۴۵، ۱۱۹۴۶، ۱۱۹۴۷، ۱۱۹۴۸، ۱۱۹۴۹، ۱۱۹۵۰، ۱۱۹۵۱، ۱۱۹۵۲، ۱۱۹۵۳، ۱۱۹۵۴، ۱۱۹۵۵، ۱۱۹۵۶، ۱۱۹۵۷، ۱۱۹۵۸، ۱۱۹۵۹، ۱۱۹۶۰، ۱۱۹۶۱، ۱۱۹۶۲، ۱۱۹۶۳، ۱۱۹۶۴، ۱۱۹۶۵، ۱۱۹۶۶، ۱۱۹۶۷، ۱۱۹۶۸، ۱۱۹۶۹، ۱۱۹۷۰، ۱۱۹۷۱، ۱۱۹۷۲، ۱۱۹۷۳، ۱۱۹۷۴، ۱۱۹۷۵، ۱۱۹۷۶، ۱۱۹۷۷، ۱۱۹۷۸، ۱۱۹۷۹، ۱۱۹۸۰، ۱۱۹۸۱، ۱۱۹۸۲، ۱۱۹۸۳، ۱۱۹۸۴، ۱۱۹۸۵، ۱۱۹۸۶، ۱۱۹۸۷، ۱۱۹۸۸، ۱۱۹۸۹، ۱۱۹۹۰، ۱۱۹۹۱، ۱۱۹۹۲، ۱۱۹۹۳، ۱۱۹۹۴، ۱۱۹۹۵، ۱۱۹۹۶، ۱۱۹۹۷، ۱۱۹۹۸، ۱۱۹۹۹، ۱۲۰۰۰، ۱۲۰۰۱، ۱۲۰۰۲، ۱۲۰۰۳، ۱۲۰۰۴، ۱۲۰۰۵، ۱۲۰۰۶، ۱۲۰۰۷، ۱۲۰۰۸، ۱۲۰۰۹، ۱۲۰۱۰، ۱۲۰۱۱، ۱۲۰۱۲، ۱۲۰۱۳، ۱۲۰۱۴، ۱۲۰۱۵، ۱۲۰۱۶، ۱۲۰۱۷، ۱۲۰۱۸، ۱۲۰۱۹، ۱۲۰۲۰، ۱۲۰۲۱، ۱۲۰۲۲، ۱۲۰۲۳، ۱۲۰۲۴، ۱۲۰۲۵، ۱۲۰۲۶، ۱۲۰۲۷، ۱۲۰۲۸، ۱۲۰۲۹، ۱۲۰۳۰، ۱۲۰۳۱، ۱۲۰۳۲، ۱۲۰۳۳، ۱۲۰۳۴، ۱۲۰۳۵، ۱۲۰۳۶، ۱۲۰۳۷، ۱۲۰۳۸، ۱۲۰۳۹، ۱۲۰۴۰، ۱۲۰۴۱، ۱۲۰۴۲، ۱۲۰۴۳، ۱۲۰۴۴، ۱۲۰۴۵، ۱۲۰۴۶، ۱۲۰۴۷، ۱۲۰۴۸، ۱۲۰۴۹، ۱۲۰۵۰، ۱۲۰۵۱، ۱۲۰۵۲، ۱۲۰۵۳، ۱۲۰۵۴، ۱۲۰۵۵، ۱۲۰۵۶، ۱۲۰۵۷، ۱۲۰۵۸، ۱۲۰۵۹، ۱۲۰۶۰، ۱۲۰۶۱، ۱۲۰۶۲، ۱۲۰۶۳، ۱۲۰۶۴، ۱۲۰۶۵، ۱۲۰۶۶، ۱۲۰۶۷، ۱۲۰۶۸، ۱۲۰۶۹، ۱۲۰۷۰، ۱۲۰۷۱، ۱۲۰۷۲، ۱۲۰۷۳، ۱۲۰۷۴، ۱۲۰۷۵، ۱۲۰۷۶، ۱۲۰۷۷، ۱۲۰۷۸، ۱۲۰۷۹، ۱۲۰۸۰، ۱۲۰۸۱، ۱۲۰۸۲، ۱۲۰۸۳، ۱۲۰۸۴، ۱۲۰۸۵، ۱۲۰۸۶، ۱۲۰۸۷، ۱۲۰۸۸، ۱۲۰۸۹، ۱۲۰۹۰، ۱۲۰۹۱، ۱۲۰۹۲، ۱۲۰۹۳، ۱۲۰۹۴، ۱۲۰۹۵، ۱۲۰۹۶، ۱۲۰۹۷، ۱۲۰۹۸، ۱۲۰۹۹، ۱۲۱۰۰، ۱۲۱۰۱، ۱۲۱۰۲، ۱۲۱۰۳، ۱۲۱۰۴، ۱۲۱۰۵، ۱۲۱۰۶، ۱۲۱۰۷، ۱۲۱۰۸، ۱۲۱۰۹، ۱۲۱۱۰، ۱۲۱۱۱، ۱۲۱۱۲، ۱۲۱۱۳، ۱۲۱۱۴، ۱۲۱۱۵، ۱۲۱۱۶، ۱۲۱۱۷، ۱۲۱۱۸، ۱۲۱۱۹، ۱۲۱۲۰، ۱۲۱۲۱، ۱۲۱۲۲، ۱۲۱۲۳، ۱۲۱۲۴، ۱۲۱۲۵، ۱۲۱۲۶، ۱۲۱۲۷، ۱۲۱۲۸، ۱۲۱۲۹، ۱۲

Namaz Ke Bad Azkar

نماز کے بعد اذکار

1. Abdullah bin Abbas رضی اللہ عنہما Farmate hain ke “Kuntu A’arifu inqizaa a Salaatin Nabiye ﷺ Bit Takbeer” Main Nabi ﷺ ki Namaz ka ikhtetam Takbeer (Allahu Akber) se Pehchan Leta tha. ❀

Ek Riwayat me hai ke “Maa Kuntu Na’arifu inqizaa a Salaati Rasoolillahi ﷺ Wa Sallama illaa Bit Takbeer” Hame Rasool Allah ﷺ ki Namaz ka khatam hona Maloom nahi hota tha Magar Takbeer (Allahu Akber Sunne) ke Sath. ❀

۱: عبد اللہ بن عباس رضی اللہ عنہما فرماتے ہیں کہ ”کُنْتُ أَعْرِفُ انْقِضَاءَ صَلَوةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالتَّكْبِيرِ“ میں نبی ﷺ کی نماز کا اختتام تکبیر (اللہ اکبر) سے پہچان لیتا تھا۔ ❀

ایک روایت میں ہے کہ ”مَا كُنَّا نَعْرِفُ انْقِضَاءَ صَلَوةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَّا بِالتَّكْبِيرِ“ ہمیں رسول اللہ ﷺ کی نماز کا ختم ہونا معلوم نہیں ہوتا تھا مگر تکبیر (اللہ اکبر سننے) کے ساتھ۔ ❀

2. Aap ﷺ Namaz (Puri kar ke) khatam karne ke bad Teen Dafa’a isteghfār karte (Astaghfir Ullah , Astaghfir Ullah, Astaghfir Ullah) aur Farmate: ((Allahumma Antas Salaamu Wa Mikkas Salaamu, Tabarakta Zul Jalaali Wal ikram)) ❀

۲: آپ ﷺ نماز (پوری کر کے) ختم کرنے کے بعد تین دفعہ استغفار کرتے (استغفر اللہ، استغفر اللہ، استغفر اللہ) اور فرماتے:

((اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ وَمِنْكَ السَّلَامُ، تَبَارَكْتَ ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ)) ❀

3. Aap ﷺ Darj-e-Zel Duayen bhi padhte the:

Laa ilaaha illallahu Wah dahoo Laa Shareeka Lahoo, Lahul Mulku Wa Lahul Hamdu, Wa huwa A’laa kulli Shaiyen Qadeer Allahumma Laa Maani’a Limaa A’ataita Walaa Mu’tiya Limaa Mana’ata Wala Yanfa’O Zal Jaddi Minkal Jaddu ❀

۳: آپ ﷺ درج ذیل دعائیں بھی پڑھتے تھے: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ اللَّهُمَّ لَا مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ وَلَا مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ وَلَا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ ❀

1. Al Bukhari:842, Muslim:120/583 Wa Lafzah: “”imaam

Abu Dawood ne is Hadees par “Baab At Takbeer Ba’adas Salaat” Ka Baab Bandha hai (Qabala hadees 1002) Lihazah ye sabit howa ke imaam aur Maqtadiyaoun ko Oonchi Awaz se Allahu Akber Kehna chahiye. Yahi Hukum Munfard keliye bhi hai “ان رفع الصوت بالذكر” Me Az Zikr se murad “At Takbeer” hi hai Jaisa ke Hadees Bukhari waghairah se bhi sabit hai, Usool me Ye Musallam hai ke “الحديث يفسر بعضه بعضاً” Yani ek Hadees dusri Hadees ki Tafseer karti hai.

❀ البخاری: ۸۴۲، مسلم: ۵۸۳/۱۲۰، والنظر: ”کنا نعرف انقضاء صلاة رسول الله صلى الله عليه وسلم بالتكبير“ امام ابو داود نے اس حدیث پر ”باب التكبير بعد الصلوة“ کا باب باندھا ہے (قبل ۱۰۰۲) لہذا یہ ثابت ہوا کہ (فرض) نماز کے بعد امام اور مقتدیوں کو اونچی آواز سے اللہ اکبر کہنا چاہئے، یہی حکم منفرد کے لئے بھی ہے ”ان رفع الصوت بالذكر“ میں الذکر سے مراد ”التكبير“ ہی ہے جیسا کہ حدیث بخاری وغیرہ سے ثابت ہے، اصول میں یہ مسلم ہے کہ ”الحديث يفسر بعضه بعضاً“ یعنی ایک حدیث دوسری حدیث کی تفسیر کرتی ہے۔

2. Muslim:121/583

3. Muslim:591

4. Al Bukhari:844, Muslim:593

❀ مسلم: ۵۸۳/۱۲۱ ❀ مسلم: ۵۹۱ ❀ البخاری: ۸۴۴، مسلم: ۵۹۳

Allahumma Aye'nni A'laa Zikrika Wa Shukrika Wa Husne A'baadatik. ❀

Aap ﷺ ne Farmaya: اَللّٰهُمَّ اَعِنِّيْ عَلٰى ذِكْرِكَ وَشُكْرِكَ وَحُسْنِ عِبَادَتِكَ ❀

Jo shaks har Namaz ke bad Taintees [33] dafa Tasbeeh (Subhaan Allah) Taintees [33] dafa Tahmeed (Alhamdulillah) aur Taintees [33] dafa Takbeer (Allahu Akber) padhe aur Aakhiri dafa "Laa ilaaha illallahu Wah dahoo Laa Shareeka Lahoo, Lahul Mulku Wa Lahul Hamdu Wa huwa A'laa kulli Shaiyen Qadeer" padhe to uske Gunah Ma'af kardiye jate hain agarche wo (Gunah) Samandar ke Jhak ke barabar (bahut ziyada) houn. ❀

آپ ﷺ نے فرمایا: "جو شخص ہر نماز کے بعد تینتیس [۳۳] دفعہ تسبیح (سبحان اللہ) تینتیس [۳۳] دفعہ تحمید (الحمد للہ) اور تینتیس [۳۳] دفعہ تکبیر (اللہ اکبر) پڑھے اور آخری دفعہ "لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ" پڑھے تو اس کے گناہ معاف کر دیئے جاتے ہیں اگرچہ وہ (گناہ) سمندر کے جھاگ کے برابر (بہت زیادہ) ہوں۔ ❀

Taintees [33] dafa Subhaan Allah, Taintees [33] dafa Alhamdulillah, aur Chauntees [34] dafa Allahu Akber kehna bhi Saheeh hai. ❀

تینتیس [۳۳] دفعہ سبحان اللہ، تینتیس [۳۳] دفعہ الحمد للہ، اور چونتیس [۳۴] دفعہ اللہ اکبر کہنا بھی صحیح ہے۔ ❀
Aap ﷺ ne Uqbah bin A'amer رضی اللہ عنہ کو hukm diya ke har Namaz ke Ma'oozaat (wo suraten jo Qul A'oozu se shuru hoti hain) padhen. ❀

آپ ﷺ نے عقبہ بن عامر رضی اللہ عنہ کو حکم دیا کہ ہر نماز کے بعد معوذات (وہ سورتیں جو قل اعوذ سے شروع ہوتی ہیں) پڑھیں۔ ❀
Inke Alawa jo Duayen Quraan wa Hadees se sabit hain unka padhna afzal hai, Chunke Namaz ab Mukammil ho chuki hai Lihaza Apni Zuban me Dua mangi jasakti hai. ❀

ان کے علاوہ جو دعائیں قرآن وحدیث سے ثابت ہیں ان کا پڑھنا افضل ہے، چونکہ نماز اب مکمل ہو چکی ہے لہذا اپنی زبان میں دعا مانگی جاسکتی ہے۔ ❀
Aap ﷺ ne ((Man Qara A Aayatal Kursiye Fee Duburi Kulli Salaatin Maktoobatin , Lam Yam N'ahu Min Dukkhalil Jannati illaa Ayyamoot)) ❀

۴: آپ ﷺ نے فرمایا: ((مَنْ قَرَأَ آيَةَ الْكُرْسِيِّ فِي دُبُرِ كُلِّ صَلَاةٍ مَكْتُوبَةٍ، لَمْ يَمْنَعْهُ مِنْ دُخُولِ الْجَنَّةِ إِلَّا أَنْ يَمُوتَ)) ❀
Jisne har Farz Namaz ke Aakhir me (Salam ke bad) Aayatal Kursi Padhi, Wo Shaks marte hi Jannat me Dakhil hojayega.

جس نے ہر فرض نماز کے آخر میں (سalam کے بعد) آیت الکرسی پڑھی، وہ شخص مرتے ہی جنت میں داخل ہو جائے گا۔

1. Abu Dawood: 1522 Wa Sanadah Saheeh, An Nasai: 1304 Sahhah ibne Khuzaimah: 751 wa ibne Habbab, Al Ahsan: 2017 , 2018 wa Al Hakim A'laa Shart Ash Shekhain (1/273) wa Wafqah Az Zehbi 2. Muslim: 597 3. Dekhiye Muslim: 596

❀ ابوداؤد: ۱۵۲۲ واسندہ صحیح، الترمذی: ۱۳۰۴ واسندہ ابن خزیمہ: ۷۵۱ وابن حبان، الاحسان: ۲۰۱۷ والیالحاکم علی شرط الشیخین (۲/۳۱۱) ووافقه الذہبی ❀ مسلم: ۵۹۷ ❀ دیکھئے مسلم: ۵۹۶
4. Abu Dawood: 1523 Wa Sanadah hasan, An Nasai: 1337 walah Tareeqa Aakhir indat Tirmizi: 2903 wa Qaala : "Ghareeb" Wa Tareeqa Abi Dawood: Sahhah ibne Khuzaimah: 755 wa ibne Habbab, Al Ahsan: 2001 wa Al Hakim (1/253) A'laa Shart Muslim wa Wafqah Az Zehbi ❀ ابوداؤد: ۱۵۲۳ واسندہ حسن

، الترمذی: ۲۹۰۳ وقال: "غریب" وطریق ابی داؤد: صحیح ابن خزیمہ: ۷۵۵ وابن حبان، الاحسان: ۲۰۰۱ والیالحاکم (۲/۳۱۱) علی شرط مسلم ووافقه الذہبی
5. Namaz ke bad ijtemaye dua ka koi sabut nahi hai. Abdullah bin Umer رضی اللہ عنہ aur Abdullah bin Az Zubair رضی اللہ عنہ Dua karte the aur Aakhir me Apni dono Hatheliyan Apne chehre par Phair lete the (Al Bukhari fee Al Adab Al Mufrid: 609 wa sanadah hasan) is riwayat (Asar) ke Rawiyaun Muhammed bin Faleeh aur Faleeh bin Sulaiman dono par Jarah mardood hai, inki hadees hasan ke darje se nahi girti, Nez dekhiye Fuqrah: 15, Hashiyah: 5

❀ نماز کے بعد اجتماعی دعا کا کوئی ثبوت نہیں ہے۔ عبداللہ بن عمر رضی اللہ عنہ اور عبداللہ بن الزبیر رضی اللہ عنہ دعا کرتے تھے اور آخر میں اپنی دونوں ہتھیلیاں اپنے چہرے پر پھیر لیتے تھے (البخاری فی الادب المفرد: ۶۰۹ وسندہ حسن) اس روایت (اثر) کے راویوں محمد بن فضال اور فضیل بن سلیمان دونوں پر جرح مردود ہے، ان کی حدیث حسن کے درجے سے نہیں گرتی، نیز دیکھئے فقرہ: ۱۵، حاشیہ: ۵

6. An Nasai Fee Al Kubra: 9928 (Amala Al Youmu Wa Al Lailata: 100 Wa Sanadah hasan, wa Kitab As Salaat laa bin Habbab (athaf al Mahrat laa bin Hajar: 6/259 hadees 6480)

❀ الترمذی فی الکبریٰ: ۹۹۲۸ (عمل الیوم واللیلۃ: ۱۰۰ وسندہ حسن، وکتاب الصلوٰۃ لابن حبان) (اتحاف المبررة لابن حجر: ۲/۲۵۹ ج ۱: ۶۴۸)

Namaz-e-Janazah

padhne ka Saheeh Mudallal tariqah

نماز جنازہ پڑھنے کا صحیح اور مدلل طریقہ

1. Wazu karen. ❁ ۱: وضو کریں۔
2. Sharayet-e-Namaz puri karen. ❁ ۲: شرائط نماز پوری کریں۔
3. Qiblah Rukh kade ho jayen. ❁ ۳: قبلہ رخ کھڑے ہو جائیں۔
4. Takbeer (Allahu Akbar) kahen ❁ ۴: تکبیر (اللہ اکبر) کہیں۔
5. Takbeer ke sath Rafa'a Yadain karen. ❁ ۵: تکبیر کے ساتھ رفع یدین کریں۔
6. Apna Dayan Hath apni Bayen Zara'a par rakhen. ❁ ۶: اپنا دایاں ہاتھ اپنی بائیں ذراع پر رکھیں۔
7. Dayan Hath Bayen hath par, Seene par rakhen. ❁ ۷: دایاں ہاتھ بائیں ہاتھ پر، سینے پر رکھیں۔
8. A'oozu Billaahis Samee i'l Aleemi Minash Shaitaanir Rajeemi Min Hamzihee Wa Nafkhihee Nafsihee Padhen. ❁ ۸: اَعُوْذُ بِاللّٰهِ السَّمِیْعِ الْعَلِیْمِ مِنَ الشَّیْطَانِ الرَّجِیْمِ مِنْ هَمْزِهِ وَنَفْسِهِ وَنَفْسِهِ پڑھیں۔
9. Bismillaahir Rehmaanir Raheem Padhen. ❁ ۹: بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ پڑھیں۔

1. Hadees ((لا تقبل صلوٰۃ بغير طهور)) Wazu ke baghair koi Namaz nahi hoti/ Rawah Muslim fee Saheeha : (535)1/224 (Nez dekhiye saheeh Bukhari : 6251) ۲۲۶/۱ (۵۳۵) ❁ حدیث ((لا تقبل صلوٰۃ بغير طهور)) وضو کے بغیر کوئی نماز نہیں ہوتی / رواہ مسلم فی صحیحہ : ۲۲۶/۱ (۵۳۵) (۵۳۵)1/224 (Nez dekhiye saheeh Bukhari : 6251)
2. Hadees "وصلوا کما رأیتونی اُصلی" Aur Namaz is Tarha Padho jaise mujhe padhte howe dekha hai/ [نیز دیکھئے صحیح بخاری: ۶۲۵۱] ❁ حدیث "وصلوا کما رأیتونی اُصلی" اور نماز اس طرح پڑھو جیسے مجھے پڑھتے ہوئے دیکھا ہے / رواہ البخاری فی صحیحہ : ۶۳۱-۶۳۱ Rawah Al Bukhari Fee Saheeha: 631 ۶۳۱-۶۳۱
3. موسوعة الإجماع فی الفقہ الإسلامی (Jild 2 Safa 704) aur dekhiye Saheeh Bukhari (6251) ❁ موسوعة الإجماع فی الفقہ الإسلامی (ج ۲ ص ۷۰۴) اور دیکھئے صحیح البخاری (۶۲۵۱)
4. Abdur Razzaq fee Al Musannif (3/489 hadees 6428) wa sanadah Saheeh ,wa sahhah ibne Jaarood bariwayat fee Al masqaa (540) Zuban ke sath Namaz-e-janazah ki niyyat sabit nahi hai. ❁ عبد الرزاق فی المصنف (۳/۴۸۹ ج ۳ ص ۴۸۹) وسندہ صحیح، وصحہ ابن الجارود بروایتہ فی المصنف (۵۴۰) زبان کے ساتھ نماز جنازہ کی نیت ثابت نہیں ہے۔
5. Hadees 11380 wa sanadah Saheeh (ibne Abi Shaibah fee Al Musannif 3/296 hadees 11380) "کان (ابن عمر) یرفع یدہ فی کل تکبیرۃ علی الجنازۃ" ❁ عن نافع قال "کان (ابن عمر) یرفع یدہ فی کل تکبیرۃ علی الجنازۃ" (ابن ابی شیبہ فی المصنف ۳/۲۹۶ ج ۳ ص ۲۹۶) وسندہ صحیح
6. Al Bukhari : 740 wa al imaam-e-Maalik fee al Mouttaa 1/159 Hadees 377 ❁ البخاری: ۷۴۰، والامام مالک فی الموطأ ۱/۱۵۹ ج ۱ ص ۳۷۷ Hadees 377
7. Ahmed fee Masnadah 5/226 Hadees 22313 Wa Sanadah Hasan, wa anhu ibne Al Jouzi fee Al tehqeeq 1/283 hadees 477 ❁ احمد فی مسندہ ۵/۲۲۶ ج ۵ ص ۲۲۳۱۳ وسندہ حسن، وعز ابن الجوزی فی التہقیق ۱/۲۸۳ ج ۱ ص ۴۷۷ Hadees 477
8. Tanbeeh : ye Hadees Mutlaq Namaz ke bare me hai jis me janazah bhi shamil hai kyun ke Janazah bhi Namaz hi hai. ❁ تنبیہ: یہ حدیث مطلق نماز کے بارے میں ہے جس میں جنازہ بھی شامل ہے کیونکہ جنازہ بھی نماز ہی ہے۔
8. Sunan Abi dawood : 775 wa sanadah hasan. ❁ سنن ابی داود: ۷۷۵ وسندہ حسن
9. An Nasai: 906 wa Sanadah Saheeh wa Sahhah ibne khuzaimah: 499, wa ibne Habbab al Ahsan : 1797, wa Al Hakim A'laa Shart As Shaikhain 1/232 wa wafqah az zehbi wa Akhtaaman Za'afah ❁ النسائی: ۹۰۶ وسندہ صحیح وصحہ ابن خزیمہ: ۴۹۹، وابن حبان الاہسان: ۱۷۹۷، والحاکم علی شرط الشیخین ۱/۲۳۲ ووافق الذہبی والخطیب من ضعفہ

10. Sureh Fatiha padhen. ❀ ۱۰: سورۃ فاتحہ پڑھیں۔ ❀
11. Aameen kahen. ❀ ۱۱: آمین کہیں۔ ❀
12. Bismillaahir Rehmaanir Raheem Padhen. ❀ ۱۲: بسم اللہ الرحمن الرحیم پڑھیں۔ ❀
13. Ek Surat padhen. ❀ ۱۳: ایک سورت پڑھیں۔ ❀
14. Phir Takbeer kahen aur Rafa'a Yadain karen. ❀ ۱۴: پھر تکبیر کہیں اور رفع یدین کریں۔ ❀
15. Nabi ﷺ par Darood padhen. Maslan: ❀ ۱۵: نبی ﷺ پر درود پڑھیں۔ ❀ مثلاً:
- Allaahumma Salli A'laa Muhammadyun Wa A'laa Aali Muhammadin Kamaa Sallaita A'laa Ibraheema Wa A'ala Aali Ibraheema Innaka Hameedum Majeed.
- Allaahumma Baarik A'laa Muhammadyun Wa A'laa Aali Muhammadin Kamaa Baarakta A'laa Ibraheema Wa A'ala Aali Ibraheema Innaka Hameedum Majeed.
- ❀ اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَعَلٰی آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلٰی اِبْرَاهِيْمَ وَعَلٰی آلِ اِبْرَاهِيْمَ اِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ ،
اَللّٰهُمَّ بَارِكْ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَعَلٰی آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلٰی اِبْرَاهِيْمَ وَعَلٰی آلِ اِبْرَاهِيْمَ اِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ . ❀
16. Takbeer kahen ❀ Aur Rafa'a yadain karen. ❀ ۱۶: تکبیر کہیں ❀ اور رفع یدین کریں۔ ❀

1. Al Bukhari: 1335, wa Abdur Razzaq fee Al Musannif 3/489,490 Hadees 6428 wa ibne Al Jarood :540
☆ Chunke Sureh Fatiha Quran hai Lihazah use Quran (Qira'at) Samajh kar hi padhna chahiye. Jo log samajhte hain ke Janazah me Sureh Fatiha Qirat-e (Quran)Samajh kar na padhi jaye balke Srif Dua Samajh kar padhi jaye unka Qaul Batil hai. ❀ البخاری: ۱۳۳۵، و عبد الرزاق فی المصنف ۳/۴۸۹، ۴۹۰ ج ۳/۴۸۹ و ابن الجارود: ۵۴۰
- ☆ چونکہ سورۃ فاتحہ قرآن ہے لہذا اسے قرآن (قراءت) سمجھ کر ہی پڑھنا چاہیے۔ جو لوگ سمجھتے ہیں کہ جنازہ میں سورۃ فاتحہ قراءت (قرآن) سمجھ کر نہ پڑھی جائے بلکہ صرف دعا سمجھ کر پڑھی جائے ان کا قول باطل ہے۔
2. An Nasai:906 wa sanadah Saheeh ,ibne Habban al Ahsan 1805, wa sanadah Saheeh. ❀ التسانی: ۹۰۶، و سند صحیح، ابن حبان الاحسان: ۱۸۰۵، و سند صحیح
3. Muslim fee Saheeha 53/400 wa huwa saheeh wa Ash Shafa'ye fee alam 1/108, wa Sahhah al Hakim A'laa shart Muslim 2/233 wa wafqah Az zehbi wa sanadah hasan. ❀ المسلم فی صحیحہ ۵۳/۴۰۰، و صحیح و الشافعی فی الامام ۱/۸۰، و صحیح الحاكم علی شرط مسلم ۲/۲۳۳، ووافقتہ الذہبی و سندہ حسن
4. An Nasai 4/74,75 Hadees 1989, wa sanadah Saheeh. ❀ التسانی ۴/۷۴، ۷۵ ج ۴/۱۹۸۹، و سند صحیح
5. Al Bukhari: 1334 , wa Muslim:952, wa ibne abi Shaibah 3/296 hadees 11380, wa sanadah Saheeh An ibne Umer ❀ البخاری: ۱۳۳۴، و مسلم: ۹۵۲، و ابن ابی شیبہ ۳/۲۹۶ ج ۳/۱۱۳۸۰، و سند صحیح عن ابن عمر رضی اللہ عنہما
- Sayedina ibne Umer رضی اللہ عنہما ke alawah makhool, Zehri, Qais bin abi Hazim, Nafe'a bin jubair aur hasan Basri waghair hum se Janazah me Rafa'a yadain karna sabit hai dekhiye al hadees :3(saffa 20)aur yahi Jamhoor ka maslak hai aur yahi Rajeh hai Nez dekhiye Janazah ke masayel Fuqrah:3
سیدنا ابن عمر رضی اللہ عنہما کے علاوہ کھول، زہری، قیس بن ابی ہازیم، نافع بن جبیر اور حسن بصری وغیرہم سے جنازہ میں رفع یدین کرنا ثابت ہے دیکھئے الحدیث: ۳ (ص ۲۰) اور یہی جمہور کا مسلک ہے اور یہی رائج ہے نیز دیکھئے جنازہ کے مسائل فقہ: ۳
6. Abdur Razzaq fee Al Musannif 3/489,490 Hadees 6428 wa sanadah Saheeh.
7. Al Bukhari fee Saheeha 3370, wa al Behqi fee al Sunan al kubraa 2/148 hadees 2856
❀ البخاری فی صحیحہ ۳۳۷۰، و البیہقی فی السنن الکبریٰ ۲/۱۴۸ ج ۲/۲۸۵۶
8. Al Bukhari: 1334 , wa Muslim:952 9. ibne aur Shaibah 3/296 hadees 11380, wa sanadah Saheeh
❀ البخاری: ۱۳۳۴، و مسلم: ۹۵۲ ❀ ابن ابی شیبہ ۳/۲۹۶ ج ۳/۱۱۳۸۰، و سند صحیح

17. Mayyat keliye Khalis tour par dua karen. ❀

Chand Masnoon Duayen Darj-e-zel hain.

Allaahummagh fir Lihayyinaa wa mayyetinaa wa Shahidinaa wa Ghayebinaa wa Sagheerinaa wa Kabeerinaa wa Zakarinaa wa Unsaanaa, Allaahumma man Ahyaitahu Minnaa Fa Ahyehee A'laal islam wa Man Tawaffaitahoo Minnaa Fatawaffahoo A'laal Emaan. ❀

۱۷: میت کے لئے خالص طور پر دعا کریں۔ ❀ چند مسنون دعائیں درج ذیل ہیں:

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِحَيِّنَا وَمَيِّتِنَا وَشَاهِدِنَا وَغَائِبِنَا وَصَغِيرِنَا وَكَبِيرِنَا وَذَكَرِنَا وَآثِنَا، اَللّٰهُمَّ مَنْ اَحْيَيْتَهُ مِنَّا فَاحْيِهِ عَلٰى الْاِسْلَامِ وَمَنْ تَوَفَّيْتَهُ مِنَّا فَتَوَفَّهُ عَلٰى الْاِيْمَانِ ❀

Allaahummagh fir Lahoo Warhamhu Wa A'aafihee w'afu A'nhu wa Akrim Nuzulahoo wa wass'e Mad khalahoo wagh silhu bilmaaye was salji walbaradi, wa naqqihee minal Khataayaa kamaa Naqqaitas saubal Abyaza minad danasi, wa Abdilhu Daran Khairam min darihee Wa Ahlan Khairam min Ahlihee wa Zaujan Khairam min Zuajihee wa Adkhilul Jannata wa A e'zhu min Azaabil Qabri wa min Azaabin Naar. ❀

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لَهُ وَارْحَمْهُ وَعَافِهِ وَاعْفُ عَنْهُ وَاكْرِمْ نَزْلَهُ وَوَسِّعْ مَدْخَلَهُ وَاغْسِلْهُ بِالْمَاءِ وَالثَّلْجِ وَالْبَرَدِ، وَنَقِّهِ مِنَ الْخَطَايَا كَمَا نَقَّيْتَ الثَّرْبَ الْاَبْيَضَ مِنَ الدَّنَسِ، وَاَبْدِلْ لَهُ دَارَ اٰخِرًا مِنْ دَارِهِ وَاَهْلًا خَيْرًا مِنْ اَهْلِهِ وَزَوْجًا خَيْرًا مِنْ زَوْجِهِ وَاَدْخِلْهُ الْجَنَّةَ وَاَعِزَّهُ مِنَ عَذَابِ الْقَبْرِ وَمِنْ عَذَابِ النَّارِ ❀

Allaahuma inna Fulaa Nabna Fulaaanin fee Zimmatika wa Habli Jawaarika, Fa A e'zhu Min Fitnatil Qabri wa Azaabin Naari wa Anta Ahlul Wafaaye wal haqqi, Allaahummagh fir laahoo, innaka intal Ghafoorur Raheem. ❀

اَللّٰهُمَّ اِنَّ فُلَانًا بَنَ فُلَانٍ فِيْ ذِمَّتِكَ وَحَبْلِ جِوَارِكَ، فَاَعِزَّهُ مِنْ فِتْنَةِ الْقَبْرِ وَعَذَابِ النَّارِ وَاَنْتَ اَهْلُ الْوَفَاءِ وَالْحَقِّ، اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لَهُ، اِنَّكَ اَنْتَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ ❀

Allaahumma innahoo A'bduka wabnu A'bdika wabnu Amatika, Kaana Yash hadu Allaa ilaaha illaa Anta wa Anna Muhammadan A'bduka wa Rasooluka wa Anta A'alamu bihee, Allaahumma in kaana Muhsinan fazid fee hasanaa tihee Wa in kaana Musee An Fatajaawaz A'n Sayye Atihee, Allaahumma Laa tahrimnaa Ajrahoo walaa Taftinnaa B'adahoo. ❀

اَللّٰهُمَّ اِنَّهُ عَبْدُكَ وَاَبْنُ عَبْدِكَ وَاَبْنُ اَمَّتِكَ، كَانَ يَشْهَدُ اَنْ لَا اِلَهَ اِلَّا اَنْتَ وَاَنْ مُحَمَّدًا عَبْدُكَ وَرَسُوْلُكَ وَاَنْتَ اَعْلَمُ بِهِ، اَللّٰهُمَّ اِنْ كَانَ مُحْسِنًا فَزِدْ فِيْ حَسَنَاتِهِ وَاِنْ كَانَ مُسِيًّا فَتَجَاوَزْ عَنْ سَيِّئَاتِهِ، اَللّٰهُمَّ لَا تَحْرِمْنَا اَجْرَهُ وَلَا تَفْتِنَّا بَعْدَهُ. ❀

1. Abdur Razzaq fee al Musannif: 6428 wa sanadah saheeh, wa Ibne Habban fi saheeha, Al Mawarid: 754 wa Abu Dawood: 3199 wa sanadah hasan

Tanbeeh: is se murad Namaz-e-Janazah ke Ander Dua hai Dekhiye Baab MaaJaa A Fid Duaaye Fis Salaat A'lal Janayezat

(ibne Maja: 1497)

2. At Tirmizi: 1024, wa sanada saheeh, wa Abu Dawood: 3201

❀ عبد الرزاق في المصنف: ۶۳۲۸ وسند صحيح وابن حبان في صحيحه، المواريد: ۷۵۴ وابوداود: ۳۱۹۹ وسند حسن

❀ ترمذی: ۱۰۲۴، وسند صحیح، وابوداود: ۳۲۰۱

3. Muslim: 85/963, Wa Tarqem Darus Salaam: 2232

4. ibne Manzer Fee Al Ausat 5/441 Hadees 3173 wa sanadah Saheeh, wa Abu Dawood: 3202

Maalik Fee Al Moutta 1/228 Hadees Wa Asnaadah Saheeh An Abi Hurairah رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ، Mauqoof

❀ مسلم: ۸۵/۹۶۳، وترقیم دارالسلام: ۲۲۳۲ ❀ ابن المنذر في الاوسط ۵/۴۴۱ ح ۳۱۷۳ وسند صحیح، وابوداود: ۳۲۰۱ ❀ مالک في الموطأ ۱/۲۲۸ ح ۵۳۶ وسند صحیح عن ابی ہریرہ رضی اللہ عنہ، موقوف

Allaahumma A'ezhu Min A'zaabil Qabr. ❊

اللَّهُمَّ اَعِزَّهُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ ❊

Allaahummagh fir Lihayyinaa wa mayyetinaa wa Sagheerinaa wa Kabeerinaa
wa Zakarinaa wa Unsaanaa wa Shaahidinaa wa Ghayebinaa, Allaahumma man
Tawaffaitahoo Minhum Fatawaffahoo A'lal Emaani wa man Abqaitahoo
Minhum Fa Abqihee A'lal islaam. ❊

اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِحَيِّنَا وَمَيِّتِنَا وَصَغِيرِنَا

وَكَبِيرِنَا وَذَكَرِنَا وَأُنثَانَا وَشَاهِدِنَا وَغَائِبِنَا، اللَّهُمَّ مَنْ تَوَفَّيْتَهُ مِنْهُمْ فَتَوَفَّهُ عَلَى الْإِيمَانِ وَمَنْ أَبْقَيْتَهُ مِنْهُمْ فَأَبْقِهِ عَلَى الْإِسْلَامِ. ❊

Allaahummagh fir Lihaaziheen Nafsil Haneefiyyatil Muslimati waj A'lhaa
minal lazeena Taboo wattaba'oo sabeelaka waqihaa A'zaabal Jaheem. ❊

اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِهَذِهِ النَّفْسِ الْحَنِيفِيَّةِ الْمُسْلِمَةِ وَاجْعَلْهَا مِنَ الَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقْهَا عَذَابَ الْجَحِيمِ ❊

18. Mayyat par Koi Dua Mouqat(Khas tour par muqarrar shudah) Nahi hai. ❊

Lihazah jo bhi sabit shudah Dua Karlen Jayez hai.Sayedina Abdullah bin Salaam
رضی اللہ عنہ ke Qaul aur Taba'yeen ke Aqwal se Maloom hota hai ke mayyat par kaye
Duayen Jam'a ki jasakti hai.

۱۸: میت پر کوئی دعا موقت (خاص طور پر مقرر شدہ) نہیں ہے۔ ❊

لہذا جو بھی ثابت شدہ دعا کر لیں جائز ہے۔ سیدنا عبداللہ بن سلام رضی اللہ عنہ کے قول اور تابعین کے اقوال سے معلوم ہوتا ہے کہ میت پر کئی دعائیں جمع کی جاسکتی ہیں۔

19.Phir Takbeer kahen. ❊

۱۹: پھر تکبیر کہیں۔ ❊

20.Phir Dayen taraf ek Salam Phairden. ❊

۲۰: پھر دائیں طرف ایک سلام پھیر دیں۔ ❊

1. Maalik fee Al Mo'atta 1/228 hadees 537 Wa Asnadah Saheeh An Abu Hurairah (رضی اللہ عنہ) Mauqoof ye Dua
Sayedina Abu Hurairah (رضی اللہ عنہ) Masoom Bachche ki Mayyat par padhte the.

❊ مالک فی الموطا ۱/۲۲۸ ح ۵۳۷ و اسناد صحیح عن ابی ہریرہ (رضی اللہ عنہ) موقوف یہ دعا سیدنا ابو ہریرہ (رضی اللہ عنہ) معصوم بچے کی میت پر پڑھتے تھے۔

2.ibne Abi Shaibah 3/293 hadees 11361,A'n Abdullah bin Salam (رضی اللہ عنہ) Mauqoof wa sanadah Hasan

3.ibne Abi Shaibah 3/294 hadees 11366, wa sanadah Saheeh, Wahuwa Mauqoof A'laa Habeeb bin

❊ ابن ابی شیبہ ۳/۲۹۳ ح ۱۱۳۶۱، عن عبد اللہ بن سلام (رضی اللہ عنہ) موقوف و سند حسن ❊ ابن ابی شیبہ ۳/۲۹۴ ح ۱۱۳۶۶ و سند صحیح، و هو موقوف علی حبیب بن مسلمہ (رضی اللہ عنہ) Musallamah (رضی اللہ عنہ)

4.ibne Abi Shaibah 3/295 hadees 11370,A'n Sayeed bin Maseeb wa Ash Sh'abi:11371 A'n Muhammad(bin
Sireen)wa ghair hum man Aasar At Tabayeen Qaloo (نحو المعنی) wahuwa Saheeh Anhum

❊ [ابن ابی شیبہ ۳/۲۹۵ ح ۱۱۳۷۰، عن سعید بن المسیب و الشعمی: ۱۱۳۷۱ عن محمد (بن سیرین) و غیرہم من آثار التابعین قالوا: ليس على الميت دعا موقت (نحو المعنى) و هو صحيح عنهم]

5.Al Bukhari: 1334 ,wa Muslim:952

❊ البخاری: ۱۳۳۴، مسلم: ۹۵۲

6.Abdur Razzaq 3/489 hadees 6428 sanadah saheeh, wahuwa Marfo'o, ibne Abi Shaibah 3/307 hadees
11491,A'n ibne Umer min F'elahoo wa sanadah Saheeh.

Tanbeeh: Namaz-e-Janazah me dono Taraf Salam Phairna Nabi ﷺ aur Sahabah se sabit nahi hai.Shaik
Al bani Rahimullah ne Ahkam Al Janayez(Saffah 127)me Ba hawalah Behqi(4/43) Namaz-e-Janazah me dono
Taraf Salam wali riwayat likh kar use Hasan Qaraar diya hai.Laikin iski sanad do (2) wajhe se Zayeeef hai:

1. Hamaad bin Abi Sulaiman Mukhtalit hai aur Ye Riwayat Qabl az ikhlilaat nahi hai.

2. Hamaad Mazkoor Mudallis hai Dekhiye Tabqaat Al Mudalliseen(45/2)aur Riwayat M'on'an hai. Imaam
Abdullah bin Mubarak farmate hain ke Jo shaks Janazah me dono Taraf Salam Phairta hai wo Jahil hai
Jahil hai. (masayel Abi Dawood Saffah 154 wa sanadah saheeh)

❊ عبد الرزاق ۳/۴۸۹ ح ۶۴۲۸ و سند صحیح، و هو مرفوع، ابن ابی شیبہ ۳/۳۰۷ ح ۱۱۴۹۱، عن ابن عمر بن فعلہ و سند صحیح تنبیہ: نماز جنازہ میں دونوں طرف سلام پھیرنا نبی ﷺ اور صحابہ سے ثابت نہیں ہے۔

شیخ البانی رحمہ اللہ نے احکام الجنائز (ص ۱۲) میں بحوالہ بتائی (۴۳/۴) نماز جنازہ میں دونوں طرف سلام والی روایت لکھ کر اسے حسن قرار دیا ہے۔ لیکن اس کی سند دو وجہ سے ضعیف ہے:

① حماد بن ابی سلیمان غلط ہے اور یہ روایت قبل از اختلاط نہیں ہے۔ ② حماد مذکور مدلس ہے دیکھئے طبقات المدلسین (۲/۲۵) اور روایت معنعن ہے۔ امام عبداللہ بن المبارک

فرماتے ہیں کہ جو شخص جنازے میں دو سلام پھیرتا ہے وہ جاہل ہے جاہل ہے۔ (مسائل ابی داؤد ص ۱۵۲ و سند صحیح)

الطبعة الثالثة: منقحہ صحیح فائز سنہ

نمبر صحیح ۱۱۳۶۱

(۲۵ ذی القعدة ۱۴۲۷ھ)